
Vergaderjaar 2012–2013

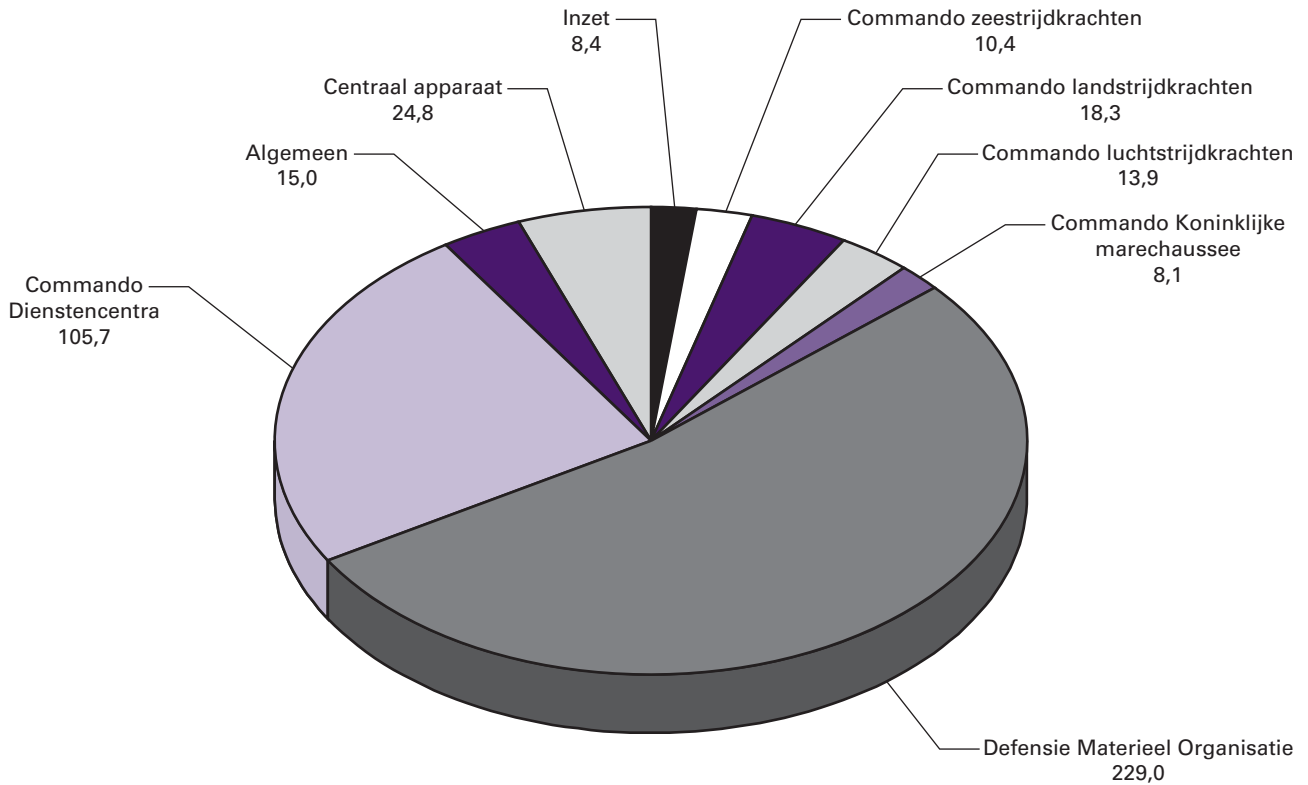
33 605 X

**Jaarverslag en slotwet Ministerie van Defensie
2012**

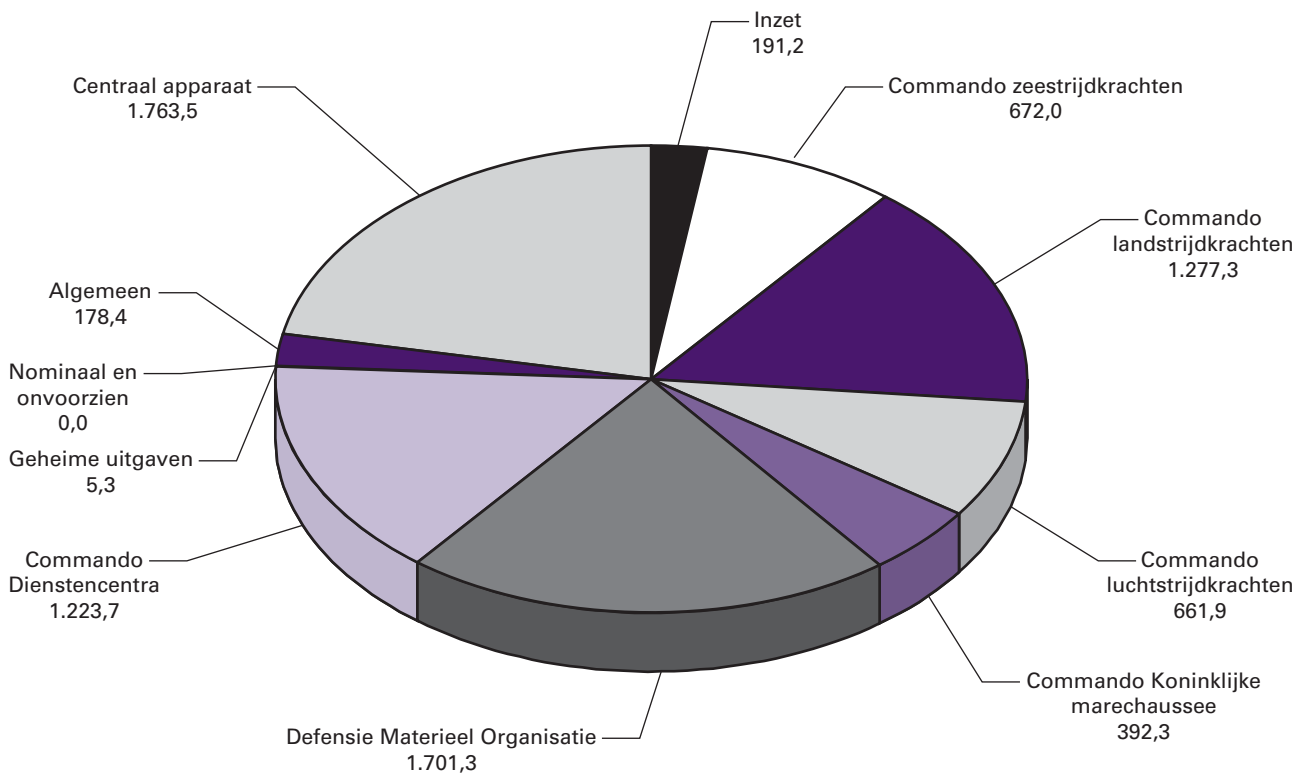
Nr. 1

JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN DEFENSIE (X)
Aangeboden 15 mei 2013

Ontvangstenverdeling Defensie totaal € 433,6 (bedragen x € 1 miljoen)

Uitgavenverdeling Defensie totaal € 8.066,8 (bedragen x € 1 miljoen)

INHOUDSOPGAVE

	blz.
A. Algemeen	6
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	6
2. Leeswijzer	9
B. Beleidsverslag	13
3. Beleidsprioriteiten	13
4. Beleidsartikelen	27
4.1. Beleidsartikel 20 Inzet	27
4.2. Beleidsartikel 21 Commando zeestrijdkrachten	39
4.3. Beleidsartikel 22 Commando landstrijdkrachten	43
4.4. Beleidsartikel 23 Commando luchstrijdkrachten	49
4.5. Beleidsartikel 24 Commando Koninklijke marechaussee	54
4.6. Beleidsartikel 25 Defensie Materieel Organisatie	60
4.7. Beleidsartikel 26 Commando DienstenCentra	70
5. Niet-beleidsartikelen	76
5.1. Niet-beleidsartikel 70 Geheime uitgaven	76
5.2. Niet-beleidsartikel 80 Nominaal en onvoorzien	76
5.3. Niet-beleidsartikel 90 Algemeen	77
5.4. Niet-beleidsartikel 91 Centraal apparaat	78
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	80
C. Jaarrekening	85
7. De verantwoordingsstaat	85
8. De saldibalans	86
	Baten-lastendiensten
	92
9. De samenvattende verantwoordingsstaat baten-lastendiensten	92
10. Baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie	93
11. Baten-lastendienst Dienst Vastgoed Defensie	100
12. Baten-lastendienst Paresto	108
D. Bijlagen	115
Bijlage 1: Toezichtrelaties en ZBO's/RWT's	115
Bijlage 2: Overzicht niet-financiële informatie over inschakeling van externe adviseurs en tijdelijk personeel (externe inhuur)	116
Bijlage 3: Overzicht voltooide onderzoeken	117
Bijlage 4: Integriteitsmeldingen	118
Bijlage 5: Milieu	119
Bijlage 6: Voortgang reorganisatie en Krijgsmacht op orde	135
Bijlage 7: Lijst met afkortingen	139

A. ALGEMEEN

1. AANBIEDING VAN HET JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

AANBIEDING EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

Aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik het departementale jaarverslag van het Ministerie van Defensie over het jaar 2012 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Defensie decharge te verlenen over het in het jaar 2012 gevoerde financiële beheer.

1. Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer met betrekking tot:
 - a. het gevoerde financieel beheer en materieelbeheer;
 - b. de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
 - c. de financiële informatie in het jaarverslag;
 - d. de betrokken saldibalans;
 - e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
 - f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2012;
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2012 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 2011, alsmede met betrekking tot de Saldibalans van het Rijk over 2012 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De minister van Defensie,
J.A. Hennis-Plasschaert

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van ...

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. LEESWIJZER

Opzet jaarverslag

In het jaarverslag 2012 wordt verantwoording afgelegd over de gerealiseerde uitgaven ten opzichte van de begroting 2012 inclusief de Nota van Wijziging 2012 (Kamerstuk 33 000 X, nr. 15). Het jaarverslag bestaat uit de «aanbieding en dechargeverlening», de leeswijzer, het beleidsverslag, de (niet-) beleidsartikelen, de jaarrekening, gegevens over de baten-lastendiensten en een aantal bijlagen. In het jaarverslag wordt onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële informatie. De financiële informatie valt onder de reikwijdte van de door de Audit Dienst Defensie afgegeven controleverklaring.

Beleidsprioriteiten

De kern van het jaarverslag wordt gevormd door het beleidsverslag (deel B). Hierin is dit jaar ook opgenomen de rapportage over integriteit, die vorig jaar nog een aparte rapportage was.

Beleidsartikelen

Budgettaire gevolgen van beleid

Bij de beleidsartikelen zijn algemene doelstellingen geformuleerd en de financiële gevolgen daarvan worden ten aanzien van de opmerkelijke verschillen (grensbedrag van € 2,5 miljoen voor beleidsartikel 20 Inzet en € 5 miljoen voor de overige beleidsartikelen) per defensieonderdeel toegelicht bij de tabellen «Budgettaire gevolgen van beleid».

Investeringsprojecten

De verantwoording over investeringsprojecten is opgenomen in beleidsartikel 25 Defensie Materieel Organisatie (DMO) en beleidsartikel 26 Commando DienstenCentra (CDC). Bij de investeringsprojecten is een toelichting opgenomen bij die projecten waarvan de realisatie afwijkt van de begroting 2012. In het geval van de DMO gaat het om verschillen vanaf € 10 miljoen, bij het CDC gaat het om de verschillen vanaf € 5 miljoen.

Niet-beleidsartikelen

Dit betreft een toelichting op de artikelen «Geheime uitgaven», «Nominaal en onvoorzien», «Algemeen» en «Centraal Apparaat».

Bedrijfsvoeringsparagraaf

De bedrijfsvoeringsparagraaf bestaat uit vier onderdelen: rechtmatigheid, totstandkoming beleidsinformatie, financieel en materieelbeheer en overige aspecten van de bedrijfsvoering.

De bedrijfsvoeringsparagraaf heeft betrekking op alle defensieonderdelen, inclusief de baten-lastendiensten. Daarnaast zijn de toezeggingen aan de Algemene Rekenkamer in deze paragraaf opgenomen.

Jaarrekening

In dit hoofdstuk zijn opgenomen de verantwoordingsstaten van het ministerie van Defensie en de saldibalans. Ook is de verantwoording van de baten-lastendiensten opgenomen.

Bijlagen

Als bijlagen zijn opgenomen een overzicht van toezichtrelaties en ZBO/RWT's (bijlage 1), een overzicht inschakeling van externe adviseurs en tijdelijk personeel (externe inhuur, bijlage 2), een overzicht met voltooide onderzoeken (bijlage 3), een bijlage met integriteitsmeldingen (bijlage 4), de milieubijlage (bijlage 5), de bijlage «Voortgang reorganisatie en Krijgsmacht op orde» (bijlage 6) en een lijst met afkortingen (bijlage 7). De Defensie Industrie Strategie (DIS) is niet meer als bijlage opgenomen in dit jaarverslag. Zoals reeds aangekondigd in het jaarverslag 2011 en in de begrotingen voor 2012 en 2013, zijn de in de DIS genoemde instrumenten inmiddels geconcretiseerd en verankerd in de defensieorganisatie. Daarom kan de DIS als uitgevoerd worden beschouwd. Defensie evalueert de DIS in samenwerking met het ministerie van Economische Zaken. Zoals toegezegd tijdens het wetgevingsoverleg materieel van 3 december 2012 rapporteert Defensie de uitkomsten van deze evaluatie in 2013 aan de Kamer.

Groeiparaagraaf

De invoering van «Verantwoord Begroten» heeft geleid tot de volgende verbeteringen in de begroting en het jaarverslag 2012:

- De begroting bevat een centraal apparaatsartikel (niet-beleidsartikel 91 «Centraal apparaat») waarop alle apparaatsuitgaven van de Bestuursstaf en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst zijn weergegeven. Tevens zijn in dit artikel de defensiebrede uitgaven ondergebracht voor pensioenen en uitkeringen, wachtgelden, inactiviteitswedden en SBK-gelden en de ziektekostenvoorziening;
- In de bedrijfsvoeringsparaagraaf wordt ingegaan op de bedrijfsvoering, het beheer bij Defensie en stuur- en verantwoordingsinformatie;
- In de begroting 2012 is een herschikking gemaakt van programma- en apparaatsuitgaven conform de nieuwe definities van apparaat en programma. Onder apparaatsuitgaven vallen alle personele uitgaven, zoals loonkosten, personele exploitatie, post-actieven en externe inhuur. De materiële uitgaven die onder apparaatsuitgaven vallen zijn uitgaven voor ICT ten behoeve van ondersteunende processen en kantoorautomatisering, diensten en middelen, vervoers- en verblijfskosten, huisvesting en communicatie. Programma-uitgaven zijn alle overige uitgaven. Binnen apparaatsuitgaven is een onderverdeling gemaakt in «staf» en «operationele eenheden». Onder «staf» valt de commandant met zijn directe staf en onder «operationele eenheden» zijn de overige organisatieonderdelen opgenomen;
- De naam van beleidsartikel 20 «Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties» is veranderd in beleidsartikel 20 «Inzet». Dit artikel geeft namelijk niet alleen een beeld van crisisbeheersingsoperaties, maar ook van de incidentele nationale inzet van de krijgsmacht en het verlenen van noodhulp, bijstand en assistentie. Bij de beleidsartikelen 21 (Commando zee strijdkrachten), 22 (Commando land strijdkrachten), 23 (Commando lucht strijdkrachten) en 24 (Commando Koninklijke marechaussee) wordt de inzet daarom niet meer toegelicht. In deze beleidsartikelen wordt in de doelstellingenmatrices gerapporteerd in hoeverre de operationele doelstellingen (voor de gereedstelling) in 2012 zijn gerealiseerd. In de kolom «Totaal aantal operationeel gereede eenheden» wordt de realisatie van organiek of specifiek gereede eenheden afgezet tegen de planning. «Organiek gereed» betekent dat een eenheid het geheel van taken uit kan voeren waarvoor deze standaard is ingericht. «Specifiek operationeel gereed» betekent dat

Leeswijzer

een eenheid een deel van de organieke taken kan uitvoeren. Bij de toelichting op de gereedheid worden onder het kopje «operationele gereedheid» alleen die eenheden toegelicht waarbij de realisatie van de doelstellingen van de operationeel gereede eenheden lager is dan gepland. Om een aantal eenheden gereed te hebben gedurende een langere periode en in aflossing te kunnen voorzien, is een groter aantal eenheden noodzakelijk. Deze eenheden zijn opgenomen in de kolom «Voortzettingsvermogen».

Een van de uitgangspunten van de reorganisatie is dat de uitvoering meer ruimte krijgt. Als gevolg van de maatregelen uit de beleidsbrief *Defensie na de kredietcrisis* van 8 april 2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1) is de zeggenschap over de logistieke ondersteuning in januari 2012 overgegaan naar de operationele commandanten. Daarmee zijn ook de budgetten overgeheveld naar de operationele commandanten. Met een nota van wijziging (Kamerstuk 33 000, nr. 15) is dit verwerkt in de begroting 2012 en aan de Kamer gemeld.

B. BELEIDSVERSLAG

3. BELEIDSPRIORITEITEN

De beleidsagenda

In 2012 heeft Defensie verder uitvoering gegeven aan de beleidsbrief *Defensie na de kredietcrisis* van 8 april 2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1). Belangrijke elementen daaruit waren de voortzetting van de reorganisaties en het afstoten van vastgoed en materieel. De krijgsmacht boet, als gevolg van de in gang gezette maatregelen uit deze beleidsbrief, aan voortzettingsvermogen en gevechtskracht in. De maatregelen zijn pijnlijk en hebben een grote weerslag op het personeel. Temeer omdat eind 2012 duidelijk is geworden dat de implementatie van de reorganisaties een tot nu toe onbekende vertraging oploopt, waardoor de onzekerheid wordt verlengd. Defensie is in 2012 op tal van plekken operationeel ingezet. Zowel internationaal in Kunduz en ter bestrijding van piraterij, als ruim 1900 keer in eigen land. Daarnaast werd geïnvesteerd in de toekomst van de krijgsmacht, zijn nieuwe patrouillevaartuigen in de vaart genomen en werden de cybercapaciteiten verder versterkt.

Sinds het jaarverslag over 2011 wordt de Kamer bij de begroting en in het jaarverslag met *key performance indicators* geïnformeerd over de voortgang bij de reorganisatie en het op orde brengen van de krijgsmacht. De Kamer heeft de laatste rapportage ontvangen bij de begroting 2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 81). In bijlage 6 bij dit jaarverslag treft u dit overzicht opnieuw aan, met daarbij een toelichting en kleurcodering. U bent op 14 februari 2013 geïnformeerd over de wijzigingen in de rapportage (Kamerstuk 32 733, nr. 116).

Naar een kleinere krijgsmacht

Reorganisatie

In totaal worden 95 aparte reorganisatieprojecten binnen Defensie uitgevoerd. Volgens de planning zal het merendeel van de defensieonderdelen hun reorganisaties in 2013 voltooien. In verband met de complexiteit en diversiteit en besluitvorming lopen enkele projecten (bij het CLAS, het CDC en bij de Bestuursstaf) nog door tot in 2016.

Een behoorlijk aantal reorganisaties is in 2012 geheel gereed met het opstellen van alle documenten, inclusief het voltooien van het formele overleg met de medezeggenschap en de bonden. Dit is een resultaat van inspanningen van velen en van de coöperatieve instelling van de medezeggenschap op alle niveaus. Deze reorganisaties staan op het punt te worden geïmplementeerd. Eind 2012 is met de centrales van overheids-personeel overeenstemming bereikt over de kaders en spelregels die leidend zijn bij de uitvoering van de (lopende) reorganisatietrajecten. Tevens is overeenstemming bereikt over de synchronisatie van de reorganisaties van de staven van de defensieonderdelen en de Divisie Personeel & Organisatie Defensie (DPOD). Door de start van het traject, het moment van vacaturestelling en de werving- en selectieprocedure op elkaar af te stemmen, kan het personeel gerichte keuzes maken voor bepaalde functies, zodat de medewerkers eerlijke en gelijke kansen krijgen. Daarnaast is dat relevant voor een zo soepel mogelijke voortgang van de uitvoering van de werkzaamheden. Dit heeft wel voor enkele maanden vertraging gezorgd in de implementatie van de reorganisaties van de staven en de DPOD. Ondanks de overeenstemming met de centrales van overheids-personeel over de randvoorwaarden moet tot op

Beleidsprioriteiten

heden de implementatie van de staven en DPOD en van de overige reorganisatietrajecten nog starten. Het overleg met de centrales van overheidspersoneel inclusief het (informele) overleg over reorganisaties is eind 2012 opgeschort in verband met de discussie tussen Defensie en de centrales van overheidspersoneel over de wijze waarop Defensie de negatieve effecten van de Wet Uniformering Loonbegrip (WUL) wil compenseren. Dit levert een tot nu toe onbekende vertraging op. Begin 2013 is het overleg hervat.

Afstoting materieel en maatregelen operationeel domein

Met de beleidsbrief is besloten tot de afstoting en verkoop van specifiek materieel. Daaraan is in 2012 verder uitvoering gegeven. Wel is besloten veertig Fenneks, drie van de zes pantserhouwitsers en vier van de negentien F-16»s aan te houden voor hergebruik van reservedelen (Kamerstuk 32 733, nr. 64 van 25 mei 2012). Naar aanleiding van de door de Tweede Kamer aangenomen moties zijn enkele belangrijke wijzigingen doorgevoerd ten opzichte van de beleidsbrief. Deze moties zijn uitgevoerd. Het betreft de vier patrouilleschepen, die alle vier in de vaart zijn genomen en vanaf 2013 operationeel worden ingezet. Het betreft ook acht Cougar-transporthelikopters, die tot en met 2017 worden gehandhaafd. Voor de *search & rescue* (SAR) taken op de Noordzee zijn in 2012 de AB412-helikopters vanaf vliegveld Leeuwarden ingezet. Voor de nacht werd gebruik gemaakt van een ingehuurd helikopter, omdat de AB412 deze taak 's nachts niet kan uitvoeren. Voor zowel de SAR-taken als het patiëntenvervoer was een Cougar-transporthelikopter als reserve beschikbaar. Het derde DC-10 transportvliegtuig blijft inzetbaar tot uiterlijk 31 december 2013. Materieel dat op basis van de beleidsbrief en eerdere beslissingen is afgestoten, wordt ter verkoop aangeboden. Defensie zoekt daarvoor actief potentiële buitenlandse kopers. Door de slechte situatie op de verkoopmarkt voor strategisch defensiematerieel is het niet gelukt in 2012 grote verkoopcontracten af te sluiten. Daarnaast ging de beoogde verkoop van Leopard 2-tanks aan Indonesië niet door. Verschillende landen hebben inmiddels interesse getoond voor een aantal wapensystemen.

Uitvoering overige moties operationeel domein beleidsbrief

Conform de aangenomen moties bij de behandeling van de beleidsbrief is minder bezuinigd op sportinstructeurs, waardoor er 50 meer in dienst konden blijven. De vullingsgraad bij de Koninklijke marechaussee voor militair personeel bereikte in 2012 90 procent, waar 98 procent het streven was. Het totaal aantal dienstauto's zal verminderen met 1200 eind 2013, de beoogde vermindering van 200 extra dienstvoertuigen is daarvan onderdeel. Voor de reductie van deze 200 voertuigen is het budget voor de exploitatie met ingang van 2014 met € 0,5 miljoen verlaagd.

Herbelegging vastgoed

In 2012 is verder gewerkt aan de invulling van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie. Fase 1 is inmiddels uitgewerkt en besproken met de Kamer. In het jaarverslag over 2011 werd gemeld dat ook de besluiten over fase 2 en fase 3 van de vastgoedoperatie zouden volgen in 2012. De uitwerking van enkele maatregelen heeft echter langer op zich laten wachten dan gepland, omdat deze veelal samenhangen met reorganisaties die nog niet zijn uitgewerkt. Hierdoor kon ook de besluitvorming over een aantal vastgoedtrajecten nog niet worden voltooid in 2012. De Kamer is in het eerste kwartaal van 2013 alsnog geïnformeerd over het restant van fase 2. Bij dit jaarverslag ontvangt de Kamer separaat een uitgewerkt overzicht met alle maatregelen die in het kader van de

herbelegging zijn genomen. Daarbij wordt ook zichtbaar gemaakt in hoeverre de uitvoering van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie de beoogde besparingen heeft opgeleverd. Bij de begroting en in het jaarverslag van 2013 zal de Kamer worden geïnformeerd over de voortgang van de herbelegging van het vastgoed.

Beleidsconclusie

De uitvoering van de reorganisatie is in volle gang, maar loopt een vertraging op waardoor de periode van onzekerheid voor het personeel wordt verlengd. De plannen voor de afstoting van materieel zijn uitgevoerd. Materieel is afgestoten en wordt voor verkoop aangeboden. De uitwerking van enkele vastgoedmaatregelen heeft langer geduurd dan was voorzien, waardoor de besluitvorming over het herbeleggingsplan niet in 2012 kon worden voltooid.

Inzetbaarheid en inzet

Hoewel de operationele inzetbaarheid in 2012 aan beperkingen onderhevig is geweest, is de krijgsmacht, zowel nationaal als internationaal, onder uiteenlopende omstandigheden ingezet. In 2012 zijn in totaal ongeveer 3300 militairen ingezet bij crisisbeheersingsoperaties en de opbouw van veiligheidsorganisaties in Afghanistan, Afrika, het Midden-Oosten en op de Balkan. Zij doen dit veelal in internationaal verband, vooral binnen de NAVO en de EU.

Internationale inzet

Afghanistan

In 2012 heeft Defensie bijgedragen aan de geïntegreerde politietrainingsmissie in Afghanistan. De *Police Training Group* heeft met trainers de basisopleiding voor agenten en onderofficieren gegeven en met *Police Mentoring and Liaison Teams* (POMLT's) aanvullende opleidingen verzorgd en de civiele politie in de praktijk begeleid in vier districten van de provincie Kunduz. De basisopleiding wordt vanaf de tweede helft van 2012 gegeven door Afghaanse trainers die worden begeleid door de Nederlandse trainers. De Nederlandse F-16 jachtvliegtuigen in de *Air Task Force* zijn in 2012 ingezet vanaf Mazar-e-Sharif.

Piraterijbestrijding

In 2012 heeft Nederland opnieuw bijgedragen aan de piraterijbestrijdingsoperaties *Atalanta* en *Ocean Shield* in de wateren voor de kust van Somalië. Schepen voor het Wereld Voedsel Programma (WFP) van de Verenigde Naties (VN) en voor de *African Union Mission in Somalia* (AMISOM) hebben mede daardoor veilig hun havens kunnen bereiken. Daarnaast is bescherming geboden aan koopvaardij schepen in de *International Recommended Transit Corridor* (IRTC).

Nederland heeft ter bescherming van de schepen van het WFP vanaf begin 2012 tot half oktober 2012 een *Autonomous Vessel Protection Detachment* (AVPD) ingezet aan boord van het schip de *MV Caroline Scan* als onderdeel van de EU-operatie *Atalanta*. De humanitaire hulp die voor grote delen van de Somalische bevolking essentieel is, kon mede dankzij de inzet van het AVPD worden beveiligd en afgeleverd. Bovendien was door de inzet van het AVPD escortering door een marineschip niet meer nodig. Hierdoor kwam een marineschip beschikbaar om andere *Atalanta*-taken uit te voeren. Militaire middelen worden op die manier

Beleidsprioriteiten

doelmatig ingezet. Van april tot en met mei nam Hr.Ms. Van Amstel deel aan Atalanta.

In operatie *Ocean Shield* is van februari tot april een onderzeeboot ingezet. Daarnaast zijn in de periode van juni tot december Hr.Ms. Evertsen en Hr.Ms. Rotterdam ingezet voor deze NAVO-operatie. Tijdens deze inzet heeft Nederland tevens het bevel gevoerd over *Ocean Shield*. Ook is een onderzeeboot ingezet.

De internationale beveiliging van de vaarroute door de Golf van Aden is effectief. Er is sprake van een forse daling van het aantal kapingen. In 2012 zijn in de wateren voor de Somalische kust acht schepen gekaapt, waarvan de laatste in mei. In 2011 waren dat er nog 23 en in 2010, 2009 en 2008 ieder jaar meer dan veertig. De daling is het gevolg van de meer proactieve militaire operaties. Met gerichte acties worden piraten vroegtijdig afgeschrikt, opgespoord en opgepakt. De Nederlandse inzet is belangrijk geweest voor de uitvoering van operaties vlak voor de kust van Somalië. Daarmee is de bewegingsvrijheid van piraten verder beperkt. Daarnaast heeft de inzet van beveiligingsteams bijgedragen aan de dalende trend van kapingen. In 2012 hebben VPD's met succes in totaal 32 zeetransporten beschermd die voeren onder koninkrijksvlag. Het aantal kapingen is ten opzichte van eerdere jaren gedaald. Defensie heeft de financiële bijdrage die reders moeten betalen voor de inzet van een VPD in 2012 verlaagd.

Overige missies

Daarnaast zijn Nederlandse militairen in 2012 bij overige missies in de wereld ingezet. Zie voor een nadere toelichting artikel 20 – Inzet.

Beleidsconclusie

Nederland heeft in 2012, ondanks de ingrijpende veranderingen in de organisatie, succesvol bijgedragen aan een scala aan operaties op diverse plekken in de wereld. De inzet in militaire operaties en van beveiligingsteams heeft bijgedragen aan de dalende trend van kapingen.

Nationale inzet

Bij de behandeling van de defensiebegroting over 2013 is toegezegd dat in het jaarverslag en bij de begroting verslag zal worden gedaan van de nationale inzet van de krijgsmacht. In 2012 is de krijgsmacht ruim 1900 keer nationaal ingezet. Zie voor het overzicht daarvan artikel 20 – Inzet. Behalve incidentele bijstand op verzoek van de civiele autoriteiten voert de krijgsmacht een groot aantal reguliere taken uit, zowel nationaal als in het Koninkrijk der Nederlanden. Daarbij is het van belang dat civiele en militaire autoriteiten elkaar bij crises blindelings kunnen vinden.

Defensie zet vrijwel dagelijks actief haar capaciteiten in ter ondersteuning van de civiele autoriteiten. Het betreft bijvoorbeeld de toenemende inzet van *advanced search teams* en *combat trackers* om de politie te ondersteunen bij het speuren naar vermiste personen, verborgen goederen en contrabande. Defensie gebruikt hierbij de ervaring die is opgedaan in Irak en Afghanistan. De inzet hiervan ter ondersteuning van de politie, de FIOD en de douane is succesvol en heeft in 2012 meerdere miljoenen euro's crimineel geld opgeleverd. Ook zet de krijgsmacht regelmatig de Raven in. Deze kleine onbemande vliegtuigjes worden ingezet bij het opsporen van criminelen, criminele activiteiten, brandstichting en hennepkwekerijen. Ook zijn de toestellen ingezet ter ondersteuning van de brandweer bij

grote bos- en heidebranden en voor de handhaving van de openbare orde zoals tijdens de jaarwisseling. Defensie zet de F-16 jachtvliegtuigen niet alleen in ter onderschepping van onbekende vliegtuigen in ons luchtruim, maar ook om de politie te assisteren bij het zoeken naar vermiste personen, hennepkwekerijen en voor het maken van infrarood beelden van de dijken en overstromingsgebieden van de Maas, zoals in Noord-Limburg. Specialisten van het ISTAR-bataljon worden regelmatig door de politie gevraagd steun te verlenen bij analyse en onderzoek in complexe recherchezaken. Duikers van de Defensie Duik Groep (DDG) worden frequent ingezet om te zoeken naar vermiste personen, wapens, munitie en ander bewijsmateriaal gerelateerd aan misdrijven. De Chinook- en Cougar-helikopters werden ingezet voor bluswerkzaamheden.

Op 8 november 2012 is de tweede verdedigingscompagnie voor chemische, biologische, radiologische en nucleaire besmetting (CBRN) opgericht. Met de oprichting hiervan heeft Defensie de laatste, gegarandeerde capaciteit beschikbaar gesteld in het kader van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS). De eenheid zal in 2014 volledig operationeel zijn. Samen met de andere CBRN-compagnie levert zij dan ontsmettingscapaciteit. De CBRN-specialisten van Defensie ondersteunen de lokale autoriteiten met kennis en kunde bij calamiteiten waarbij sprake is of kan zijn van CBRN-omstandigheden. Het team is voorzien van speciale voertuigen en een uitgebreid scala aan verbindingsmiddelen.

De ICMS-afspraken uit 2007 zijn aan herijking toe. Defensie kan als structurele veiligheidspartner op veel terreinen de civiele autoriteiten ondersteunen. Zowel in de voorbereiding voor inzet, tijdens de inzet en de na-fase daarvan. Defensie werkt daarom samen met het ministerie van Veiligheid en Justitie aan de verdere versterking van deze samenwerking. Het doel is de veiligheid van de Nederlandse burgers nog effectiever en doelmatiger te waarborgen.

De minister van Defensie voert het beheer over de Kustwacht en die taak is belegd bij de marine. Vanuit het kustwachtcentrum worden eenheden ingezet voor verschillende handhavings- en dienstverleningstaken op de Noordzee. In het Caribische deel van het Koninkrijk is de krijgsmacht permanent actief met een compagnie op Aruba en op Curaçao. Het Commando zee strijdkrachten (CZSK) vervult de kustwachttaken en de Koninklijke marechaussee (Kmar) de reguliere militaire politietaak. Defensie ondersteunt de civiele autoriteiten in het Caribische deel van het Koninkrijk. Een voorbeeld daarvan is de ondersteuning door de Kmar tijdens de Bonaire-dag.

Beleidsconclusie

In 2012 is de krijgsmacht ruim 1900 keer in eigen land actief geweest in de ondersteuning van de civiele autoriteiten. Defensie heeft tevens de tweede CBRN-verdedigingscompagnie beschikbaar gesteld waarmee een nieuwe, gegarandeerde defensiecapaciteit beschikbaar is gekomen. In koninkrijksverband leverde Defensie structureel en incidenteel ondersteuning in het Caribische deel van het Koninkrijk.

Innovatie en intensivering

Defensie blijft, ondanks de bezuinigingen, investeren in nieuwe capaciteiten. Op die manier wordt de blijvende inzetbaarheid van de krijgsmacht versterkt en worden nieuwe dreigingen het hoofd geboden. In dat kader verwerft Nederland een *Medium Altitude Long Endurance Unmanned*

Beleidsprioriteiten

Aerial Vehicle MALE-UAV (onbemande luchtcapaciteit). De voorbereidingen daarvoor zijn in 2012 gestart en de Kamer is daarover geïnformeerd op 14 december 2011 (Kamerstuk 30 806, nr. 10). De UAV's zijn inzetbaar in Nederland, in delen van het luchtruim die voor dat doel zijn vrijgemaakt, de zogenoemde *segregated areas*. Defensie beziet momenteel hoe de toestellen zo spoedig mogelijk in het volledige Nederlandse luchtruim kunnen worden ingezet.

Defensie draagt in het kader van de Nationale *Cyber Security* Strategie ook bij aan de digitale weerbaarheid van de Nederlandse samenleving. Defensie heeft op 27 juni 2012 de Defensie Cyber Strategie aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstuk 33 321, nr. 1). Deze strategie bevat zes speerpunten waarmee de cyberintensivering wordt ingevuld. Inmiddels is de *Taskforce Cyber* opgericht en zijn de defensieve capaciteiten (Defcert) operationeel. Defensie heeft een liaison in het Nationale *Cyber Security* Centrum en draagt bij aan de Nationale *Cyber Security* Strategie 2.0. Verder is er in juni bij de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) een universitair hoofddocent Cyber aangesteld.

Defensie investeert ook in de bescherming tegen geïmproviseerde explosieven. In 2012 zijn de voorbereidingen voltooid om de *Joint C-IED* organisatie in 2013 te kunnen oprichten. Defensie vervult op dit vlak ook in internationaal verband een voortrekkersrol.

In 2012 is begonnen met de uitwerking van de verdere samenwerking tussen het Korps Commandotroepen en het Korps Mariniers op het gebied van speciale operaties. Dit behelst de uitwerking van een operatieconcept, de oprichting van een kenniscentrum en een gezamenlijke opleidingsmodule. Nederland wenst voorts binnen de NAVO zijn sterke positie op het gebied van raketverdediging te behouden. Daarom investeert Defensie in sensorcapaciteit en worden de SMART-L radars aan boord van de luchtverdedigings- en commandofregatten gemodificeerd. In juni 2012 is het contract daartoe gesloten en Nederland krijgt daarmee vanaf 2018 als eerste Europese NAVO-lidstaat de beschikking over de sensorcapaciteit om ballistische raketten te detecteren. Deze kunnen vervolgens met raketten van bondgenoten of met Patriot-raketten worden onderschept.

Beleidsconclusie

Defensie voert de bezuinigingen uit en blijft tegelijkertijd investeren in toekomstige technologieën. Defensie investeert daarom in onder meer UAV's, cyber en raketverdediging.

Internationale defensiesamenwerking

Nederland werkt op diverse terreinen samen met internationale partners. Mede in het licht van de bezuinigingen is het belang van internationale militaire samenwerking de afgelopen jaren sterk toegenomen. Internationale militaire samenwerking is een belangrijke manier om militaire effectiviteit en doelmatigheid te optimaliseren. Alle landen in Europa bezuinigen momenteel onder invloed van de actuele mondiale economische ontwikkelingen op de krijgsmacht. Niet zozeer om opgelegde bezuinigingen te realiseren, maar primair om slagkracht te behouden of om over capaciteiten te kunnen beschikken die landen alleen niet meer kunnen bekostigen. Landen zoeken naar mogelijkheden de internationale samenwerking met hun partners verder te intensiveren.

Defensie heeft de afgelopen jaren nieuw beleid ontwikkeld om recht te doen aan het toegenomen belang van internationale militaire samenwerking. Op 11 mei 2012 heeft de minister van Defensie de Kamer hierover geïnformeerd met de nota internationale militaire samenwerking (Kamerstuk 33 279, nr. 3). Samenwerking roept de vraag op hoe deze zich verhoudt tot de nationale soevereiniteit. De Adviesraad Internationale Veiligheid (AIV) stelt dat handelingsvermogen als een wezenlijk onderdeel van ons soevereiniteitsbegrip moet worden beschouwd. Vormen van samenwerking die het handelingsvermogen van staten vergroten, maken geen inbreuk op de nationale soevereiniteit, maar kunnen daartoe juist bijdragen. In haar reactie op dit advies onderschrijft de regering die opvatting (Kamerstuk 33 279, nr. 2).

Tegen deze achtergrond is gekozen voor een (nieuwe) benadering van internationale militaire samenwerking die tot doel heeft het handelingsvermogen te vergroten, zonder te veronachtzamen dat er capaciteiten zijn waarover Nederland altijd zelfstandig zal willen beschikken. De nadruk zal komen te liggen bij die thema's en strategische partners die Nederland, en ook zijn partners, in staat stellen de krijgsmacht effectiever en doelmatiger in te richten en te gebruiken. Het soevereiniteitsvraagstuk is een overweging bij internationale samenwerking, maar dient geen struikelblok te zijn. De vrijheid van handelen kan in de meeste samenwerkingsverbanden worden gegarandeerd.

Ook in de dagelijkse praktijk van internationale militaire samenwerking zijn er in 2012 belangrijke stappen gezet. Zo beziet de landmacht met Duitsland de mogelijkheden om tot verdere integratie te komen van training, oefening en opleiding. Ook is het *Air to Air Refueling* initiatief ter versterking van de Europese tankercapaciteit tot stand gekomen. Op 18 april 2012 hebben de ministers van Defensie van de drie Benelux landen in een gemeenschappelijke verklaring aangekondigd de samenwerking te zullen intensiveren. Een groot aantal concrete samenwerkingsmogelijkheden is onderkend en dit zal in 2013 tot concrete resultaten moeten leiden. Vergaande samenwerking ligt mogelijk in het verschiet tussen de Belgische en Nederlandse luchtmacht, onder meer op het gebied van helikopters, luchttransport en jachtvliegtuigen.

Beleidsconclusie:

Nieuwe mogelijkheden voor internationale militaire samenwerking zijn geïdentificeerd en zullen op korte termijn verder concrete vormen aannemen. Voordat concrete resultaten kunnen worden geboekt, moeten voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd. In de loop van 2013 moeten meer concrete resultaten van samenwerking zichtbaar worden.

Personeel

Opleiding

In 2012 zijn goede ervaringen opgedaan met de erkenning van eerder verworven competenties (EVC) en het ervaringscertificaat. In 2012 heeft Defensie afspraken gemaakt met Regionale Opleidingscentra (ROC's), verenigd in de Coöperatie Paars Partnerschap, om in 2013 projectmatig interne defensieopleidingen te vergelijken met civiele opleidingen op mbo-niveau. Deze vergelijking leidt tot de ontwikkeling van korte diplomatrajecten. Deze opleidingen sluiten aan bij het opleidingsniveau en de ervaringsopbouw van de individuele militair. De medewerker kan hiermee in een betrekkelijk kort tijdsbestek een civiel mbo-diploma

Beleidsprioriteiten

verkrijgen, waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt worden vergroot. De ROC's leveren de noodzakelijke deskundigheid voor dit project.

Toekomstige officieren die met succes een opleiding aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA voltooien, ontvangen vanaf 2012 een erkend bachelor diploma. Dankzij een positieve beoordeling door de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) verzorgt Defensie hoger onderwijs op universitair niveau. Defensie is hiermee als toekomstige werkgever voor kandidaten die het Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs hebben afgerond, nog aantrekkelijker. Daarnaast bevordert deze erkenning de doorstroom naar masteropleidingen die officieren na hun bacheloropleiding kunnen volgen.

Defensie heeft met de inzetbrief de centrales van overheidspersoneel voorgesteld in 2012 bij initiële officiersopleidingen een zakgeldregeling in te voeren. Na overleg met de centrales van overheidspersoneel heeft Defensie er uiteindelijk voor gekozen van deze voorgenomen maatregel af te zien.

Ontwikkeling Personeelssterkte

Het in-, door- en uitstroombplan (IDU-plan) 2012 was bij de ontwerpbegroting van 2012 nog niet definitief vastgesteld. Met de 1e suppletoire begroting 2012 is in het IDU-plan een gemiddelde personeelssterkte opgenomen van totaal 57.439 vte'n voor militairen en burgers. De realisatie is in 2012 uitgekomen op 56.540. De afwijking in de personeelssterkte in 2012 ten opzichte van het plan is vooral het gevolg van een lagere instroom van militair personeel en een hogere uitstroom van burgerpersoneel.

Ontwikkeling Personele uitgaven.

De personele uitgaven in de ontwerpbegroting 2012 bedragen € 2768 miljoen. Hierin zijn de reducties in personele omvang van de maatregelen uit de beleidsbrief verwerkt. Bij de actualisering van het IDU-plan zijn de personele uitgaven in de 1e suppletoire begroting vastgesteld op € 2817 miljoen. De realisatie van de personele uitgaven is in 2012 uitgekomen op circa € 2890 miljoen. De afwijking in de realisatie van de uitgaven ten opzichte van de begroting is een gevolg van de vaststelling van het IDU-plan in 2012, de stijging van de salarissen met 1 procent, de verhoging van de eindejaarsuitkering en de actualisatie van sociale premies inclusief de herstellpremie ABP. Daarnaast wordt het verschil veroorzaakt door de nadelige looneffecten van rang- en schaalopbouw van het aanwezige personeel eind 2012 ten opzichte van het IDU-plan 2012.

Integriteit

In 2012 heeft Defensie de uitvoering van de aanbevelingen van de Commissie Integriteitszorg ter hand genomen. Het betreft de aanbevelingen die zijn beschreven in de brief van 22 november 2011 (Kamerstuk 32 678, nr. 15). De regelgeving inzake integriteit is vereenvoudigd en gebundeld in een aanwijzing van de secretaris-generaal waarin de rol van de leidinggevend en de medewerkers wordt beschreven. Voorts is de uiteenlopende regelgeving geharmoniseerd en zijn de klachtenregelingen samengevoegd. Het betreft de klachtenregeling Defensie en de klachtenregeling ongewenst gedrag en vermoedens van misstanden. Over deze regeling moet nog overleg worden gevoerd met de centrales van overheidspersoneel. Ook is het systeem aangepast waarmee medewerkers integriteitsschendingen kunnen melden (melding

Beleidsprioriteiten

voorvallen). Het is mogelijk de afwikkeling van voorvallen te volgen, waardoor ook inzichtelijk wordt welke maatregelen zijn genomen naar aanleiding van een integriteitsschending. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van vermoedelijke integriteitsschendingen en genomen maatregelen.

De toezichthouder Integriteit, de Hoofddirectie Personeel, heeft in 2012 drie onderzoeken uitgevoerd waarmee het systeem van integriteitszorg verder wordt verbeterd. Zoals uiteengezet in de brief van 22 november 2011 is integriteit niet uitsluitend een kwestie van regelgeving en onderzoeken. Van minstens zo groot belang is de bewustwording bij leidinggevenden en medewerkers. Voor de hoofden van de defensieonderdelen en leidinggevenden is een specifieke rol weggelegd. Het is hun opdracht om voorbeeldgedrag te tonen, ondergeschikten te doordringen van het belang van integriteit en de regels op dat gebied te handhaven.

Veteranen

De Veteranenwet die is gepubliceerd in maart 2012 (Staatsblad 2012, nr. 133) zal in werking treden na de publicatie van het Veteranenbesluit. Een concept hiervoor is in 2012 opgesteld en voorgelegd aan de centrales van overheidspersoneel. Hierna zal het normale traject van wetgeving worden doorlopen, dat naar verwachting midden 2013 zal zijn voltooid. In overleg met de zorgpartners wordt verder gewerkt aan het inrichten van het Veteranenloket, zodat de zorg voor de veteranen en hun relaties verder wordt verbeterd.

Ereschuld invalide veteranen

In 2012 is overeenstemming bereikt met de Centrales van Overheidspersoneel over de zogenaamde Ereschuldregeling voor invalide veteranen. De uitvoering van deze regeling is voortvarend opgepakt en de meeste uitkeringen zijn in het laatste kwartaal uitbetaald. In 2012 is hiervoor € 169,2 miljoen uitgegeven. Van een aantal invalide veteranen moet nog worden vastgesteld wat de hoogte van de uitkering zal zijn. Naar verwachting ontvangen zij in 2013 hun uitkering.

Beleidsconclusie

Defensie heeft in 2012 voortgang geboekt door intern Defensie opgedane ervaringen te certificeren (EVC). De medewerker kan daarmee in een betrekkelijk kort tijdsbestek een civiel mbo-diploma verkrijgen, waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt worden vergroot. In 2012 heeft Defensie de uitvoering van de aanbevelingen van de Commissie Integriteitszorg ter hand genomen. De Veteranenwet is in maart 2012 gepubliceerd en treedt naar verwachting midden 2013 in werking. In 2012 is de zogenaamde Ereschuldregeling voor invalide veteranen opgesteld en daaraan is uitvoering gegeven.

Flexibele en slagvaardige organisatie

Sourcing

In 2012 heeft Defensie voortgang geboekt met verschillende sourcingtrajecten. Het betreft de projecten: P&O diensten (waarin verscheidene projecten zijn samengevoegd), de vervanging van de dienstmotoren van de Kmar, de instandhouding van landsystemen, de instandhouding en opleidingen MALE UAV, de *mainframe hosting*, kalibratie meet- en testapparatuur en het Nationaal Militair Museum. De bouwwerkzaamheden voor het museum zijn in het najaar van 2012 begonnen. Bij een

Beleidsprioriteiten

aantal projecten werkt Defensie, in afwachting van formele besluitvorming, aan de vervolgfase zonder daarbij onomkeerbare stappen te zetten. De Kamer heeft 1 november 2012 een rapportage over de voortgang van sourcingprojecten ontvangen (Kamerstuk 31 125, nr. 17).

Defensie wil afspraken maken met de centrales van overheidspersoneel over hun betrokkenheid bij sourcingprojecten, omdat in veel gevallen de overdracht van personeel aan een marktpartij aan de orde is. In een concept Sociaal Statuut Uitbesteding zijn de voorwaarden en de uitgangspunten vastgelegd die gelden bij de overname van arbeidsvoorwaarden. Het is niet gelukt hierover in 2012 afspraken te maken door het opschorten van het overleg.

Defensie heeft in 2012 in overeenstemming met de motie-Knops (Kamerstuk 33 000-X, nr. 20) een stappenplan gemaakt om sourcingvoorstellen van het midden- en kleinbedrijf te toetsen en waar mogelijk van deze initiatieven gebruik te maken. Defensie beoordeelt samen met het bedrijfsleven welke voorstellen met deze methode begin 2013 wordt beproefd. In het kader van ontbureaucratisering bij Defensie is eind 2012 besloten de stuurgroep sourcing op te heffen.

IV en ICT

De herinrichting van de informatievoorziening (IV) volgt de uitvoering van de reorganisaties. Dat geldt ook voor het Joint IV Commando (JIVC), één van de hoofdelementen uit de nieuwe structuur, dat de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de informatievoorziening moet bevorderen, de integratie van operationele en bestuurlijke IV moet versterken en vraag en het aanbod van interne en externe leveranciers in het IV-domein beter op elkaar moet afstemmen.

Beleidsconclusie

In 2012 heeft Defensie voortgang geboekt op het gebied van sourcing. Verschillende sourcingtrajecten hebben voortgang geboekt en voorstellen van het midden- en kleinbedrijf kunnen worden beoordeeld. Door de opschorting van het overleg met de centrales van overheidspersoneel kon geen overeenstemming worden bereikt over een sociaal statuut uitbesteding

Verbetering van het financieel- en materieelbeheer

In 2012 heeft Defensie verder gewerkt aan de verbetermaatregelen beheer. De Tweede Kamer is over de voortgang geïnformeerd in de Bedrijfsvoeringsparagraaf van het Jaarverslag Defensie over 2011 en bij de Begroting 2013. In de Bedrijfsvoeringsparagraaf van dit Jaarverslag wordt verslag gedaan over de voortgang van het verbeterprogramma in 2012. In april 2012 heeft de Algemene Rekenkamer in haar Rapport bij het Jaarverslag van Defensie over 2011 zeventien onvolkomenheden geconstateerd, waaronder een nieuwe onvolkomenheid vanwege de achterstanden op het gebied van de screening van vertrouwensfunctionarissen door de MIVD. Eind 2012 bleek de voortgang op een aantal verbetermaatregelen achter te lopen bij de ambitie en bij de gestelde doelen. Daarop is besloten tot een herijking van het verbeterprogramma beheer. De herijking beheer is uitgevoerd in samenhang met de reorganisatie, SPEER en het op orde krijgen van de krijgsmacht. De Kamer is daarover in februari 2013 geïnformeerd.

Verbetering stuur- en verantwoordingsinformatie

In 2012 heeft het ministerie de verbetering van de informatie over de operationele gereedheid voortgezet in het programma Basisadministraties. Het programma zorgt ervoor dat gegevens die in meerdere processen worden gebruikt, beschikbaar worden gesteld vanuit basisadministraties. De gegevens over de personele gereedheid, materiële gereedheid en geoefendheid leiden tot de informatie over de operationele gereedheid van de krijgsmacht. In 2012 is de bepaling van de norm voor personele gereedheid geüniformeerd. In het verlengde hiervan wordt de komende jaren de kwaliteit verder verbeterd. De uniformering van de norm voor de materiële gereedheid is de volgende stap in het verbeteren van de stuur- en verantwoordingsinformatie. Deze informatie wordt gebruikt om de Kamer te rapporteren over de inzetbaarheidsdoelstellingen.

Beleidsconclusie

Ook in 2012 heeft Defensie verder gewerkt aan de verbetering van het beheer. In samenhang met de reorganisatie, SPEER en het op orde krijgen van de krijgsmacht zijn de doelstellingen in februari 2013 herijkt. De informatie over de operationele gereedheid van de krijgsmacht is in 2012 verder verbeterd en wordt bruikbaar gemaakt om daaruit verbeterde informatie over de inzetbaarheid van de krijgsmacht als geheel te genereren.

Beleidsdoorlichtingen

Planning	2011	2012	Toelichting/vindplaats
Artikel / Operationele doelstelling			
<i>Artikel 20; Inzet</i>			
Inzet defensiepersoneel en -materieel voor ISAF in het kader van de eindevaluatie ISAF, inclusief evaluatie Bos en Van Geel gelden (2008–2009).	V		27 925 nr. 436 en 32 733 nr. 12
<i>Art.23; CLSK</i>			
Strategische luchttransportcapaciteit		V	Gereed. Kamer ontvangt beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal 2013.
<i>Artikel 24; CKmar</i>			
Mensenhandel/mensensmokkel		V	Gereed. Kamer ontvangt beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal 2013.
<i>Defensiebreed</i>			
Actieplan Werving en behoud		V	Gereed. Kamer ontvangt beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal 2013.

Toelichting op bovenstaande tabel

De beleidsdoorlichting over het Actieplan werving en behoud die gepland stond voor 2011 is in 2012 uitgevoerd. De beleidsdoorlichtingen Strategisch Luchttransport en Mensenhandel/Mensensmokkel zijn eveneens in 2012 uitgevoerd. Alle drie de beleidsdoorlichtingen zijn ter besluitvorming aan het kabinet aangeboden en worden in het tweede kwartaal 2013 aan de Kamer verzonden.

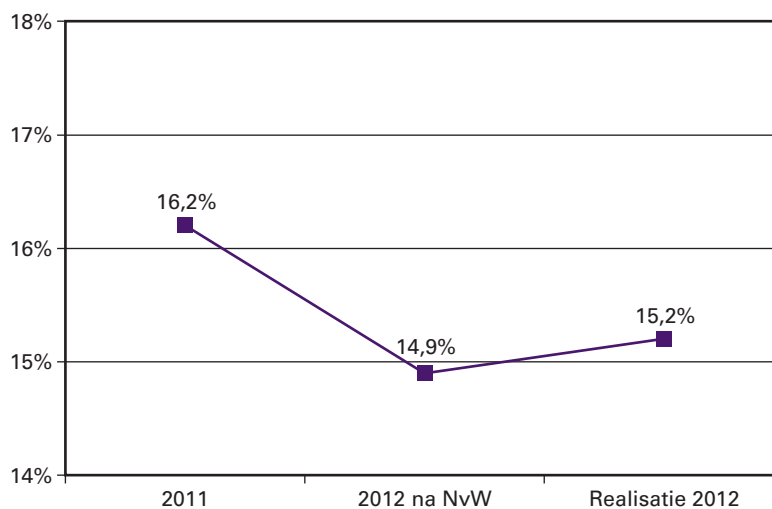
Financiële gevolgen

Investeringsquote

De investeringsquote bestaat uit het percentage van de investeringen (het totaal van de investeringen, inclusief het investeringsdeel «Bijdragen aan de NAVO» en «Wetenschappelijk onderzoek») ten opzichte van het gecorrigeerde defensiebudget (gecorrigeerd met HGIS en het deel dat

Beleidsprioriteiten

betrekking heeft op attachés). Het verloop van de investeringsquote van Defensie over 2012 is in onderstaande grafiek weergegeven:

De investeringsquote is in 2012 uitgekomen op 15,2 procent. Ten opzichte van de stand in de begroting (na nota van wijziging) is een lichte stijging van 0,3 procentpunt zichtbaar.

Overzicht verloop begroting 2012

Stand begroting 2012 (inclusief Nota van Wijziging)	7.873.048
<i>Beleidsmatige mutaties</i>	
Doorwerking eindejaarsmarge uit 2011	186.134
Overheveling van/naar andere departementen	- 30.918
Loonheffing schadeloosstelling veteranen	73.000
Doorschuiven schadeloosstelling veteranen	- 33.700
Bijstelling uitgaven	- 152.600
Bijstelling uitgaven crisisbeheersingsoperaties HGIS	- 1.331
Bijstelling ontvangsten	45.815
Loon / prijsbijstelling	79.321
Totaal beleidsmatige mutaties	165.721
<i>Autonome mutaties</i>	
Bijstelling ontvangsten	17.121
Bijstelling uitgaven	3.582
Bijstelling ontvangsten HGIS	2.879
Bijstelling uitgaven HGIS	4.399
Totaal autonome mutaties	27.981
Totaal jaarrekening 2012	8.066.750

Beleidsmatige mutaties voor 2012

Doorwerking eindejaarsmarge uit 2011

Het defensiebudget is bijgesteld met een bedrag van € 186,1 miljoen als gevolg van de begrotingsuitvoering in 2011.

Beleidsprioriteiten

Overheveling van/naar andere departementen

Van het ministerie van Buitenlandse Zaken is € 16,1 miljoen ontvangen voor de uitvoering van de bescherming van ambassadepersoneel door de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) van het Commando Koninklijke marechaussee (CKmar). Tevens heeft het ministerie van Financiën de verkoopopbrengst van de Knoopkazerne omgezet in een structurele ophoging van de exploitatie van de Kromhoutkazerne (€ 1,3 miljoen). Het ministerie van Defensie draagt € 6,3 miljoen bij aan de centrale exploitatiekosten voor het project C2000. Daarnaast heeft Defensie over de *business case* voor de vervanging van de F-16 € 13,7 miljoen aan rente (EMU-lening) afgedragen voor de periode 2013 tot en met 2018. Ten slotte is € 27,4 miljoen vrijgegeven voor het niet relevante deel van de hoofdsom ABP-lening in het kader van het volledig op kapitaaldekking brengen van de militaire pensioenen. Dit deel is overgedragen aan het ministerie van Financiën. Ook zijn er tussen de departementen over en weer diverse kleinere budgetoverhevelingen gerealiseerd (per saldo – € 0,9 miljoen).

Schadeloosstelling veteranen

Met de Najaarsnota 2011 is de basis gelegd voor de totstandkoming van een schadeloosstelling voor veteranen. Ter eenmalige compensatie van veteranen die voor 1 juli 2007 gewond zijn geraakt als gevolg van inzet in voormalig missiegebieden is in totaal € 183 miljoen vrijgemaakt. Een deel van het gereserveerde bedrag (€ 33,7 miljoen) is per saldo doorgeschoven naar 2013, omdat van een kleine groep invalide veteranen nog moet worden vastgesteld wat de hoogte van de uitkering zal zijn. Naar verwachting ontvangen zij in 2013 hun uitkering. Tevens werd Defensie in 2012 in staat gesteld om van de € 183 miljoen een eindheffing af te dragen (€ 73 miljoen) om te voorkomen dat de uitkering van de schadeloosstelling effect heeft op de inkomensafhankelijke regelingen van de veteranen.

Bijstelling uitgaven

Met deze mutatie wordt voornamelijk het saldo van de beleidsuitgaven voor Defensie vrijgegeven. Dit betreft grotendeels de vrijval van budget bij de 2e suppletore begroting met € 102,6 miljoen en de neerwaartse bijstelling van € 50 miljoen voor pensioenen als gevolg van de doorwerking van de in de najaarsnota 2011 bijgestelde begroting.

Bijstelling uitgaven crisisbeheersingsoperaties

Als onderdeel van de eindejaarsmarge in 2011 is het budget voor HGIS met de 1e suppletore begroting verhoogd met € 27,1 miljoen voor eventuele nieuwe missies. Met de 2e suppletore begroting 2012 is de voorziening met € 28,4 miljoen vrijgegeven. Per saldo heeft dit geleid tot een mutatie van – € 1,3 miljoen.

Bijstelling ontvangsten

Dit betreft enerzijds een bijstelling als gevolg van vertraagde verkoopopbrengsten voor afstotingsprojecten van onroerende zaken (onder meer de complexen Hogeweg en Kanaalweg) in 2011 (€ 24,6 miljoen) en anderzijds de hogere ontvangsten (€ 21,2 miljoen) bij de bedrijven van het CDC voor onder meer bewakingsdiensten, vergoeding geneeskundig materieel en geleverde diensten voor transportcapaciteit en daarnaast de BTW-teruggave op de NAVO-projecten.

Beleidsprioriteiten

Loon- en prijsbijstelling

Dit betreft de reguliere uitkering van loon- en prijsbijstelling voor de defensiebegroting.

Autonome mutaties voor 2012

Bijstelling ontvangsten

De totale bijstelling van ontvangsten met € 20 miljoen heeft voor een groot deel betrekking op het beleidsartikel DMO (€ 8 miljoen) voor materiële ontvangsten en BTW-ontvangsten. De overige (kleinere) ontvangsten komen voort uit personele en materiële ontvangsten bij de defensieonderdelen.

Bijstelling uitgaven

De bijstelling van de uitgaven met € 8 miljoen wordt veroorzaakt door veel kleine mutaties bij alle defensieonderdelen.

4. BELEIDSARTIKELEN

4.1 Beleidsartikel 20 Inzet

1. Algemene doelstelling

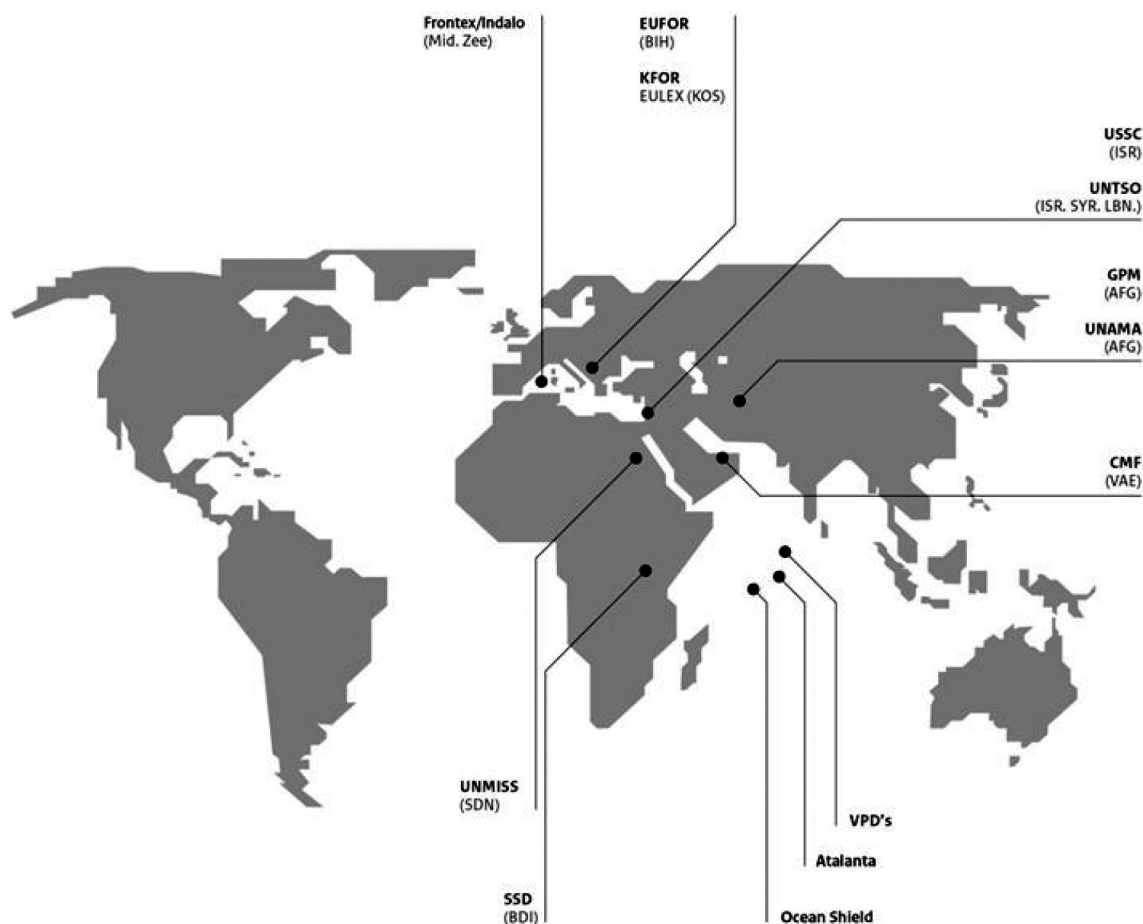
Het ministerie van Defensie draagt in belangrijke mate bij aan een duurzame internationale rechtsorde en stabiliteit en ondersteunt de nationale autoriteiten.

2. Omschrijving van de samenhang in beleid

Nederland heeft onverminderd bijgedragen aan de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde. De regering voerde een actief veiligheidsbeleid dat zich niet heeft beperkt tot de zorg voor de nationale veiligheid, maar zich uitstreckte tot conflictpreventie, crisisbeheersing en vredesopbouw wereldwijd. Na afloop van elke inzet wordt in de eindevaluatie ingegaan op het resultaat van de operatie. Hierover wordt de Tweede Kamer separaat geïnformeerd. De onderwerpen die hierbij centraal staan, zijn het beoogde doel van de missie en de inspanning waarmee dit doel uiteindelijk wordt bereikt. Bij operaties die meerdere jaren duren wordt de Tweede Kamer tussentijds geïnformeerd door middel van periodieke evaluaties. De deelname aan crisisbeheersingsoperaties, het verlenen van noodhulp en de nationale inzet van de krijgsmacht maken deel uit van dit artikel inzet.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor de uitvoering van het besluit tot inzet van militaire capaciteiten.

4. Budgettaire gevolgen van het beleid

Ten laste van dit beleidsartikel zijn de additionele uitgaven voor inzet, zowel nationaal als internationaal, geraamd en verantwoord. Voor de diverse operaties zijn dit de uitgaven geweest die een rechtstreeks verband hebben met de operatie en die niet zouden zijn gemaakt bij een reguliere bedrijfsvoering. De niet-additionele uitgaven van de eenheden die zijn ingezet ten behoeve van een operatie zijn ten laste van het leverende organisatieonderdeel gebracht.

De volgende tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Verplichtingen	359.927	351.258	302.029	223.487	165.904	204.450	- 38.546
Uitgaven							
Vrede en stabiliteit in Europa/Balkan	8.679	8.598	8.515	7.316	1.303	400	903
Waarvan							
EUFOR/Althea	7.905	7.291	7.281	6.105	312	0	312
EUPM	194	206	104	44	1	0	1
KFOR	285	713	538	561	489	0	489
EULEX	279	376	588	606	501	400	101
EUMM Georgië	16	12	4				
Vrede en stabiliteit in Afghanistan	285.642	315.760	272.717	130.886	129.050	124.710	4.340
Waarvan							
ISAF Stage III	285.600	315.607	203.698	10.094	167	0	167
ISAF redeployment			64.146	51.514	29.974	20.000	9.974
Nationale bijdrage aan ISAF-staven			4.754	13.419	10.639	7.500	3.139
EUPOL	42	153	119	98		210	- 210
Geïntegreerde Politietrainingsmissie (GPM Kunduz)				55.761	88.224	97.000	- 8.776
UNAMA					46		46
Vrede en stabiliteit in het Midden Oosten	2.790	1.549	1.211	1.127	829	600	229
Waarvan							
UNIFIL Libanon	1.828	27					
UNTSO	380	520	587	559	551	600	- 49
EUBAM Rafah	60	37					
NTM-I	383	709	428	324	13	0	13
CMF (voorheen CFMCC)	139	256	196	244	265	0	265
Vrede en stabiliteit in Afrika	5.141	14.697	18.343	27.030	30.828	13.925	16.903
waarvan							
UNMISS					1.266	0	1.266
UNMIS	1.169	1.567	1.259	1.036			
EUSEC (FIN)	135	169	205	204	31	0	31
EUFOR Tchad/RCA	3.792	5.073	1.385	14			
BINUB	45	29					
EU NAVFOR Atalanta		5.951	11.049	3.297	6.188	1.000	5.188
ALLIED PROTECTOR		1.876					
UNAMID		20	51	21	28	25	3
NS2AU (was voorheen AMIS)		12	8		49	0	49
Ocean Shield			4.386	7.788	21.191	12.900	8.291
Libië (<i>Unified Protector</i>)				14.670	2.075	0	2.075
Overige missies, waarvan	1.186	4.410	2.953	1.949	2.752	5.675	- 2.923
Missies Algemeen		3.349	1.398	1.825	2.608	5.500	- 2.892
Bijdrage aan Politiemissies (V&J)	1.120	1.043	1.526				
NLTC	66	18	29	124	144	175	- 31
Totale uitgaven operaties	303.438	345.014	303.739	168.308	164.762	145.310	19.452
Uitgaven contributies, waarvan							
NAVO AOM/ EU contributies	17.475	15.079	14.580	17.794	20.589	16.000	4.589
Afdracht premie/koopsom pensioenen	7.110						
Totaal uitgaven contributies	24.585	15.079	14.580	17.794	20.589	16.000	4.589
Voorziening HGIS						29.690	- 29.690

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Totale uitgaven HGIS	328.023	360.093	318.319	186.102	185.351	191.000	- 5.649
Uitgaven Financiering Nationale Inzet Krijgsmacht (FNIK)							
Nationale inzet					2.366	2.250	116
Totale uitgaven FNIK					2.366	2.250	116
Uitgaven overige inzet							
Voorziening <i>Vessel Protection Detachments</i> (VPD's)					3.514	11.200	- 7.686
Totale uitgaven overige inzet					3.514	11.200	- 7.686
Totale uitgaven artikel 20 Inzet	328.023	360.093	318.319	186.102	191.231	204.450	- 13.219
Ontvangsten							
Ontvangsten HGIS	12.440	20.494	9.347	3.214	4.286	1.407	2.879
Overige ontvangsten					4.098	11.200	- 7.102
Totaal ontvangsten	12.440	20.494	9.347	3.214	8.384	12.607	- 4.223

Toelichting bij de verschillen groter dan € 2,5 miljoen

Verplichtingen

De realisatie van de verplichtingen op dit artikel valt € 38,5 miljoen lager uit dan begroot. In de begroting was € 29,7 miljoen voorzien voor nieuwe missies (HGIS). In 2012 is deze voorziening echter niet benut. Door deze vrijval zijn er minder verplichtingen aangegaan dan begroot. Het overige deel van de lagere realisatie op de verplichtingen wordt veroorzaakt door verschillen bij de diverse missies en de kleinere inzet van VPD's.

Uitgaven

De ontwerpbegroting 2012 is met Nota van Wijziging 33 000 X, nr. 15 vastgesteld op € 204,5 miljoen (inclusief een voorziening HGIS van € 29,7 miljoen). In 2012 werd voor het uitvoeren van crisisbeheersingsoperaties € 164,8 miljoen uitgegeven. Inclusief Contributies, Financiering Nationale Inzet Krijgsmacht (FNIK) en Overige Inzet bedroegen de totale uitgaven in 2012 € 191,2 miljoen.

In 2012 zijn, naar aanleiding van de motie Knops/Ten Broeke (Kamerstuk 32 733, nr. 12 van 6 juni 2011), de HGIS-afspraken voor de financiering van crisisbeheersingsoperaties verruimd. Dit betekent dat meer additionele uitgaven die Defensie maakt in het kader van de inzet in crisisbeheersingsoperaties, zoals missiespecifieke inzetgereedstelling, ten laste van HGIS komen. De wijzigingen worden in 2013 van kracht.

Beleidsartikelen

Hieronder volgt een toelichting op operaties waarbij de realisatie meer dan € 2,5 miljoen afwijkt van de begroting:

Nationale Bijdrage aan ISAF-staven (NBI)

Met de begroting voor 2012 werd het budget vastgesteld op € 7,5 miljoen. De uitgaven voor personeel dat niet werkzaam is binnen de Police Training Group of de Air Task Force van de Geïntegreerde Politiemissie (GPM), maar wel onderdeel uitmaakt van de GPM, zijn met de 1e suppletoire begroting ondergebracht in de Nationale Bijdrage aan ISAF-staven (NBI). Hiermee werd het budget opgehoogd tot € 12,2 miljoen. Vanwege een vermindering van het aantal ingezette tolken werd met de 2e suppletoire begroting het budget met € 1 miljoen naar beneden bijgesteld naar € 11,2 miljoen. Uiteindelijk is € 10,6 miljoen gerealiseerd.

Geïntegreerde Politiemissie (GPM Kunduz)

De lagere realisatie (€ 88,2 miljoen in plaats van € 97 miljoen begroot) wordt veroorzaakt door de herverdeling van de personele aantallen naar de NBI, door het lager uitvallen van de kosten van de bouw van het permanente kamp op Kunduz en door meevallers in het civiel inhuren van luchttransportcapaciteit.

ISAF Redeployment

De hogere realisatie (€ 29,9 miljoen in plaats van 20,0 miljoen begroot) wordt veroorzaakt door overlopende verplichtingen uit 2011 van het Redeployment ISAF Materieelplan (RDIMP).

EU NAVOR ATALANTA

De hogere realisatie (€ 6,2 miljoen in plaats van € 1,0 miljoen begroot) wordt veroorzaakt door de gewijzigde Nederlandse bijdrage met de Hr.Ms. Van Amstel (Kamerbrief 29 521, nr. 168 van 1 juni 2011) en door de bijdrage voor zes maanden van een AVPD ter bescherming van schepen van het WFP.

Ocean Shield

Met de 1e suppletoire begroting is het budget opgehoogd met € 13,8 miljoen naar € 26,7 miljoen vanwege de gewijzigde Nederlandse bijdrage (Kamerbrief 29 521, nr. 168). De uiteindelijk lagere realisatie van € 21,2 miljoen is het gevolg van minder vliegreizen met de boordhelikopter en minder havenbezoeken.

Overige missies

Voor de overige operaties en kleine missies wordt jaarlijks een bedrag begroot. De realisatie is afhankelijk van besluitvorming tot daadwerkelijke inzet. In 2012 is de realisatie € 2,9 miljoen lager uitgevallen dan gepland.

Vessel Protection Detachments (VPD's)

De begroting op basis van 50 VPD's bedroeg € 11,2 miljoen. Uiteindelijk is er € 3,5 miljoen gerealiseerd. Deze onderrealisatie wordt veroorzaakt door een lager aantal uitgevoerde inzetten dan geraamd en door gewijzigde regelgeving (lager tarief en herallocatie van de investeringen).

NAVO AOM/ EU contributies

Door een toename in de uitgaven voor NAVO-operaties, onder andere door de inzet van NAVO-capaciteiten in Operatie Unified Protector (OUP) in 2011, was de realisatie in 2012 € 4,6 miljoen hoger dan geraamd.

Ontvangsten

In 2012 werd in totaal € 8,4 miljoen ontvangen. De HGIS ontvangsten van € 4,3 miljoen hebben betrekking op de verkoopopbrengsten van materieel aan partnerlanden (ISAF) en de ontvangsten van partnerlanden (EUFOR Althea).

De overige (niet-HGIS) ontvangsten vallen lager uit (– € 7,1 miljoen), omdat de inzet van het aantal VPD's minder is dan gepland. Hierdoor zijn er minder bijdrages ontvangen van de reders. Daarnaast zijn enkele niet-invorderbare bedragen afgeboekt.

Beleidsmatige informatie (uitgevoerde operaties)

In het kader van de levering van een bijdrage aan een duurzame internationale rechtsorde en stabiliteit heeft Nederland deelgenomen aan verscheidene operaties. Hieronder worden de desbetreffende operaties beschreven.

Crisisbeheersingsoperaties

Operationele doelstelling: Vrede en stabiliteit in Europa/Balkan, Afghanistan, Het Midden Oosten en Afrika.

Vrede en stabiliteit in Europa/Balkan

European Union Force (EUFOR)/Althea

Nederland leverde in 2012 drie militairen aan het trainingsgedeelte van de EU-missie EUFOR Althea in Bosnië-Herzegovina (Kamerbrief 21 501-02, nr. 1 094 van 30 september 2011). De duur van het VN-mandaat is verlengd tot midden november 2013.

Kosovo Force (KFOR)

KFOR ondersteunt het waarborgen van de stabiliteit en veiligheid en de opbouw van de *Kosovo Security Forces* (KSF). Nederland heeft in 2012 bijgedragen met drie militaire staffunctionarissen. De bijdragen aan zowel EULEX als KFOR worden ondersteund door een *National Support Element* (NSE) gevormd door twee marechaussees. Tevens is er in Pristina een *National Intelligence Cell* (NIC) gevormd door twee militairen van de MIVD. De regering heeft het mandaat in 2012 met een jaar verlengd tot 1 oktober 2013 (Kamerbrief 28 676, nr. 167).

European Union Rule of Law Mission (EULEX)

EULEX heeft tot doel het bestuur, de politie, justitie en de douane van Kosovo te ondersteunen om zo een bijdrage te leveren aan de besteding van de regionale vrede, veiligheid en stabiliteit en aan de ontwikkeling van duurzame en democratische lokale instellingen (Kamerstuk 27 476, nr. 8). De Nederlandse bijdrage aan EULEX Kosovo bestaat uit personeel van de Kmar, politie, justitie, douane en enkele civiele experts. Gemiddeld werden in 2012 15 militairen van de Kmar ingezet. Het mandaat van de missie werd op 6 juli 2012 verlengd tot 14 juni 2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 190).

Vrede en stabiliteit in Afghanistan

International Security Assistance Force (ISAF)

ISAF heeft een VN-mandaat om de Afghaanse regering te assisteren bij de handhaving en verbetering van de veiligheid, zodat de Afghaanse regering en ontwikkelingsorganisaties in een veilige omgeving kunnen

Beleidsartikelen

opereren. De Nederlandse bijdrage aan ISAF bestond in 2012 uit verschillende elementen.

Politiemissie (GPM)

Nederland trainde in 2012 de Afghaanse politie in de provincie Kunduz in Noord-Afghanistan (Kamerstuk 27 925, nr. 415). Daarvoor werden per rotatie (maximaal) 545 personen uitgezonden die primair in de provincie Kunduz en Mazar-e-Sharif en deels in de hoofdstad Kabul zijn gestationeerd. De GPM bestaat uit de volgende elementen:

- *Police Training Group (PTG)*
De PTG is gestationeerd in Kunduz. Het betreft hier 225 civiele en militaire opleiders en trainers, en vijf justitiële experts. Duitse eenheden in het gebied zorgen voor hun bescherming. Voor de medische, logistieke en stafondersteuning van de politietrainers staan hiernaast 125 Nederlandse militairen ter beschikking.
- *Air Task Force (ATF)*
De ATF is opgericht ter ondersteuning van ISAF en omvat vier Nederlandse F-16 jachtvliegtuigen en 120 militairen die permanent voor ISAF in Mazar-e-Sharif zijn gestationeerd. Primair fungeert de ATF als nationale doorzettingsmacht voor de PTG. Daarnaast ondersteunt de ATF de ISAF- en ANSF-eenheden, als deze in nood verkeren. Ook vervult de ATF een leidende rol in de opsporing vanuit de lucht van berrmbommen met het RecceLite systeem.
- *Bijdrage aan de hoofdkwartieren van ISAF*
Nederland levert een personele bijdrage aan de hoofdkwartieren van ISAF, het daaronder geplaatste operationeel hoofdkwartier (*ISAF Joint Command – IJC*) en aan de *NATO Training Mission Afghanistan* (NTM-A).
- *Overige eenheden ter ondersteuning van de missie in Afghanistan:*
 - *European Union Police Mission (EUPOL)*
In 2012 hebben geen Kmarfunctionarissen bijgedragen aan EUPOL. De missie werd gevuld door personeel afkomstig van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Buitenlandse Zaken (specialisten) en Veiligheid en Justitie (*Rule of Law*) werkzaam in de provincie Kunduz.
 - *United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA)*
Nederland levert ten behoeve van de VN-missie in Afghanistan sinds november 2011 een *Police Advisor*, die is gestationeerd in Kunduz-stad.

ISAF Redeployment

De *redeployment* kon in 2012 niet worden voltooid. De belangrijkste oorzaak hiervan was de gesloten Pakistaanse grens, waardoor transporten niet tijdig terug naar Nederland konden, met als gevolg dat het onderhoudsproces werd vertraagd.

Vrede en stabiliteit in het Midden Oosten

United Nations Truce Supervision Organisation (UNTSO)

Nederland heeft in 2012 gemiddeld 11 officieren geleverd voor verschillende waarnemersgroepen in Syrië, Israël en Libanon en op het hoofdkwartier van UNTSO te Jeruzalem. De waarnemers hebben tot taak om toe te zien op de naleving van de bestaande bestandsafspraken. Nederland neemt al sinds 1956 deel aan deze VN-missie. De Nederlandse deelname aan deze missie is van onbeperkte duur. De additionele uitgaven voor deze missie zijn, vanwege de onbeperkte duur, meerjarig in de raming voor crisisbeheersingsoperaties opgenomen.

Beleidsartikelen

European Union Border Assistance Mission Rafah (EUBAM Rafah – Gaza)

De EU Border Assistance Mission Rafah vormt de derde partij bij de grensovergang tussen Gaza en Egypte en heeft als taak de grensbewaking van het Rafah Crossing Point door de Palestijnse Autoriteit te monitoren en te begeleiden. Nederland leverde in 2012 voor deze missie drie marechaussees. Zij stonden *stand-by* in Nederland. In 2012 is door de EU geen beroep gedaan op het Nederlandse personeel. Er heeft in 2012 dan ook geen realisatie plaats gehad. De Nederlandse bijdrage is in juni 2012 verlengd tot 30 juni 2013 (Kamerbrief 23 432, nr. 334).

United States Security Coordinator (USSC)

De missie van USSC beoogt de Palestijnse veiligheidssector te professionaliseren, als basisvoorwaarde voor een levensvatbare toekomstige Palestijnse staat en om een veilige leefomgeving voor de Palestijnse burgers te creëren. Met de brief van 1 februari 2012 is de Kamer geïnformeerd over de voortzetting van de Nederlandse bijdrage aan deze missie (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1119). Nederland leverde tot midden 2012 vier militairen (twee trainers, een verbindingsofficier en een militair adviseur) en vervolgens drie militairen (een verbindingsofficier, een militair adviseur en een coach leadership courses).

United Nations Supervision Mission in Syria (UNSMIS)

De VN had Nederland in het bijzonder gevraagd een bijdrage te leveren aan de analyse- en inlichtingencapaciteit ten behoeve het werk van VN Speciale Vertegenwoordiger voor Syrië Annan en de waarnemingsmissie. Nederland heeft met een militair het analyseteam in Genève versterkt (Kamerstuk 32 623, nr. 66). Deze bijdrage duurde van 16 mei tot 19 augustus 2012.

Multinational Force and Observers (MFO Sinai)

De MFO-missie is een observatiemissie die sinds 1982 in de Sinai (Egypte) actief is. Het mandaat berust op het Egyptisch-Israëliësch vredesverdrag van 26 maart 1979 en het daarbij behorende Protocol van 3 augustus 1981. De taken van MFO zijn het observeren, rapporteren en verifiëren van schendingen van het vredesakkoord. Nederland nam eerder tot en met 1995 deel aan de missie. In 2012 is besloten per 1 februari 2013 weer aan deze missie deel te nemen. De bijdrage betreft vier militairen voor de initiële periode van 18 maanden.

Vrede en stabiliteit in Afrika

European Naval Force (EUNAVFOR) / Operation ATALANTA

In 2012 heeft Nederland een bijdrage geleverd aan antipiraterijoperaties in de wateren omsloten door India, Afrika en het Arabisch schiereiland. In de periode van 1 april tot 4 juni 2012 leverde Nederland een bijdrage met Hr.Ms. van Amstel (Kamerstuk 29 521, nr. 168). Nederland heeft daarmee bijgedragen aan de bescherming van schepen van het WFP en de *African Union Mission* in Somalië, de bescherming van koopvaardischepen in de Golf van Aden en het patrouilleren in gebieden met een verhoogde dreiging van piraterij. Sinds oktober 2010 levert Nederland ook een personele bijdrage aan het Operationele Hoofdkwartier in Northwood. Nederland heeft als eerste land een AVPD aan Atalanta geleverd voor een periode van zes plus drie maanden (van 25 januari tot 14 oktober 2012) (Kamerstuk 29 521, nrs. 178 en 188).

Ocean Shield

In 2012 is Hr.Ms. Evertsen in de periode van 2 juni tot 7 augustus, gevolgd door Hr.Ms. Rotterdam van 1 augustus tot 7 december als deel van *Standing NATO Maritime Group 1 (SNMG)*, ingezet in de NAVO-operatie *Ocean Shield*, gericht tegen piraterij in de omgeving van Somalië. Nederland leverde in die periode ook de staf van SNMG 1, onder leiding van commandeur Bekkering, die leiding gaf aan *Ocean Shield*. Tevens hebben in de periode van 12 februari tot 19 april Hr.Ms. Dolfijn en van 3 september 2012 tot 22 december 2012 Hr.Ms. Bruinvis aan *Ocean Shield* deelgenomen (Kamerstuk 29 521, nrs. 168 en 182).

Combined Maritime Forces (CMF)

CMF richt zich naast de strijd tegen international terrorisme ook op piraterijbestrijding en heeft hiervoor een afzonderlijke taakgroep (CTF-151) ingesteld. Nederland droeg in 2012 met twee militairen bij aan de staf van het hoofdkwartier van CMF in Bahrein.

United Nations Mission in the Republic of South Sudan (UNMISS)

UNMISS is opgericht na de Zuid-Sudanese onafhankelijkheid op 9 juli 2011. Resolutie 1996 (2011) geeft UNMISS het mandaat de vrede en veiligheid te consolideren en de omstandigheden voor ontwikkeling te creëren in Zuid-Sudan. Met Resolutie 2057 (2012) is het mandaat van UNMISS met één jaar verlengd tot 15 juli 2013. De missie ondersteunt de Zuid-Sudanese autoriteiten op het gebied van vredesconsolidatie, de bescherming van burgers door conflictpreventie en -beheersing en de opbouw van de veiligheids- en justitiesector. UNMISS is een geïntegreerde missie waarin civiele en militaire inspanningen worden samengebracht en worden ingebed in de brede internationale inspanning in Zuid-Sudan. De missie bestaat uit 7000 militairen, 900 politiefunctionarissen en 900 civiele stafleden. De vulling is nog niet compleet, maar de VN verwacht dat UNMISS eind dit jaar volledig operationeel is. Nederland draagt sinds april 2012 bij aan UNMISS. De Nederlandse bijdrage omvat zowel een militair als een civiel deel. Er is een politiek mandaat voor een Nederlandse bijdrage van maximaal 30 personen, te weten 15 marechaussees (UNPOL), vier civiele politiefunctionarissen van het ministerie van Veiligheid en Justitie (UNPOL), twee tot drie civiele experts van het ministerie van Buitenlandse Zaken, twee militaire liaisonofficieren en zeven stafofficieren. De Nederlandse bijdrage geldt voor de duur van twee jaar tot april 2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 177).

United Nations African Union Mission (UNAMID)

In 2007 is besloten dat de VN een vredesmissie zouden gaan uitvoeren in Darfur (Soedan) ter aanvulling op de *African Mission in Sudan*. Deze missie heeft tot taak het creëren van een veilige omgeving voor humanitaire organisaties die hulp verlenen aan de bevolking in de vluchtelingenkampen. De Nederlandse bijdrage, bestaande uit twee stafofficieren, richt zich op de planning en monitoring van de logistieke ondersteuning van de missie. In 2012 heeft slechts een Nederlandse militair deelgenomen aan UNAMID in verband met visumproblematiek. De Nederlandse bijdrage loopt sinds augustus 2007. Tegen de achtergrond van schaarse defensiecapaciteit, beperkt missierendement en veranderende beleidsprioriteiten is de militaire bijdrage per 1 juli 2012 beëindigd.

Security Sector Development Burundi (SSD)

Op 10 april 2009 hebben Nederland en Burundi een Memorandum of Understanding (MoU) ondertekend. Dit MoU is het strategisch kader voor een bilaterale, meerjarige samenwerking (vier fasen van twee jaar) op het

Beleidsartikelen

gebied van *Security Sector Development* (SSD). Het SSD-programma bestaat uit drie pijlers: de verbetering van het democratische toezicht op de veiligheidssector (*good governance*), de verdere professionalisering van het Burundese leger en van de Burundese politie. De vaste Nederlandse defensiebijdrage bestaat uit twee officieren, waarvan een werkt als strategisch adviseur bij het Burundese ministerie van Defensie en een als adviseur/coach bij de Burundese projectorganisatie die in het kader van het MoU defensieprojecten voorbereidt en uitvoert. Additioneel worden ter ondersteuning van projecten Nederlandse militairen voor korte periodes ingezet. Voor Fase II (2011–2013) zijn vier strategische assen gedefinieerd: *defence review*, gender, ethiek en het militair juridisch systeem. In 2012 lag de focus op de verdere uitwerking van de *defence review* en op *local ownership* van het Burundese leger.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

Het *Counter Piracy Programme* (CPP) van het *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC) richt zich in de regio Oost-Afrika op versterking van de capaciteiten in de landen die de Djibouti *Code of Conduct* hebben ondertekend op het gebied van strafvervolging en berechting van verdachten van piraterij. De werkzaamheden van de Nederlandse *Police Advisor* (PA) richten zich op het versterken van het politieapparaat in de desbetreffende landen. De Nederlandse bijdrage met een functionaris aan UNODC is per 30 mei 2012 beëindigd.

Africa Contingency Operations Training and Assistance (ACOTA)

ACOTA is een door de Verenigde Staten geleid programma ter versterking van de capaciteit van Afrikaanse partnerlanden om VN/AU-gemandateerde vredesmissies in Afrika uit te voeren. Sinds 2008 steunt Nederland het programma financieel en sinds 2011 ook militair. In 2012 hebben militairen één training in Rwanda, één in Uganda en zes trainingen in Burundi ondersteund.

European Union Security (EUSEC)

De *European Union Security* (EUSEC)-missie in de Democratische Republiek Congo (DRC) is een kleinschalige SSR-missie, die adviseert en assisteert bij de hervorming van de veiligheidssector. Nederland ondersteunt de ontwikkeling en professionalisering van het geïntegreerde Congolese leger. Tegen de achtergrond van schaarse defensiecapaciteit, beperkt missierendement en veranderende beleidsprioriteiten is de militaire bijdrage per 1 februari 2012 beëindigd.

Netherlands Liaison Team CENTCOM (NLTC)

Het Nederlandse liaisonteam bij Central Command (CENTCOM) in Tampa, Florida, houdt zich bezig met de coördinatie van en ontwikkelingen in de strijd tegen het internationale terrorisme, de ISAF-operatie en andere operaties die vallen onder CENTCOM.

Nationale inzet

Operationele doelstelling: Handhaving van de rechtsorde en ondersteuning van civiele overheden binnen het Koninkrijk.

Structurele nationale taken

Defensie voerde in 2012 structureel een aantal taken uit voor civiele overheden, waaronder de taken van het CKmar, de Kustwacht en de Bijzondere Bijstandseenheden. Er hoeft voor deze taken geen apart verzoek om bijstand of steunverlening te worden ingediend. De struc-

turele nationale taken van Defensie zijn vastgelegd in wet- of regelgeving of er zijn specifieke afspraken over gemaakt. De financiële middelen van deze structurele taken zijn opgenomen in de verschillende begrotingsartikelen van Defensie.

Militaire bijstand en militaire steunverlening

Defensie werd ook ingezet ter ondersteuning van de civiele autoriteiten bij de handhaving van de openbare orde of de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. De krijgsmacht verleende bovendien hulp in het geval van een ramp of zwaar ongeval, of ernstige vrees voor het ontstaan daarvan. Dit wordt militaire bijstand en steunverlening genoemd. Defensie is in 2012 veelvuldig ingezet voor militaire bijstand en steunverlening. Om de veelvoud aan inzet te illustreren zijn hieronder enkele concrete voorbeelden gegeven.

In januari maakte een F-16 fotovluchten ter identificatie van de zwakke plekken in de dijken in Noord-Nederland. In februari zochten duikers van de Defensie Duik Groep met geavanceerde zoekapparatuur en onderwaterrobots in Luttelgeest twee keer naar een vermist persoon. Ook zette het CZSK gedurende de strenge vorstperiode die maand een sleepboot in als ijsbreker om de vaarwegen van en naar de Waddeneilanden open te houden. De Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) ontmantelt jaarlijks tal van explosieven. In april rukte de EODD echter twee maal tevergeefs uit vanwege een buitenproportionele 1 aprilgrap. In beide gevallen is een strafrechtelijk onderzoek begonnen. In juli assisteerden 14 genisten van een *Advanced Search Team* en 15 zogenoemde *combat trackers* de politie met een zoektocht naar een sinds maart vermiste man uit Heerhugowaard. Ook in Noord-Brabant hielp Defensie bij een zoektocht. Vier militairen uit Oirschot speurden op verzoek van het ministerie van Veiligheid en Justitie met speciale apparatuur naar een ingegraven zeecontainer. In augustus onderschepten twee F-16's een Airbus-passagiersvliegtuig uit het Spaanse Malaga nadat geen radiocontact kon worden gemaakt. Ze escorteerden het toestel met meer dan 180 passagiers tot aan de landing op Schiphol, waar marechaussee-eenheden en een arrestatieteam paraat stonden. In september hielp een *Advanced Search Team* de politie bij het doorzoeken van twee woningen in Utrecht. De genisten beschikken over moderne apparatuur om verborgen goederen te vinden. In gebieden of ruimten die moeilijk begaanbaar zijn, kunnen zij daarmee in de bodem of door muren en objecten kijken. Bij de actie werd drugs en geld gevonden. In oktober ondersteunden defensiespecialisten op verzoek van het ministerie van Veiligheid en Justitie de politie bij het doorzoeken van een ontruimd kraakpand naar vuurwapens. De militairen van de pantsergenie uit Wezep doorzochten een gebouw en troffen een vuurwapen aan. Eveneens werd in oktober een onbemand vliegtuigje ingezet tijdens de 4-mijl loop in Groningen ter ondersteuning van de politie bij de handhaving van de openbare orde en veiligheid. De beelden van de camera van het toestel waren behulpzaam bij het managen van vervoersstromen en mensenmassa's. In november ondersteunden een Apache-gevechtshelikopter, een F-16-jachtvliegtuig en 40 luchtmobiele militairen de politie bij de zoektocht naar een vermist persoon uit Diemen. In december startte het nieuwe patrouilleschip Friesland een reddingsactie op de Noordzee om de 24 drenkelingen te redden van het vrachtschip *Baltic Ace* dat gezonken was na een aanvaring. Defensie zette ook het zusterschip Groningen en een reddingshelikopter in. Van de opvarenden konden er 13 worden gered. De beide marineschepen bleven ook na beëindiging van de actie 's nachts naar vermisten zoeken. Ze coördi-

Beleidsartikelen

neerden tevens de scheepvaart, zodat er geen schepen op de gezonken Baltic Ace konden varen. Defensie heeft daarna nog met duikers gezocht naar de vermisten.

Een kwantitatief overzicht van de militaire bijstand en steunverlening is opgenomen in onderstaande tabel.

Militaire Bijstand en Militaire Steunverlening in 2012

Explosievenopruiming	1.578
Patiëntenvervoer	177
SAR	29
Onderscheppingen luchtruim	3
Strafrechtelijke handhaving Rechtsorde	94
Handhaving Openbare Orde en Veiligheid	23
Wet Veiligheidsregio's	3
Militaire Steunverlening in het Openbaar Belang	42
Bijstand Caribische Gebied	2

Overige inzet

Operationele doelstelling: De militaire ondersteuning bij de handhaving van de rechtsorde en veiligheid in gebieden buiten het Koninkrijk der Nederlanden.

Inzet Vessel Protection Detachments (VPD's)

Het aantal verzoeken van Nederlandse reders om ondersteuning van de overheid bij de beveiliging van kwetsbare schepen in risicogebieden is de afgelopen jaren sterk toegenomen. In 2012 hebben VPD's met succes in totaal 32 Koninkrijksgevlagde zeetransporten beschermd en het aantal kapingen is ten opzichte van eerdere jaren gedaald. Defensie heeft de financiële bijdrage die reders moeten betalen voor de inzet van een VPD in 2012 verlaagd.

4.2 Beleidsartikel 21 Commando Zeestrijdkrachten

1. Algemene doelstelling

Het Commando zeestrijdkrachten (CZSK) levert (specifiek) operationeel gereede maritieme expeditionaire capaciteit voor nationale en internationale operaties.

2. Omschrijving van de samenhang in het beleid

Het CZSK heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan het halen van het Nederlandse ambitieniveau. Het CZSK heeft in 2012 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Daarnaast is zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit ter beschikking gesteld voor de uitvoering van structurele nationale taken, bijstand en steunverlening, zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor de vaststelling van de mate van gereedheid, de omvang en de samenstelling van het CZSK.

4. Externe factoren

Het behalen van de algemene doelstelling hangt af van de beschikbaarheid van voldoende opgeleid, geoefend en gemotiveerd personeel, voldoende materieel dat voldoet aan alle operationele vereisten en de mogelijkheden hier realistisch mee op te leiden en te oefenen. De knelpunten die zich hebben voorgedaan in de personele vulling zijn mede veroorzaakt door het beperkte aanbod van technisch en medisch geschoold personeel. Ondanks de lange levertijden van reserveonderdelen en de werkdruk die de voorbereidingen voor de reorganisatie en de implementatie van SAP met zich mee hebben gebracht, zijn de operationele doelstellingen behaald. De voortgang met betrekking tot de instroom en de verwerving van gewenst materieel voor de operationele commando's is opgenomen bij de tabellen «projecten in realisatie» en de toelichting daarop bij de DMO.

5. Budgettaire gevolgen van het beleid

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Verplichtingen	610.707	644.982	599.001	573.652	679.465	650.894	28.571
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Commando ZSK Nederland	507.713	530.595	521.057	498.245	34.738	41.185	- 6.447
Commando ZSK Caribisch Gebied	51.116	55.104	45.129	45.644	2.045	1.883	162
Kustwacht Nederland	8.315	22.388	24.690	26.932	19.930	19.998	- 68

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch gebied	2.538	3.416	2.796	2.748	3.296	3.101	195
Totaal programma-uitgaven	569.682	611.503	593.672	573.569	60.009	66.167	- 6.158
Apparaatsuitgaven							
Staf Commando Zeestrijd- krachten	19.991	20.225	14.783	11.896	8.865	12.848	- 3.983
Operationele eenheden					598.370	566.614	31.756
Bijdragen aan SSO's	6.023	6.620	5.394	4.749	4.731	5.265	- 534
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
<i>personele uitgaven</i>					491.725	469.303	22.422
<i>huisvesting</i>					30.689	30.757	- 68
<i>ICT</i>					24.583	21.370	3.213
<i>overige exploitatie</i>					64.969	63.297	1.672
Totaal apparaatsuitgaven	26.014	26.845	20.177	16.645	611.966	584.727	27.239
Totaal uitgaven	595.696	638.348	613.849	590.214	671.975	650.894	21.081
Ontvangsten							
Totaal ontvangsten	14.002	13.613	11.791	9.876	10.418	13.564	- 3.146

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De hogere realisatie van de verplichtingen bedraagt € 28,6 miljoen. Dit wordt voor een deel veroorzaakt door het programma verplichtingen-budget (inzet, gereedstelling en instandhouding). Hierop is € 63 miljoen gerealiseerd waar in de begroting werd uitgegaan van € 66 miljoen. De rest van de hogere realisatie op de verplichtingen wordt veroorzaakt door de hogere realisatie op het apparaat (€ 616 miljoen, € 31 miljoen hoger dan was geraamd). Het betreft vooral een hogere realisatie op formatie en de verplichtingen voor ICT en overige exploitatie.

Uitgaven

De realisatie van de programma-uitgaven is € 6,2 miljoen lager dan begroot. Het betreft vooral minder uitgaven voor gereedstelling (uitgaven voor oefen- en vaartoelagen en voeding), doordat eenheden niet op volledige sterkte geoefend hebben. De realisatie van de apparaatuitgaven is € 27,2 miljoen hoger dan begroot. De stijging wordt vooral veroorzaakt door een bijstelling op de personele uitgaven (hogere aantallen), de uitkering van loonbijstelling voor sociale premies en de uitgaven voor de eerste drie maanden Sociaal Beleidskader (SBK), die ten laste van de defensieonderdelen komen.

Ontvangsten

Bij de ontvangsten zijn er geen verschillen tussen begroting en realisatie groter dan € 5 miljoen.

Verdeling realisatie operationele doelstellingen

In onderstaande tabel zijn de voor de operationele eenheden gerealiseerde uitgaven verdeeld naar de operationele doelstellingen.

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2012 (voor NvW)	Realisatie 2012	Verschil
Operationele doelstelling 1	91,1	93,7	2,6
Operationele doelstelling 2	218,2	224,0	5,9
Operationele doelstelling 3	239,8	241,8	2,0
Totaal	549,1	559,6	10,5

Opmerking: de budgetten voor de operationele doelstellingen zijn exclusief staf, bijdrage SSO's en het marinebedrijf, omdat deze niet direct bijdragen aan het uitvoeren van de operationele doelstellingen (het totaalbedrag wijkt hierdoor af van de tabel budgettaire gevolgen).

Operationele doelstellingen

Operationele doelstelling 1: Beschikken over expeditie-eenheden voor geplande internationale en nationale inzet.

Operationeel gereedgestelde eenheden worden ingezet voor internationale en nationale operaties om zo bij te dragen aan de uitvoering van de drie hoofdtaken van Defensie.

Operationele doelstelling 2: Beschikken over (specifiek) operationeel gereede expeditie-eenheden.

Om met eenheden direct te kunnen bijdragen aan de drie hoofdtaken van Defensie is een gedeelte van de eenheden (specifiek) operationeel gereed. Deze eenheden zijn personeelsgereed, materieelgereed en geoefend voor hun organieke taak of een deel daarvan.

Operationele doelstelling 3: Beschikken over voortzettingsvermogen voor gereedstelling eenheden.

Om een aantal eenheden gereed te hebben en in aflossing te kunnen voorzien, is een groter aantal eenheden noodzakelijk. Hierdoor is het mogelijk om gepland groot onderhoud te kunnen uitvoeren, nieuw materieel in te voeren, personeel opleidingen te laten volgen en te laten recupereren. Eenheden doorlopen daarna een opwerkprogramma tot het niveau «operationeel gereed» is bereikt.

Beleidsmatige informatie (realisatie operationele doelstellingen)

De operationele doelstellingen waaraan het CZSK moest voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen (specifiek) operationeel gereede eenheden. Uit de volgende matrix blijkt hoeveel eenheden voor de operationele doelstellingen beschikbaar moesten zijn en werkelijk beschikbaar waren.

Beleidsartikelen

Realisatie operationele doelstellingen 1, 2 en 3 Commando Zee strijdkrachten 2012												
Groep	Organieke eenheid		Inzet		Totaal aantal eenheden	Totaal aantal operationeel gereede eenheden				Voortzetting-vermogen		
			Doelstelling	Realisatie		OD1		OD1 + OD2		OD3		
						Specifiek		Organiek		Doelstelling	Realisatie	
						Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie			
Staf	NLMARFOR		0,5	0,5	1			1	1			
Schepen en onderzeeboten	Fregatten	LC-fregat	1	1	4	1,4	0,9	1	1,5	1,6	1,6	
		M-fregat	0,5	0,5	2	0,8	0,9			1,2	1,1	
		Patrouilleschepen			0							
		Bevoorradingsschepen			1	0,3	0,4			0,7	0,6	
		Landing Platform Docks			2	0,9	1,0			1,1	1,0	
		Onderzeeboten			4	0	0,2	1,5 [2] ¹	2,0	2,5 [2] ¹	1,8	
		Ondersteuningsvaartuig			1			0,8 [1] ¹	0,9	0,2 [0] ¹	0,1	
		Mijnenbestrijdingsvaartuigen		1	1,1	6	2 [3] ¹	2,4	1	1	3 [2] ¹	2,6
		Hydrografische opnemingsvaartuigen		1	1	2			1 [1,2] ¹	1	1 [0,8] ¹	1
		Ondersteuningsvaartuig				1			0,8	0,8	0,2	0,2
Korps Mariniers	Mariniersbataljons		0,2	0,2	2	1	1			1	1	
	Ondersteunende mariniersbataljons				2	1	1			1	1	
	Unit Interventie Mariniers		1	1	1			1	1			
	Marinierscompagnie											
	CARIB				1	0,5	0,5	0,5	0,5			
	Bootpeloton Caribisch gebied				1	1	0,8		0	0,2		
Overige eenheden	Defensie Duikgroep				1			1	1			

¹ Doelstelling is gewijzigd bij de 1^e suppletoire begroting. De getallen tussen haken geven daarbij de getallen weer zoals die in de Rijksbegroting 2012 staan vermeld.

Toelichting

Algemeen

Gedurende het jaar is door eenheden van het CZSK deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 20 – Inzet. Het CZSK heeft aan alle inzetopdrachten voldaan. In die gevallen waarin aan boord van een schip een helikopter geëmbarkeerd was, wordt daarover gerapporteerd in beleidsartikel 23 – Commando luchtstrijdkrachten.

Operationele gereedheid

Zoals uit de tabel in de kolom *Totaal aantal operationeel gereede eenheden* blijkt, heeft het CZSK aan alle organieke gereedheidsdoelstellingen voldaan. Dit betekent dat deze eenheden het geheel van taken kon uitvoeren waarvoor de eenheden standaard zijn ingericht. Ook de specifieke gereedheidsdoelstellingen zijn behaald. Dit betekent dat deze eenheden de voor hun specifiek opgegeven taken konden uitvoeren. De realisatie van de specifieke gereedheid bij de LC-fregatten en het Bootpeloton Caribisch Gebied is lager dan gepland. Dit wordt echter gecompenseerd door een hogere organieke gereedheid en wordt daarom niet toegelicht.

4.3 Beleidsartikel 22 Commando Landstrijdkrachten

1. Algemene doelstelling

Het Commando landstrijdkrachten (CLAS) levert (specifiek) operationeel gereede grondgebonden expeditionaire capaciteit voor nationale en internationale operaties.

2. Omschrijving van de samenhang in het beleid

Het CLAS heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan het halen van het Nederlandse ambitieniveau. Het CLAS heeft in 2012 met diverse eenheden deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Daarnaast werden militairen op individuele basis uitgezonden naar diverse internationale hoofdkwartieren. In 2012 is zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit ter beschikking gesteld voor uitvoering van structurele nationale taken en bijstand en steunverlening, zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor de vaststelling van de mate van gereedheid, de omvang en de samenstelling van het CLAS.

4. Externe factoren

Het behalen van de algemene doelstelling hangt af van de beschikbaarheid van voldoende opgeleid, geoefend en gemotiveerd personeel, voldoende materieel dat voldoet aan alle operationele vereisten en de mogelijkheden hier realistisch mee op te leiden en te oefenen. De knelpunten die zich hebben voorgedaan in de personele vulling komen voort uit een tekort aan korporaals en soldaten bij de pantserinfanterie en door een gebrek aan technisch en medisch geschoold personeel. De uitstroom van personeel overstijgt de instroom van nieuw personeel. Het tekort aan technisch geschoold personeel had ook in 2012 gevolgen voor de materiële gereedheid. Die materiële gereedheid is daarnaast negatief beïnvloed door lange levertijden van bepaalde reserveonderdelen en de impact van lopende reorganisaties in de materieeldienst. De voortgang met betrekking tot de instroom en de verwerving van gewenst materieel voor de operationele commando's is opgenomen bij de tabellen «projecten in realisatie» en de toelichting daarop bij de DMO.

5. Budgettaire gevolgen van het beleid

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Verplichtingen	1.336.805	1.392.558	1.349.347	1.261.386	1.273.299	1.242.946	30.353
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Operationeel Commando	1.010.183	1.048.387	1.098.768	1.042.161	92.598	97.855	- 5.257

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Totaal programma-uitgaven	1.010.183	1.048.387	1.098.768	1.042.161	92.598	97.855	- 5.257
Apparaatsuitgaven							
Staf Commando Landstrijd- krachten	292.155	299.400	265.794	221.105	21.394	19.466	1.928
Operationele eenheden					1.146.300	1.107.304	38.996
Bijdragen aan SSO's	28.547	23.570	20.120	17.664	16.985	18.321	- 1.336
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
<i>personele uitgaven</i>					951.777	899.914	51.863
<i>huisvesting</i>					83.908	80.949	2.959
<i>ICT</i>					49.539	47.370	2.169
<i>overige exploitatie</i>					99.455	116.858	-17.403
Totaal apparaatsuitgaven	320.702	322.970	285.914	238.769	1.184.679	1.145.091	39.588
Totale uitgaven	1.330.885	1.371.357	1.384.682	1.280.930	1.277.277	1.242.946	34.331
Ontvangsten							
Totale ontvangsten	19.144	17.382	21.017	21.470	18.346	15.823	2.523

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De hogere realisatie van de verplichtingen bedraagt € 30,4 miljoen. Deze hogere realisatie wordt grotendeels verklaard door de posten die bij de apparaatsuitgaven worden genoemd.

Uitgaven

De realisatie van de programma-uitgaven is € 5,3 miljoen lager dan begroot door een neerwaartse bijstelling van de gereedstelling (uitgaven voor oefentoelages en voeding tijdens oefeningen). Het grootste gedeelte van de lagere realisatie wordt veroorzaakt door de verscherpte regelgeving ten aanzien van de verstrekking van voeding en het stringent handhaven hiervan. Een tweede belangrijke oorzaak is dat eenheden niet op volledige sterkte geoefend hebben.

De realisatie van de apparaatsuitgaven is € 39,6 miljoen hoger dan begroot. De stijging wordt vooral veroorzaakt door een bijstelling op de personele uitgaven (hogere aantallen), uitkering van loonbijstelling voor sociale premies en de uitgaven voor de eerste drie maanden SBK, die ten laste van de defensieonderdelen komen. Tegenover de stijging staat een lagere exploitatie door het concentreren van facilitaire activiteiten binnen het Facilitair Bedrijf Defensie bij de CDC Divisie Facilitair & logistiek.

Ontvangsten

Bij de ontvangsten zijn er geen verschillen tussen begroting en realisatie groter dan € 5 miljoen.

Verdeling realisatie operationele doelstellingen

In onderstaande tabel zijn de voor de operationele eenheden gerealiseerde uitgaven verdeeld naar de operationele doelstellingen.

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2012 (voor NvW)	Realisatie 2012	Vershil
Operationele doelstelling 1	35,5	36,4	0,9
Operationele doelstelling 2	344,6	362,0	17,4
Operationele doelstelling 3	800,7	825,3	24,6
Totaal	1.180,8	1.223,7	42,9

Opmerking: de budgetten voor de operationele doelstellingen zijn exclusief staf, bijdrage SSO's en de logistieke bedrijven DGBS en DGLC, omdat deze niet direct bijdragen aan het uitvoeren van de operationele doelstellingen (het totaalbedrag wijkt hierdoor af van de tabel budgettaire gevolgen).

Operationele doelstellingen:

Operationele doelstelling 1: Beschikken over expeditie-eenheden voor geplande internationale en nationale inzet.

Operationeel gereedgestelde eenheden worden ingezet voor internationale en nationale operaties om zo bij te dragen aan de uitvoering van de drie hoofdtaken van Defensie.

Operationele doelstelling 2: Beschikken over (specifiek) operationeel gereede expeditie-eenheden.

Om met eenheden direct te kunnen bijdragen aan de drie hoofdtaken van Defensie is een gedeelte van de eenheden (specifiek) operationeel gereed. Deze eenheden zijn personeelsgereed, materieelgereed en geoefend voor de organieke taak of een deel daarvan.

Operationele doelstelling 3: Beschikken over voortzettingsvermogen voor gereedstelling eenheden.

Om een aantal operationeel gereede eenheden gereed te hebben en in aflossing te kunnen voorzien, is een groter aantal eenheden noodzakelijk. Hierdoor is het mogelijk om eenheden te laten recupereren, reorganisaties door te voeren, nieuw materieel in te voeren en het personeel opleidingen te laten volgen. Eenheden doorlopen daarna een opwerkprogramma tot het niveau «operationeel gereed» is bereikt.

Beleidsmatige informatie (realisatie operationele doelstellingen)

De operationele doelstellingen waaraan het CLAS moest voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen (specifiek) operationeel gereede eenheden. Uit de volgende matrix blijkt hoeveel eenheden voor de operationele doelstellingen beschikbaar moesten zijn en werkelijk beschikbaar waren.

Beleidsartikelen

Realisatie operationele doelstellingen 1, 2 en 3 Commando Landstrijdkrachten 2012										
Groep	Organieke eenheid	Inzet		Totaal aantal eenheden	Totaal aantal operationeel gereede eenheden				Voortzettingvermogen	
		OD1	Realisatie		Specifiek		Organiek		OD3	Realisatie
				Doelstelling	Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie		
		Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie	
HRF(L)HQ	NL deel staf HRF HQ			3	1 [0] ¹	1	2 [3] ¹	2		
Korps Commandotroepen	Commandotroepencompagnie	0	0,1	4			2	2	2	2
Luchtmobiele Brigade	Brigadehoofdkwartier + Stafcompagnie			1	1	1				
	Infanteriebataljon									
	Luchtmobiel Gevechtssteun eenheden	0,1	0,1	3			1	1,2	2	1,8
	Logistieke eenheden	0		1	0,5 [0] ¹		0 [0,5] ¹	0	0,5	0,4
	Natres bataljons ²	[0,1] ¹	0	3	0	0,1	0,6	1,8	2,4	1,1
	Brigadehoofdkwartier + Stafcompagnie			2→1	2 → 1	1,8				
Gemechaniseerde Brigades (13, 43 Mechbrig)	Pantserinfanterie Bataljon	0,1	0,1	2	1 [0] ¹	1	0 [1] ¹	0	1	1
	Brigade			4	0,5 [0] ¹		0 [0,5] ¹	0	3,5	3,5
	verkenning eskadron	0	0,3	2			0,8	0,9	1,2	1,1
	Afdeling Veldartillerie			1			0,1	0,2	0,9	0,8
	Pantsergeniebataljon	0,1	0,1	2	0	0,1	0,5	0,5	1,5	1,4
	Logistieke eenheden	0	0,1	4			0,8	0,9	3,2	3,1
	Natres bataljons ²			3→2	3→2	2,8				
Operationeel Ondersteunings Commando Land (OOCL)	Staf OOCL + Stafcompagnie			1			1	0	0	1
	Geniebataljon	0	0,1	1			0,4	0,7	0,6	0,3
	JISTARC modules	0,3	1,1	5			2	2,5	3	2,5
	CIS-bataljon (3 compagnieën)			3	1 [0] ¹	0,5	0 [1] ¹	0	2	2,5
	CIMIC bataljon (6 CIMIC Support Elements)			6			2	2	4	4
	Bevoorradings-een									
	Transportbataljon			2	0	0,1	1	0,8	1	1,1
	Geneeskundig bataljon (5 MTF)			5	2,5 [0] ¹		0 [2,5] ¹			
	Herstelcompagnie			3	0	0,8	0,2	1,4	2,8	0,8
Defensie Grondgebonden Commando (DGLC)	Commando element			0,8	0	0,1	0,8 [0] ¹	0,7	0 [0,8] ¹	0
Luchtverdedigings Commando (DGLC)	Patriot	0	0,3	3			2,5 [3] ¹	3	0,5 [0] ¹	0
	AMRAAM			2	0	0,7	1,8	1,3	0,2	0
	Stinger			3			2 [2,1] ¹	2,3	1 [0,9] ¹	0,7
Explosieven Opruimingsdienst (EOD)	Ploegen	6	6	48	0	2,5	12	12	36	33,5

¹ Doelstelling is gewijzigd bij de 1^e suppletore begroting. De getallen tussen haken geven daarbij de getallen weer zoals die in de Rijksbegroting 2012 staan vermeld;

² In de loop van 2012 is een aantal Natres bataljons samengevoegd.

Toelichting

Algemeen

Gedurende het jaar is door eenheden van het CLAS deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 20 – Inzet. Het CLAS heeft in 2012 aan alle inzetopdrachten voldaan.

Operationele gereedheid

Zoals uit bovenstaande tabel in de kolom *Totaal aantal operationeel gereede eenheden* blijkt, heeft het CLAS een groot deel van de organieke en de specifieke gereedheidsdoelstellingen behaald. Organiek gereed betekent dat een eenheid het geheel van taken uit kon voeren waarvoor deze standaard is ingericht. Specifiek operationeel gereed betekent dat een eenheid een deel van de organieke taken kon uitvoeren. Hieronder worden die eenheden toegelicht waarvoor geldt dat de doelstelling niet volledig is gerealiseerd. De realisatie van de specifieke gereedheid bij het Geneeskundig bataljon is lager dan gepland. Dit wordt echter gecompenseerd door een hogere organieke gereedheid en wordt daarom niet toegelicht.

Staf Operationeel Ondersteunings Commando Land (OOCL)

Als gevolg van een vertraagd reorganisatietraject heeft een stafeenheid van het OOCL in 2012 de jaardoelstelling niet gerealiseerd. Dit hoofdkwartier heeft een grote inspanning op het gebied van de reorganisatie moeten leveren. Daarnaast ontbrak gedurende een groot deel van het jaar een aantal essentiële staffunctionarissen vanwege uitzendingen, ziekte en vacatures.

CIS-bataljon

Het *Communication and Information Systems (CIS)*-bataljon heeft de neerwaarts bijgestelde jaardoelstelling van gemiddeld één compagnie niet gehaald omdat de knelpunten in de materiële en personele gereedheid hardnekkiger waren dan voorzien. De drie compagnieën kennen ernstige beperkingen ten aanzien van de beschikbaarheid van communicatiemiddelen. Ook de blijft de geoefendheid onder de norm, onder andere door een tekort aan rijopleidingen. Daarnaast is er een gebrek aan voldoende (opgeleid) kaderpersoneel.

Bevoorradings- en Transportbataljons

De Bevoorradings- en Transportbataljons hebben de jaardoelstelling van gemiddeld één bataljon niet volledig gehaald. Er waren kwalitatieve beperkingen ten aanzien van de personele vulling, omdat een deel van het personeel niet functie-opgeleid is. Ook was de mobiele satellietkeuken beperkt inzetbaar, omdat de logistieke ondersteuning (opleidingen, documentatie en reservedelen) nog niet voldoende was ingericht. De kinderziekten in het systeem en de defecten die daardoor ontstonden, konden daardoor niet direct verholpen worden.

Defensie Grondgebonden Luchtverdedigings Commando

Bepaalde *Command & Control* elementen konden niet volledig volgens de norm worden samengesteld vanwege kwalitatieve beperkingen in de geoefendheid van het nieuwe personeel. Hierdoor heeft Staf DGLC de jaardoelstelling niet volledig gehaald. Dit is echter geen belemmering voor de inzet van de *Ballistic Missile Defence Task Force (BMDTF)* in Turkije vanaf januari 2013.

Beleidsartikelen

Daarnaast was de AMRAAM-capaciteit (*Advanced Medium Range Air-to-Air Missile*) in 2012 beperkt inzetbaar vanwege personele wisselingen en door de nog niet voltooide accreditatie van de dataverbindingsmiddelen door de NAVO. Daardoor kunnen de systemen nog niet aan Link-16 worden gekoppeld.

4.4 Beleidsartikel 23 Commando Luchtstrijdkrachten

1. Algemene doelstelling

Het commando luchtstrijdkrachten (CLSK) levert operationeel gereede lucht- en grondgebonden capaciteit voor nationale en internationale operaties.

2. Omschrijving van de samenhang in het beleid

Het CLSK heeft een bijdrage geleverd aan de drie hoofdtaken van de krijgsmacht en daarmee aan het halen van het Nederlandse ambitieniveau. Het CLSK heeft in 2012 met diverse onderdelen deelgenomen aan grote en kleine internationale operaties. Daarnaast is zowel gegarandeerde als niet-gegarandeerde capaciteit ter beschikking gesteld voor de uitvoering van structurele nationale taken en bijstand en steunverlening zowel in Nederland als in het Caribische deel van het Koninkrijk.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor de vaststelling van de omvang, de samenstelling en de vereiste mate van gereedheid van het CLSK.

4. Externe factoren

Het behalen van de algemene doelstelling hangt af van de beschikbaarheid van voldoende opgeleid, geoefend en gemotiveerd personeel, voldoende materieel dat voldoet aan alle operationele vereisten en de mogelijkheden hier realistisch mee op te leiden en te oefenen. De materiële gereedheid is negatief beïnvloed door lange levertijden van reserveonderdelen hetgeen invloed had op de geoefendheid van de operationele eenheden. De knelpunten die zich hebben voorgedaan in de personele vulling zijn mede beïnvloed door het beperkte aanbod van technisch en medisch geschoold personeel. Het tekort aan technisch geschoold personeel had ook gevolgen voor de materiële gereedheid. De voortgang met betrekking tot de instroom en de verwerving van gewenst materieel voor de operationele commando's is opgenomen bij de tabellen «projecten in realisatie» en de toelichting daarop bij de DMO.

5. Budgettaire gevolgen van het beleid

De volgende tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Verplichtingen	684.171	679.404	754.488	609.073	627.070	699.076	- 72.006
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Commando luchtmacht	642.101	619.496	611.520	582.701	45.001	50.726	- 5.725
Totaal programma-uitgaven	642.101	619.496	611.520	582.701	45.001	50.726	- 5.725
Apparaatsuitgaven							
Staf Commando luchtmacht	74.816	99.083	100.861	94.200	25.105	25.105	0
Operationele eenheden					584.512	615.918	- 31.406
Bijdragen aan SSO's	12.566	11.405	8.707	8.456	7.259	7.327	- 68
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
<i>personele uitgaven</i>					414.284	429.886	- 15.602
<i>huisvesting</i>					58.002	54.656	3.346
<i>ICT</i>					19.901	18.994	907
<i>overige exploitatie</i>					124.689	144.814	- 20.125
Totaal apparaatsuitgaven	87.382	110.488	109.568	102.656	616.876	648.350	- 31.474
Totaal uitgaven	729.483	729.984	721.088	685.357	661.877	699.076	- 37.199
Ontvangsten							
Totaal ontvangsten	10.877	9.970	15.986	13.556	13.854	9.181	4.673

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De lagere realisatie van de verplichtingen bedraagt € 72,0 miljoen. Deze lagere realisatie wordt mede verklaard door de lagere programmuitgaven (€ 5,2 miljoen) en de lagere apparaatsuitgaven van € 31,5 miljoen (er zijn minder verplichtingen aangegaan voor overige exploitatie (opleidingen), huisvesting en infrastructuur). Het restant betreft neerwaartse bijstellingen van de verplichtingen vanwege gewijzigde overeenkomsten, of afbouw en vrijgave van het restant aan verplichtingen.

Uitgaven

De realisatie van de programma-uitgaven is € 5,7 miljoen lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door lagere uitgaven voor instandhouding (niet tijdige verwerving van reservedelen) en gereedstelling (minder verbruik van brandstof in het buitenland).

De realisatie van de apparaatsuitgaven is € 31,5 miljoen lager dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door een bijstelling van de personele uitgaven (lagere aantallen) en het onderbrengen van internationaal geplaatste militairen te Fort Hood (VS) naar het CDC. De exploitatie is vooral lager door het onderbrengen van het onderhoud van de infrastructuur van de Groep Geleide Wapens van het CLSK naar het CLAS.

Ontvangsten

Bij de ontvangsten zijn er geen verschillen tussen begroting en realisatie groter dan € 5 miljoen.

Verdeling realisatie operationele doelstellingen

In onderstaande tabel zijn de voor de operationele eenheden gerealiseerde uitgaven verdeeld naar de operationele doelstellingen.

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2012 (voor NvW)	Realisatie 2012	Vershil
Operationele doelstelling 1	115,2	116,1	0,9
Operationele doelstelling 2	216,2	212,4	- 3,7
Operationele doelstelling 3	290,4	282,9	- 7,5
Totaal	621,7	611,4	- 10,3

Opmerking: de budgetten voor de operationele doelstellingen zijn exclusief staf, bijdrage SSO's en het logistieke bedrijf LCW, omdat deze niet direct bijdragen aan het uitvoeren van de operationele doelstellingen (het totaalbedrag wijkt hierdoor af van de tabel budgettaire gevolgen).

Operationele doelstellingen

Operationele doelstelling 1: Beschikken over expeditie-eenheden voor geplande internationale en nationale inzet.

Operationeel gereedgestelde eenheden worden ingezet voor internationale en nationale operaties om zo bij te dragen aan de uitvoering van de drie hoofdtaken van Defensie.

Operationele doelstelling 2: Beschikken over (specifiek) operationeel gereede expeditie-eenheden.

Om met eenheden direct te kunnen bijdragen aan de drie hoofdtaken van Defensie is een gedeelte van de eenheden (specifiek) operationeel gereed. Deze eenheden zijn personeelsgereed, materieelgereed en geoefend voor de organieke taak of een deel daarvan.

Operationele doelstelling 3: Beschikken over voortzettingsvermogen voor gereedstelling eenheden.

Om een aantal eenheden gereed te hebben gedurende een langere periode en in aflossing te kunnen voorzien, is een groter aantal eenheden noodzakelijk. Hierdoor is het mogelijk om eenheden te laten recupereren, reorganisaties door te voeren, onderhoud uit te voeren, nieuw materieel in te voeren en het personeel opleidingen te laten volgen. Eenheden doorlopen daarna een opwerkprogramma tot het niveau «operationeel gereed» is bereikt.

Beleidsmatige informatie (realisatie operationele doelstellingen)

De operationele doelstellingen waaraan het CLSK moest voldoen zijn gekwantificeerd en gekwalificeerd naar aantallen (specifiek) operationeel gereede eenheden. Uit de volgende matrix blijkt hoeveel eenheden voor de operationele doelstellingen beschikbaar moesten zijn en hoeveel daar in werkelijkheid beschikbaar waren.

Beleidsartikelen

Realisatie operationele doelstellingen 1, 2 en 3 Commando Luchtstrijdkrachten 2012										
Groep	Organieke eenheid	Inzet		Totaal aantal eenheden	Totaal aantal operationeel gereede eenheden				Voortzettingsvermogen	
		OD1	Realisatie		Specifiek		Organiek		OD3	Realisatie
				Doelstelling	Doelstelling	Doelstelling	Doelstelling			
Jachtvliegtuigen	F-16	6	6	57	0	6,4	17 [21] ¹	23,9	40 [36] ¹	26,7
Helikopters (Defensie)	AH-64D Apache			21	0	7,9	7	0	14	13,1
Helikopter Commando)	CH-47 Chinook			13→14 ²	0	3,7	4	0	9→10	9,3
	AS-532 Cougar	2	2	8	0	4	4	0	4	4
	SH-14D Lynx	2→0	2	5→0	0	3	2→0	0	3→0	2
	AB-412SP (SAR)	1	2	3			2	1,8	1	1,2
	NH-90 NFH	0		0→3	0→3		0		7→6	
		[0→2] ¹	0	7→9 ³	[4→0] ¹		[0→5] ¹		[3→7] ¹	
				[7→12] ¹		1,4		0		5,6
Luchttransport	NH-90 TNFH			0						
	(K)-DC10			3			1,5	2,2	1,5	0,8
	C-130H Hercules			4	0	0,7	2	0,9	2	2,4
Force protection	OGRV-eenheden	0	1	3	0	0,3	2	2,4	1	0,3
	Command en Control			2			1	1,3	1	0,7
Air C-4 ISR	AOCS	1	0	1	0	0,1	1	0,9		
	NDMC	1	0	1	0	0,2	1	0,7	0	0,1
Kustwacht Nederland	Dornier DO-228	1	0	2	0	0,1	1	1,3	1	0,6

¹ Doelstelling is gewijzigd bij de 1^e suppletoire begroting. De getallen tussen haken geven daarbij de getallen weer zoals die in de Rijksbegroting 2012 staan vermeld;

² De 14^e Chinook is nog niet overgedragen aan CLSK. Derhalve wordt er gerapporteerd op 13 Chinook helikopters;

³ Door de vertraagde aflevering van NH-90 helikopters beschikt CLSK nog maar over zeven NH-90 helikopters. Daarom wordt hier gerapporteerd over zeven helikopters.

Toelichting

Algemeen

Gedurende het jaar is door eenheden van het CLSK deelgenomen aan diverse crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 20 – Inzet. De lager dan geplande realisatie over 2012 wordt veroorzaakt door een lagere vraag naar inzet van het CLSK. Het CLSK heeft aan alle inzetopdrachten voldaan.

Operationele gereedheid

Zoals uit bovenstaande tabel in de kolom *Totaal aantal operationeel gereede eenheden* blijkt, heeft het CLSK een deel van de organieke gereedheidsdoelstellingen niet behaald. Organiek gereed betekent dat een eenheid het geheel van taken uit kon voeren waarvoor deze standaard is ingericht. Veelal waren deze eenheden wel specifiek operationeel gereed. Specifiek operationeel gereed betekent dat een eenheid een deel van de organieke taken kon uitvoeren. Hieronder worden die eenheden toegelicht waarvoor geldt dat de doelstelling niet volledig is gerealiseerd. Indien, zoals bij F-16, een lagere realisatie van het voortzettingsvermogen (OD3) wordt gecompenseerd door een hogere realisatie van het aantal operationeel gereede eenheden (OD1+OD2) en er hiermee een hoger niveau van gereedheid is gerealiseerd dan gepland, wordt dit niet toegelicht.

Beleidsartikelen

Apache helikopter

Bij de gevechtshelikopters is het afgelopen jaar de realisatie van het aantal operationeel gereede eenheden achtergebleven bij de planning. Door een gebrek aan reservedelen was er een lage inzetbaarheid van de Apaches. Hierdoor konden de bemanningen slechts een gedeelte van het oefenprogramma uitvoeren en niet de volledige *combat ready* status bereiken.

Chinook helikopter

Bij de Chinook-helikopters is het afgelopen jaar de realisatie van het aantal operationeel gereede eenheden achtergebleven bij de planning. Door een gebrek aan reservedelen was er een lage inzetbaarheid van de Chinooks. Ondanks een licht stijgende lijn in de materiële gereedheid van de Chinook waren er niet voldoende Chinooks inzetbaar om de bemanningen het gehele oefenprogramma uit te laten voeren. Hierdoor kunnen de bemanningen niet volledig *combat ready* worden opgeleid en getraind.

Cougar helikopter

Door onvoldoende beschikbaarheid van het ophijsstelsel in de eerste helft van het jaar, is een achterstand in de *combat ready* status van de vliegers ontstaan. Hierdoor was de Cougar specifiek gereed in plaats van organiek gereed. Eind 2012 is deze achterstand gedeeltelijk ingelopen. De Cougar en haar bemanningen zijn wel in staat geweest om alle opdrachten in het kader van nationale en internationale inzet uit te voeren.

AB-412 helikopter

De AB-412 heeft de opgedragen doelstelling niet volledig gehaald. Door ingewikkelde certificeringstrajecten voor onderdelen was de onderdelenvoorziening voor de AB-412 moeizaam. Hierdoor was de materiële gereedheid niet voldoende om de doelstelling volledig te halen. De materiële gereedheid is wel voldoende geweest om de inzet voor patiëntenvervoer en SAR-taken af te dekken.

C-130 transportvliegtuig

Het C-130 transportvliegtuig heeft niet volledig kunnen voldoen aan de opgedragen doelstelling.

Door het uitblijven van operationele subsystemen om te kunnen opereren met parachutisten is de bemanning van de C-130 niet in staat om aan alle eisen van een *combat ready* bemanning te voldoen. De C-130 heeft in 2012 wel kunnen voldoen aan de opgedragen transporttaken.

AOCS Nieuw Millingen

De oorzaak van het niet volledig behalen van de opgedragen doelstelling is de onvoldedige personele vulling (dit betreft voornamelijk het luchtverkeersleidingspersoneel). De belangrijkste oorzaken liggen in het irregulier verloop van personeel gecombineerd met specifieke en lange opleidingstrajecten.

Nationale Datalink Management Cell (NDMC)

De NDMC kan goed functioneren maar rapporteert net onder de doelstellingsnorm. Dit wordt onder andere veroorzaakt door onderbezetting als gevolg van vacatures. Daarnaast wordt de NDMC beperkt doordat er onvoldoende inzetbare Link-16 radio's beschikbaar zijn. Indien de mobiele component wordt ingezet voor ondersteuning van operaties of oefeningen op locatie, dan zal een Link-16 radio uit de statische component worden onttrokken.

4.5 Beleidsartikel 24 Commando Koninklijke Marechaussee

1. Algemene doelstelling

Het Commando Koninklijke marechaussee (CKmar) is een politieorganisatie met een militaire status die wereldwijd inzetbaar is voor vrede en veiligheid.

2. Omschrijving van de samenhang in het beleid

Het CKmar heeft een bijdrage geleverd aan een veilige samenleving, door handhaving van de rechtsorde en de verlening van hulp aan hen die dat behoeven, zowel in binnen- als buitenland. Het CKmar is verantwoordelijk voor een breed takenpakket.

Het CKmar is belast met de drie hoofdtaken die zijn opgedragen aan de krijgsmacht. Daarnaast staan in artikel 6 van de Politiewet 1993¹ de specifieke taken van het CKmar limitatief opgesomd. De Politiewet 1993 vormt bovendien de grondslag voor de samenwerking met en bijstand aan de politie. De (opsporings-)bevoegdheden van de ambtenaren van het CKmar zijn ondermeer geregeld in het strafrecht en de vreemdelingenwet en -regelgeving.

Het CKmar heeft haar taak uitgevoerd in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels. Het takenpakket van het CKmar heeft zich ontwikkeld tot een veelzijdig en samenhangend geheel. Drie operationele speerpunten vormen hierbij de basis: de grenspolitietaken, bewaken en beveiligen en internationale en militaire politietaken. Het CKmar legt de nadruk op de veiligheid van de staat en speelt hierbij snel en flexibel in op wijzigende omstandigheden door accenten te leggen binnen taakvelden of tussen taakvelden, waar nodig na toestemming van de desbetreffende gezagsdragers.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister van Defensie als beheersverantwoordelijke voor het CKmar verantwoordelijk voor de vaststelling van de mate van gereedheid, de omvang en de samenstelling van het CKmar. Het gezag over de marechaussee berustte naast de minister van Defensie bij de minister van Veiligheid en Justitie en, tot het aantreden van het kabinet Rutte-II, bij de minister voor Immigratie en Asiel. De gezagsdragers kunnen normen stellen waaraan het CKmar dient te voldoen. Deze kunnen liggen op het terrein van de personele gereedheid, uitrusting, infrastructuur en ICT-systemen. De uitvoering is opgedragen aan de commandant van de Koninklijke marechaussee.

4. Externe factoren

Het behalen van de algemene doelstelling hangt af van het hebben van voldoende opgeleid, geoefend en gemotiveerd personeel en van de beschikbaarheid van voldoende materieel dat voldoet aan de operationele vereisten en de mogelijkheden hier realistisch mee op te leiden en te trainen. In 2012 zijn geen externe factoren geweest die de realisatie van de operationele doelstellingen in gevaar hebben gebracht. Voor het behalen

¹ Met ingang van 1 januari 2013 zijn de specifieke taken van het CKMar limitatief opgesomd in artikel 4 van de Politiewet 2012.

Beleidsartikelen

van een groot deel van de operationele doelstellingen is het CKmar afhankelijk van de vraag naar de diensten van het CKmar. Met name de nationale taken van het CKmar – zoals grensoezicht, opsporing en bijzondere beveiliging – hebben een sterk vraaggestuurd karakter.

5. Budgettaire gevolgen van het beleid

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Verplichtingen	381.054	399.720	381.059	398.677	388.505	372.144	16.361
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Operationele taakvelden	344.723	372.890	369.403	366.835	7.140	6.385	755
Totaal programma-uitgaven	344.723	372.890	369.403	366.835	7.140	6.385	755
Apparaatsuitgaven							
Staf Koninklijke Marechaussee	31.355	30.184	30.427	30.662	11.786	11.949	- 163
Operationele eenheden					370.233	350.913	19.320
Bijdragen aan SSO's	4.357	4.200	3.584	2.959	3.167	2.897	270
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
<i>personele uitgaven</i>					289.364	278.207	11.157
<i>huisvesting</i>					28.146	29.263	- 1.117
<i>ICT</i>					20.810	16.970	3.840
<i>overige exploitatie</i>					46.866	41.319	5.547
Totaal apparaatsuitgaven	35.712	34.384	34.011	33.621	385.186	365.759	19.427
Totaal uitgaven	380.435	407.274	403.414	400.456	392.326	372.144	20.182
Ontvangsten							
Totaal ontvangsten	4.839	8.301	5.941	6.219	8.074	4.652	3.422

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De hogere realisatie van de verplichtingen bedraagt € 16,4 miljoen. Deze hogere realisatie wordt vooral verklaard door de hogere apparaatsuitgaven van € 19,4 miljoen.

Uitgaven

De realisatie van de apparaatsuitgaven is € 19,4 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door een convenant tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Defensie. Voor de beveiliging van ambassades (door personeel van het CKmar) is € 16,1 miljoen aan defensiebudget overgeheveld (€ 13,4 miljoen heeft betrekking op CKmar uitgaven en het overige is voor de pensioenlasten bij het centraal apparaat). De overige bijstellingen betreffen de wijziging van de ABP- premie, sociale lasten en de prijsbijstelling.

Beleidsartikelen

Ontvangsten

Bij de ontvangsten zijn er geen verschillen tussen begroting en realisatie groter dan € 5 miljoen.

Verdeling realisatie operationele doelstellingen

In onderstaande tabel zijn de voor de operationele eenheden gerealiseerde uitgaven verdeeld naar de operationele doelstellingen:

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2012	Realisatie 2012	Vershil
Operationele doelstelling 1 (Beveiliging)	89,3	92,3	3,0
Operationele doelstelling 2 (Vreemdelingenwetgeving)	167,9	185,5	17,6
Operationele doelstelling 3 (Militaire politietaken)	50,0	37,9	- 12,1
Operationele doelstelling 4 (Politietaken burgerluchtvaart)	28,6	27,5	- 1,1
Operationele doelstelling 5 (Assistentie, bijstand en samenwerking)	3,6	11,1	7,5
Operationele doelstelling 6 (internationale crisis en humanitaire operaties)	17,9	23,1	5,2
Totaal	357,3	377,4	20,1

Opmerking: de budgetten voor de operationele doelstellingen zijn exclusief staf Koninklijke Marechaussee en de bijdragen aan SSO's, omdat deze niet direct bijdragen aan het uitvoeren van de operationele doelstellingen (het totaalbedrag wijkt hierdoor af van de tabel budgettaire gevolgen).

Operationele doelstelling 1: Handhaving veiligheidsniveau in overeenstemming met de geldende veiligheidsconcepten.

Indicatoren	Realisatie 2011	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Vershil 2012
Aantal illegale betredingen van het object waarbij niet tijdig is geïnterveneerd	0	0	0	0
Aantal teams voor persoonsbeveiliging ten behoeve van het ministerie van Buitenlandse Zaken	4	4	4	0
Het percentage uitvoering Toezichtprogramma				
Beveiliging burgerluchtvaart	100%	100%	100%	0
Het servicepercentage beveiligde waardetransporten	100%	100%	100%	0

Operationele doelstelling 2: Beheersing van de vreemdelingenstroom in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving.

Indicatoren	Realisatie 2011	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Vershil 2012
<i>Burgerluchtvaart:</i>				
- administratieve en fysieke controle op in- en uitreis Vrachtvaart - Cruiseschepen - Ferry's	100%	100%	100%	0
- administratieve controle van bemanning en passagiers	100%	100%	100%	0
- fysieke controle (opvolging controle adviezen ZUIS)	-	75%	-	-
<i>Pleziervaart - Visserij</i>				
- administratieve controle op aangemelde schepen (afkomstig van buiten Schengen)	100%	100%	100%	0
- landelijke controledagen pleziervaart (100% administratieve en fysieke controle)	5 ¹	3	3	0
- landelijke controledagen visserij (100% administratieve en fysieke controle)	5 ¹	2	2	0

¹ Tot 2012 bestonden er combineerde controledagen (5 in totaal voor pleziervaart en visserij). Na 2012 zijn de controledagen gesplitst in separate dagen voor pleziervaart en visserij.

Toelichting tabel

Op dit moment is het CKmar door een gebrek aan technische middelen nog niet in staat een 100% administratieve controle uit te voeren voor de burgerluchtvaart. Er is geen systeem beschikbaar voor een 100% administratieve verwerking van het aanbod van de burgerluchtvaart.

Over 2012 is geen managementinformatie beschikbaar uit de nieuwe *release* van het Zeescheepvaart Uitbreidbaar Informatie Systeem (ZUIS). Naar verwachting is het met ingang van 2013 weer mogelijk de gewenste gegevens te verschaffen. Het operationele grensbewakingsproces heeft in 2012 doorgang gevonden op vergelijkbare wijze als in 2011.

Operationele doelstelling 3: Handhaving van de openbare orde en strafrechtelijke rechtsorde bij de krijgsmacht en jegens militaire justitiebelen.

Indicatoren	Realisatie 2011	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Vershil 2012
<i>Beschikbaarheid/bereikbaarheid</i>				
Percentage van de meldingen waarbij het CKmar binnen 30 minuten ter plaatse moet zijn	97%	90%	100%	10%
Aantal misdrijfdoossiers	1.162	Realisatie is afhankelijk van het aanbod	862	-
		50%		
Percentage processen-verbaal «lik op stuk»	46%	<5%	11%	-/-39%
Percentage technisch sepot	9%		8%	3%

Toelichting tabel

Er zijn in 2012 862 misdrijfverbalen aangeboden aan het Openbaar Ministerie (OM) te Arnhem. Het verschil tussen de streefwaarde en de realisatie wordt grotendeels veroorzaakt door het achterblijven van het aanbod. Daarnaast heeft het CKmar binnen het Taakveld Militaire Politiedienst nog 83 misdrijfverbalen aangeboden aan andere Openbaar Ministeries. Sinds begin 2012 is in opdracht van het OM de werkwijze omtrent het lik-op-stuk beleid gewijzigd. Het toepassen van de lik-op-stuk behandeling geschiedt in overleg met de parketsecretaris van het OM en vergt met ingang van 2012 een volledig dossier. Het is niet overal mogelijk om lik-op-stuk toe te passen, waardoor de realisatie lager is dan verwacht. Projectmatige onderzoeken, onderzoeken in het buitenland en in missiegebieden en onderzoeken in het Caribisch Gebied vallen hier doorgaans buiten. Hetzelfde geldt voor interne onderzoeken, uitgevoerd door de Staf van het CKmar. In 2012 is een start gemaakt met een pilot wijkbureaus waarbij handhaving wordt ingericht en uitgevoerd op basis van wijkveiligheidsscans en lokale handhavingconvenanten. In 2013 wordt deze werkwijze verder uitgewerkt. Zoals gemeld in het Jaarverslag 2011 is na onderzoek gebleken dat de relatieve verwijtbaarheid van het CKmar in geval van technisch sepot verwaarloosbaar is. Over 2012 zijn geen signalen dat er wijzigingen zijn in deze situatie.

Beleidsartikelen

Operationele doelstelling 4: Handhaving van de openbare orde en de strafrechtelijke rechtsorde op de aangewezen burgerluchtvaartterreinen.

Indicatoren	Realisatie 2011	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Vershil 2012
<i>Beschikbaarheid/bereikbaarheid</i>				
Percentage van de prioriteit 1 meldingen in de terminal en het betreffende luchtvaartterrein waarbij het CKmar binnen 5 minuten ter plaatse moet zijn.	91%	90%	91%	1%
Percentage van de prioriteit 2 meldingen in de terminal en het betreffende luchtvaartterrein waarbij het CKmar binnen 10 minuten ter plaatse moet zijn.	84%	90%	82%	-/ 8%
Percentage van de prioriteit 3 meldingen in de terminal en het betreffende luchtvaartterrein waarbij het CKmar binnen 15 minuten ter plaatse moet zijn.	91%	90%	91	1%

Toelichting tabel

Aan de doelstelling inzake de response-tijden is in 2012 niet geheel voldaan. Het gebrek aan eenduidige registratie is de voornaamste oorzaak voor de onderrealisatie. Het betrokken personeel meldt zich niet eerst bij de centrale maar gaat ter plaatse direct over tot hulpverlening.

Operationele doelstelling 5: Beschikbare operationeel gereede eenheden voor samenwerking, bijstand en assistentieverlening

Indicatoren	Realisatie 2011	Streefwaarde 2012	Realisatie 2012	Vershil 2012
<i>Aantal beschikbare eenheden</i>				
• 4 pelotons ME (Mobiele Eenheden)	3,8	4	3	-/ 1
• 3 pelotons BE (Bijstandseenheden)	1,6	3	1,8	-/ 1,2
• 1 aanhoudingseenheid	1	1	1	0

Toelichting tabel

Zowel de Mobiele Eenheden (ME) als de Bijstandseenheden (BE) van het CKmar hebben in 2012 te maken gehad met personele tekorten in twee categorieën specialistische functies, waardoor niet volledig aan de gewenste gereedheid is voldaan. In samenhang met de huidige defensiebrede reorganisatie worden de bijstandseenheden omgevormd tot een nieuw te vormen landelijke bijstandsorganisatie Kmar. Uitgangspunt hierbij is dat de bijstandsorganisatie bestaat uit een *toolbox* met vier pelotons voor ME- en BE-taken en bijzondere eenheden.

Beleidsartikelen

Operationele doelstelling 6: Beschikbare operationele eenheden leveren voor internationale crisis- en humanitaire operaties.

Realisatie operationele doelstellingen 1, 2 en 3 Koninklijke marechaussee 2012										
Groep	Organieke eenheid	Inzet		Totaal aantal eenheden	Totaal aantal operationeel gereede eenheden				Voortzettingvermogen	
		OD1			OD1 + OD2		OD3			
				Specifiek	Organiek					
		Doelstelling	Realisatie		Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie	Doelstelling	Realisatie
DLBE/BBM	VTE'n voor politietaken Defensie	ca. 10	5	50			25	25	25	25
Alle districten	VTE'n voor civiele politiemissies Peloton voor CRC	ca. 116	82	256			128	128	128	128
BE/ME DLBE/BSB	VTE'n voor <i>Close Protection Teams</i> t.b.v. CDS	ca. 13 ¹	11	26	1	1	13	13	13	13
DLBE/BSB	VTE'n voor <i>Close Protection Teams</i> t.b.v. BuZa	ca. 30 ²	30	120			30	30	90	90

¹ Per abuis is in de Ontwerpbegroting 2012 een geplande inzet gemeld van 3 in plaats van 13;

² Per 1 oktober 2012 is het lopende convenant met het ministerie van Buitenlandse Zaken uitgebreid van 30 naar 33 VTE'n. Met het ministerie van Buitenlandse Zaken is overeengekomen dat de financiële compensaties via de suppletore begrotingen plaatsvindt en aan de begroting van het ministerie van Defensie wordt toegevoegd. Mede hierdoor is de doelstelling niet zichtbaar in de Ontwerpbegroting 2012.

Gedurende 2012 hebben eenheden van het CKmar deelgenomen aan diverse reeds lopende crisisbeheersingsoperaties. Deze operaties worden vermeld onder beleidsartikel 20 – Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties. De lager dan geplande realisatie over 2012 wordt veroorzaakt door een lagere vraag naar diensten van het CKmar. Het CKmar heeft echter aan alle inzetopdrachten voldaan en de gereedheidsdoelstellingen zijn volledig gerealiseerd.

4.6 Beleidsartikel 25 Defensie Materieel Organisatie

1. Algemene doelstelling

De Defensie Materieel Organisatie (DMO) zorgt voor modern, robuust, kwalitatief hoogwaardig en inzetbaar materieel.

2. Omschrijving van de samenhang in het beleid

De DMO heeft een bijdrage geleverd aan de hoofddoelstelling van de krijgsmacht door de levering van modern, robuust, kwalitatief en inzetbaar materieel.

De DMO heeft hiervoor ondersteuning geleverd door de aanschaf van het materieel, de instandhouding hiervan en de afstoting. Hierbij was de DMO verantwoordelijk voor het defensiebrede materieellogistieke beleid en het beleid over wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling. In de paragraaf prestatiegegevens van de DMO staat toegelicht in hoeverre deze doelstellingen zijn bereikt.

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor de aanschaf en de instandhouding van materieel en de afstoting van overtollig materieel van de krijgsmacht.

4. Externe factoren

De verwerving van modern, robuust, kwalitatief hoogwaardig en inzetbaar materieel is onder meer afhankelijk van de productiecapaciteit en levertijden van leveranciers. De Kamer is hierover regelmatig geïnformeerd, zoals bij de materieelprojecten NH-90 en de Boxer.

5. Budgettaire gevolgen van het beleid

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Verplichtingen	1.933.323	2.180.072	1.128.782	1.573.828	1.738.102	1.662.832	75.270
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Investerings zeestrijdkrachten	240.177	411.184	264.813	276.814	255.344	216.911	38.433
Investerings landstrijdkrachten	637.886	562.788	363.811	239.317	186.998	195.513	- 8.515
Investerings luchstrijdkrachten	426.739	159.644	238.256	222.293	207.225	221.735	- 14.510
Investerings Koninklijke marechaussee	10.452	15.536	15.062	13.515	14.298	13.733	565
Investerings Defensiebreed		37.427	133.190	135.141	142.968	186.512	- 43.544
Investerings overig	36.298	36.849	21.676	21.514	22.744	10.458	12.286
Logistieke ondersteuning zeestrijdkrachten	246.017	274.912	270.907	275.420	130.709	173.750	- 43.041
Logistieke ondersteuning landstrijdkrachten	263.339	355.082	292.611	264.830	164.573	241.311	- 76.738
Logistieke ondersteuning luchstrijdkrachten	298.196	299.267	310.050	321.088	239.967	233.262	6.705
Totaal programma-uitgaven	2.159.104	2.152.689	1.910.376	1.769.932	1.364.826	1.493.185	- 128.359
Apparaatsuitgaven							
Staf Defensie Materieelorganisatie	256.823	270.498	259.127	258.140	8.874	8.259	615
Ondersteuning operationele eenheden					326.127	310.367	15.760
Bijdragen aan SSO's	2.590	2.453	3.105	1.784	1.433	1.758	- 325
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
personele uitgaven					130.587	120.273	10.314
huisvesting					87.242	81.719	5.523
ICT					11.407	18.652	-7.245
overige exploitatie					107.198	99.740	7.458
Totaal apparaatsuitgaven	259.413	272.951	262.232	259.924	336.434	320.384	16.050
Totaal uitgaven	2.418.517	2.425.640	2.172.608	2.029.856	1.701.260	1.813.569	- 112.309
Ontvangsten							
Totale ontvangsten	49.623	300.240	292.916	259.981	229.026	231.325	- 2.299
<i>waarvan Verkoopopbrengsten</i>					170.575	180.658	-10.083
<i>waarvan Overige ontvangsten</i>					58.451	50.667	7.784

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De realisatie van het verplichtingbudget is € 75,3 miljoen hoger dan begroot door een combinatie van over- en onderrealisaties. Aan de ene kant zijn er overrealisaties door herfaseringen bij het onderhoud van wapensystemen (€ 168,7 miljoen) en bij diverse andere projecten (€ 5,4 miljoen). Ook is de realisatie hoger door een overschrijding bij het project

Beleidsartikelen

GPW Boxer (€ 28,1 miljoen) vanwege een wijziging in het hoofdcontract (de variabele prijzen zijn omgezet naar vaste prijzen). Aan de andere kant zijn er onderrealisaties bij het project Defensiebrede Wielvoertuigen (– € 55,8 miljoen) door vertragingen bij de Europese aanbesteding en bij het project F-16 zelfbescherming ASE (– € 71,1 miljoen) door een vertraging bij de totstandkoming van het contract.

Uitgaven

Programma-uitgaven

De realisatie van de totale programma-uitgaven is € 128,4 miljoen lager dan begroot. Dit heeft meerdere oorzaken, die hieronder worden toegelicht.

- Vanwege de hogere eindrealisatie in 2011 is via de eindejaarsmarge – € 25,2 miljoen ten laste van 2012 gebracht;
- Er zijn herschikkingen uitgevoerd tussen investeringen en exploitatie van defensieonderdelen. Hierdoor zijn de programma-uitgaven van DMO verminderd met circa – € 54,7 miljoen;
- Per saldo is – € 1,4 miljoen overgeheveld naar andere departementen;
- De vertraagde verkoopopbrengsten van roerende goederen bij de DMO (€ 11,4 miljoen) en van onroerende goederen bij het CDC (€ 22 miljoen voor de objecten «Kranenburg Noord», «staf OCKmar» en diverse kleine objecten) zijn in 2012 ten laste van de investeringen van de DMO verwerkt. Ook was in de ramingen rekening gehouden met de verkoop van Leopard-II tanks. Aangezien daarvoor in 2012 geen verkoopcontract is afgesloten, zijn er ook geen deelontvangsten gerealiseerd;
- Tenslotte is met de 2e suppletoire begroting 2012 de rente voor de periode 2013 tot en met 2018 afgedragen voor de EMU-lening die is aangegaan voor deelneming aan het JSF-programma (– € 13,7 miljoen).

Apparaatsuitgaven

De realisatie van de totale apparaatsuitgaven is € 16,1 miljoen hoger dan begroot. Dit heeft meerdere oorzaken, die hieronder worden toegelicht.

- Vanwege de hogere eindrealisatie in 2011 is via de eindejaarsmarge – € 19,7 miljoen ten laste gebracht van 2012;
- Tevens zijn er herschikkingen uitgevoerd van investeringen naar exploitatie voor circa € 11,7 miljoen;
- De facilitaire activiteiten zijn bij Defensie geconcentreerd in het Facilitair Bedrijf Defensie bij de CDC Divisie Facilitair & Logistiek. In 2011 is de formatie overgeheveld en in 2012 zijn de overige personele en materiële budgetten (waaronder ook de werkplekdiensten) naar het Facilitair Bedrijf Defensie overgeheveld (– € 0,5 miljoen);
- De hogere ontvangsten van Domeinen voor afstoting van infrastructuur zijn verwerkt op het uitgavenbudget (investeringen) van de DMO (+ € 24,6 miljoen).

Het merendeel van bovenstaande mutaties heeft betrekking op meer artikelonderdelen, vandaar dat er in de toelichting geen uitsplitsing naar artikelonderdeel is gemaakt.

De realisatie van grote projecten wordt toegelicht bij «Operationele Doelstelling 1 (Voorzien in nieuw materieel)».

Ontvangsten

Ten opzicht van de Ontwerpbegroting 2012 is er per saldo een neerwaartse bijstelling van € 2,3 miljoen. De verkoopopbrengsten vallen € 10,1 miljoen lager uit, onder meer doordat de verwachte deelontvangsten van de uitgestelde verkoop van Leopard-II tanks niet in 2012 zijn gerealiseerd. Deze neerwaartse bijstelling is deels gecompenseerd door € 7,8 miljoen aan extra overige ontvangsten, onder meer de verkoopopbrengsten F-16 aan Chili, BTW-ontvangsten uit Italië voor de NH-90 en andere ontvangsten van buitenlandse overheden.

Operationele Doelstelling 1: Voorzien in nieuw materieel

Investeringen zeestrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen							
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gereali-seerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali-seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit (PAM) <i>Fast Raiding Interception and Special forces Craft</i> (FRISC)	186,3	2012 (2012)	180,9	2,9	1,3	- 1,6	n.v.t.
Instandhouding M-fregatten	28,6	2014 (2014)	4,9	14,0	9,3	- 4,7	28,6
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	57,8	2015 (2014)	21,4	12,0	7,5	- 4,5	57,8
Kwantitatieve versterking mariniersbataljons	94,1	2019 (2018)	10,1	14,7	11,5	- 3,2	94,1
Luchtverdedigings- en Commandofregatten	10,4	2014 (2014)	4,8	2,1	0,0	- 2,1	n.v.t.
Patrouilleschepen	1.553,3	2015 (2014)	1.522,5	13,8	10,1	- 3,7	1.560,3
Verwerving <i>Joint</i> Logistiek Ondersteuningsschip (JSS)	529,7	2015 (2014)	423,9	42,6	52,1	9,5	529,6
	383,2	2015 (2015)	134,8	100,0	88,4	- 11,6	407,9

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Bij de patrouilleschepen is de realisatie € 9,4 miljoen hoger dan begroot, omdat bij het opstellen van de Ontwerpbegroting 2012 rekening is gehouden met een vertraging in de oplevering van de schepen (gebaseerd op de «onderhanden werken»). De vertraging deed zich niet voor en de overeengekomen mijlpalen zijn conform contract betaald. Bij de JSS is de realisatie € 11,7 miljoen lager dan begroot, omdat naar aanleiding van de «stand onderhanden werken» een deel van de contractuele betalingen van 2012 zijn doorgeschoven naar 2013. Dit geeft geen vertraging in de planning van het opleveren van het platform.

Beleidsartikelen

Projecten in planning zeestrijdkrachten	Planning DMP-proces ¹		
	2011	2012	2013
Instandhouding Luchtverdedigings- en commandofregatten		(A)	A

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Instandhouding Luchtverdedigings- en commandofregatten

De behoeftestelling van het project Instandhouding LC-fregatten is vertraagd doordat de inventarisatie van de uit te voeren activiteiten meer tijd in beslag heeft genomen.

Investerings landstrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen							
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gereali-seerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali-seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
AGBADS <i>Battlefield Management System (BMS)</i>	125,6	2013 (2013)	113,7	2,2	3,2	1,0	126,0
Datacommunicatie	62,7	2014 (2013)	42,4	13,4	8,4	- 5,0	62,7
Mobiel Optreden (DCMO)	42,8	2014 (2013)	33,1	3,2	0,5	- 2,7	42,8
Groot pantserwielvoertuig (GPW, Boxer) (ontwikkeling)	114,2	2013 (2013)	101,0	1,3	4,3	3,0	108,3
Groot pantserwielvoertuig (GPW, Boxer) (productie)	729,6	2018 (2017)	157,8	114,0	113,4	- 0,6	735,5
Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV), productie en training	1.118,1	2014 (2012)	1.068,1	32,6	8,1	- 24,5	1.118,1
<i>Tactical Indoor Simulation (TACTIS)</i>	84,1	2013 (2012)	83,1	0,7	0,0	- 0,7	n.v.t.
Vervanging genie- en doorbraaktank	87,4	2014 (2013)	32,3	38,9	11,5	- 27,4	87,4

¹ tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen

Bij het IGV (productie en training) is de realisatie € 24,6 miljoen lager dan begroot (vooral door vertraging van TACTIS).

Bij de Vervanging genie- en doorbraaktank is door vertragingen in het productieproces de realisatie € 27,4 miljoen lager dan begroot.

Beleidsartikelen

Projecten in planning landstrijdkrachten	Planning DMP-proces ¹		
	2011	2012	2013
<i>Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)</i>		(A)	A
Vervanging 81 mm mortier			A
Vervanging bouwmachines grondverzet- en wegherstelmiddelen		(A)	A
Vervanging Mortieropsporingsradar (MOR)		(A)	A
Verwerving CE-pakketten IGV		A	
Warmtebeeld <i>Light Infrared Observation Mightsight (LION)</i>		(A)	A

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Capability Upgrade Elektronische Oorlogvoering (CUP EO)

Momenteel zijn de uitgangspunten voor het beleid op dit gebied nog niet vastgesteld. De behoeftestelling voor dit project verschuift hierdoor naar 2013.

Vervanging bouwmachines grondverzet- en wegherstelmiddelen

Het project is door herijking onder de € 25 miljoen gekomen.

Vervanging Mortieropsporingsradar (MOR)

Het project is herijkt en vertraagd als gevolg van de herschikkingen. De mortieropsporingsradars behoren inmiddels tot het Defensie Grondgebonden Luchtverdedigingscommando. Hierdoor is de inbedding van de eenheid bij Defensie gewijzigd met als gevolg een vertraging in A-fase.

Verwerving CE-pakketten IGV

De Kamer is op 11 september 2012 geïnformeerd over de behoeftestelling (Kamerstuk 27 830, nr.11)

Warmtebeeld LION

Het project heeft enige vertraging opgelopen door nadere prioriteitsstelling.

Investeringen luchtstrijdkrachten

Bedragen x € 1 miljoen							
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gerealiseerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gerealiseerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
Aanschaf C-130 / (K)DC-10 Simulatoren	36,0	2013 (2012)	31,3	3,1	0,2	- 2,9	n.v.t.
AH-64D <i>Modernised Target Acquisition and Designation Sight</i> (MTADS)	83,5	2013 (2012)	75,8	6,7	0,6	- 6,1	77,5
AH-64D <i>Upgrade</i>	118,0	2015 (2015)	10,1	6,2	0,0	- 6,2	118,0
Chinook uitbreiding en versterking (4 + 2)	364,6	2014 (2012)	250,9	49,6	73,8	24,2	364,6
F-16 M5 modificatie	51,0	2013 (2014)	34,4	4,2	1,1	- 3,1	46,3
F-16 Mode 5 IFF	39,3	2016 (2018)	12,9	12,1	5,3	- 6,8	39,3

Beleidsartikelen

Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gereali-seerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali-seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
F-16 Verbetering lucht-grond bewapening, fase 1	58,8	2015 (2015)	36,0	0,0	2,7	2,7	58,8
F-16 Zelfbescherming (ASE)	81,0	2015 (2014)	6,1	13,0	1,2	- 11,8	81,0
Vervanging F-16 (System Development and Demonstration)	792,1	2012 (2012)	791,1	1,1	1,0	- 0,1	n.v.t.
Vervanging F-16 NL projecten	41,5	2013 (2012)	37,4	3,8	3,1	- 0,7	n.v.t.

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

De levering van de eerste vier Chinook-helikopters is vertraagd naar 2012. Dit heeft geleid tot een hogere realisatie van € 24,2 miljoen. De realisatie bij de zelfbeschermingmodule F-16 is € 11,8 miljoen lager dan begroot door een herfasering van het verwervingstraject van de stoorzender ECM-systeem F-16.

Bedragen x € 1 miljoen							
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gereali-seerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali-seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
Vervanging F-16 PSFD MOU	123,0	2024 (2024)	86,1	10,8	18,4	7,6	169,5
Vervanging F-16 NL IOT&E MoU	21,0	2015 (2015)					22,2
Testtoestellen inclusief bijkomende middelen	237,1	2013 (2013)	157,8	72,6	39,7	32,9	282,0

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Uit hoofde van het Memorandum voor *Production, Sustainment and Follow-on Development* voor het project vervanging F-16 wordt jaarlijks een bijdrage aan de programmakosten betaald. Voor 2012 is deze hoger dan gepland, omdat de geraamde betaling voor 2013 eind 2012 is uitgevoerd. Voor de beide testtoestellen is de realisatie achtergebleven bij de planning omdat een aantal facturen bij de eindejaarsrealisatie niet tot betaling is gekomen. Deze facturen zijn overgeheveld naar 2013 en zijn inmiddels betaald. Daarnaast is er door de staking bij Lockheed Martin in de zomer van 2012 een vertraging van ongeveer drie maanden ontstaan in de productie van het tweede testtoestel, waardoor minder is gefactureerd dan voorzien.

Beleidsartikelen

Projecten in planning luchtmachtstrijdkrachten	Planning DMP-proces ¹		
	2011	2012	2013
Langer doorvliegen F-16 instandhouding		A	
Langer doorvliegen F-16 Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid		(A)	A
Vervanging <i>Medium Power Radars</i> in Wier en Nieuw-Milligen		(B)	B/C

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Langer doorvliegen F-16 Vliegveiligheid en Luchtwaardigheid

Vanwege de voorziene beschikbaarheid van een volgende softwaremodificatie voor de F-16 is de A-fase verschoven van eind 2012 naar begin 2013.

Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw-Milligen

De B-fase is voltooid. Over de resultaten van de B- en C-fasen wordt de Kamer geïnformeerd met een gecombineerde B/C-brief zoals is toegezegd door de staatsecretaris van Defensie tijdens het algemeen overleg van 10 juni 2009 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 125).

Investerings Koninklijke Marechaussee

De realisatie op de investeringen van de Kmar is conform de begroting.

Investerings Defensiebreed

Bedragen x € 1 miljoen							
Omschrijving project	Project-volume (begroting 2012)	Fasering tot ¹	Gerealiseerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gerealiseerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project-volume (begroting 2013)
<i>Counter Improvised Explosive Devices (C-IED) blok 1 en 2 Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)</i>	34,2	2015 (2013)	17,9	0,0	2,7	2,7	n.v.t.
Modernisering navigatiesystemen NH-90	133,0	2017 (2015)	93,0	9,0	9,8	0,8	130,9
Richtkijker wapenschutter lange afstand	36,3	2018 (2015)	13,9	2,3	1,6	- 0,7	36,3
	1.174,9	2018 (2016)	767,0	122,2	93,3	- 28,9	1.174,9
	30,5	2014 (2014)	15,8	4,0	0,2	- 3,8	30,5

¹ tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Bij het project NH-90 is de realisatie € 28,9 miljoen lager dan begroot door een herfasering in het betaal- en leverschema en het later onder contract brengen van nieuwe behoeftes dan voorzien.

Beleidsartikelen

Projecten in planning Defensiebreed	Planning DMP-proces ¹		
	2011	2012	2013
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens		(A)	A
Counter Improvised Explosive Devices		A	
Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen		B	
Medium altitude long endurance (MALE) UAV		(B)	B,C
Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (VOSS)		(D)	D
Vernieuwing TITAAN		(A)	A
Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)		(A)	

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Counter Improvised Explosive Devices

De Kamer is 2 november 2012 geïnformeerd over de behoeftestelling (Kamerstuk 32 164, nr. 2).

Defensiebrede vervanging operationele wielvoertuigen

De Kamer is 31 mei 2012 geïnformeerd over de B-fase (Kamerstuk 26 396, nr. 92).

Medium altitude long endurance (MALE) UAV

Door later dan geplande afronding van de A-fase en het later dan gepland beschikbaar komen van informatie ten behoeve van het DMP-B document is de planning van dit project verschoven.

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Naar verwachting zal de Kamer in 2013 worden geïnformeerd over de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase). De verwerving van het *smart vest* heeft langer geduurd dan voorzien.

Vernieuwing TITAAN.

Het A-document heeft enige vertraging opgelopen en zal begin 2013 aan de Kamer worden aangeboden.

Vervanging Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

De planning van dit project is aangepast naar aanleiding van de beleidsbrief. De Kamer is hierover geïnformeerd in het Materieelprojectenoverzicht (MPO) 2011.

Operationele Doelstelling 2: Instandhouding van materieel

Voor een verdere professionalisering van het wapensysteemmanagement wordt een aantal instrumenten gehanteerd, zoals Uniforme systeem- en Integrated Logistic Support-plannen, verbeterde opleidingen, verbeterde en integrale instandhoudingsanalyses, aansluiting bij SAP en kostenmodellen, ketenprocessen en verbetering van informatievoorziening in de keten door het gebruik van portals. Verder maken duurzaamheidscriteria integraal deel uit van de kwalitatieve behoeftestelling van nieuw materieel.

Redeployment ISAF

De bijdrage van de DMO in 2012 bestond vooral uit de afstoting van materieel en het weer operationeel gereed maken van teruggekeerd materieel. Het afstoten van materieel is nagenoeg volledig gerealiseerd in 2012. Daarnaast staat een klein deel van het materieel op dit moment nog

Beleidsartikelen

in Afghanistan. Naar verwachting keert dit materieel in 2013 terug naar Nederland, waarna het resterende onderhoud kan worden uitgevoerd.

Prestatiegegevens DMO

In onderstaande tabel wordt de gemiddelde leverbetrouwbaarheid van bevoorrading 2012 weergegeven:

Leverbetrouwbaarheid bevoorrading		
%	Gem.	Norm
KPU-bedrijf	84	80
Defensie Bedrijfstoffen Bedrijf	90	80
Defensie Munitiebedrijf	84	80

De logistieke bedrijven van de DMO hebben boven de gestelde norm gepresteerd.

Operationele Doelstelling 3: Afstoting overtollig materieel

Bij de afstoting van overtollig materieel wordt onderscheid gemaakt tussen niet-strategische en strategische roerende zaken.

Overtollige niet-strategische roerende zaken zoals tenten, aggregaten en eenvoudige bedrijfswagens worden voor (openbare) verkoop aan Domeinen Roerende Zaken overgedragen. De opbrengsten hiervoor in 2012 bedroegen € 3,1 miljoen.

Overtollige strategische roerende zaken, zoals wapensystemen, worden om veiligheidsredenen niet aan Domeinen overgedragen. De verkoop hiervan gebeurt in goede samenwerking met Domeinen. Het materieel wordt in beginsel verkocht aan overheden van landen die voldoen aan de acht criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt van de Europese Unie van wapenexport.

In 2012 zijn geen verkoopcontracten van grote wapensystemen gesloten. De omvang van de in 2012 gesloten kleinere verkoopcontracten bedroeg circa € 25 miljoen en betrof vooral de verkoop van munitie, voertuigen of onderdelen van de Lynx-helikopter.

De totale verkoopopbrengsten (ontvangsten) in 2012 bedroegen circa € 170 miljoen. De verkoopopbrengsten komen toe aan Defensie. Een groot deel van de ontvangsten betreft termijnbetalingen van in eerdere jaren gesloten verkoopcontracten.

Het MPO 2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 105) bevat een overzicht van projecten van materieel in afstoting, vooral overtollige wapensystemen. Voor het materieel is nog niet definitief een koper gevonden. Wel hebben diverse landen serieuze belangstelling getoond voor de Leopard-II tank, de Cheetah, de Pantserhouwitser 2000 en het F-16 jachtvliegtuig.

4.7 Beleidsartikel 26 Commando Dienstencentra

1. Algemene doelstelling

Het Commando Dienstencentra (CDC) voorziet in een doelmatige en doeltreffende ondersteuning van de krijgsmacht. Het CDC levert wereldwijd ondersteunende diensten aan de krijgsmacht en voorziet in randvoorwaarden en faciliteiten zodat de defensieonderdelen zich kunnen concentreren op hun kerntaken.

2. Samenhang met defensiebeleid

Het CDC heeft een scala aan diensten geleverd die voornamelijk indirect hebben bijgedragen aan de door Defensie te behalen operationele doelstellingen. Een deel van de diensten heeft echter een rechtstreekse bijdrage geleverd aan de operationele inzet of de operationele gereedstelling van de eenheden. Deze diensten bevonden zich op het zogenaamde «operationele koppelvlak».

3. Verantwoordelijkheid

Gedurende het verantwoordingsjaar was de minister verantwoordelijk voor een doeltreffende en doelmatige dienstverlening binnen Defensie, waaraan het CDC een bijdrage levert.

4. Externe factoren

Het CDC werkt op grote schaal samen met marktpartijen. Samenwerking met en uitbesteding aan deze partijen heeft veel voordelen, maar brengt ook afhankelijkheden met zich mee (bijvoorbeeld in geval van faillissementen en overnames). Om de risico's zo beperkt mogelijk te houden, besteedt het CDC veel aandacht aan actuele kennis over de externe markt en maakt het CDC vooraf bij elke samenwerking een risicoafweging. In 2012 zijn geen externe factoren van invloed geweest op de taakuitvoering van het CDC.

5. Budgettaire gevolgen van beleid

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde gevolgen van beleid voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Verplichtingen	1.552.006	1.274.914	1.042.011	1.055.941	1.125.525	988.278	137.247
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Dienstverlenende eenheden					12.984	12.262	722
Investerings infrastructuur	197.896	220.069	219.435	240.239	255.481	157.749	97.732
Investerings informatievoorziening	93.355	90.826	88.300	78.518	62.042	69.680	- 7.638
Bedrijfsgroep Informatievoorziening en technologie	54.280	56.254	50.764	57.952			
Bedrijfsgroep Transport	93.253	99.740	93.032	74.390			
Bedrijfsgroep Gezondheidszorg	88.944	93.146	92.562	85.698			
Bedrijfsgroep Facility Services	188.034	207.986	210.522	191.607			

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Bedrijfsgroep Personele Diensten	88.723	114.462	115.619	90.192			
Attachés	16.700	20.587	21.939	20.437			
Exploitatie Informatievoor- ziening	124.574	127.345	143.657	142.174			
Nederlandse Defensie Academie	64.249	63.674	58.563	50.210			
Totaal programma-uitgaven	1.010.008	1.094.089	1.094.393	1.031.417	330.507	239.691	90.816
Apparaatsuitgaven							
Staf Commando DienstenCentra Ondersteuning operationele eenheden	67.179	59.628	53.070	188.810	19.302	20.858	- 1.556
Bijdragen aan SSO's	11.454	12.376	12.294	9.562	843.678	769.289	74.389
Attachés					9.926	9.013	913
					20.245	20.327	- 82
Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie:							
<i>personele uitgaven</i>					475.274	423.911	51.363
<i>huisvesting</i>					135.425	96.365	39.060
<i>ICT</i>					134.198	143.152	- 8.954
<i>overige exploitatie</i>					148.254	156.058	- 7.804
Totaal apparaatsuitgaven	78.633	72.004	65.364	198.372	893.151	819.487	73.664
Totaal uitgaven	1.088.641	1.166.093	1.159.757	1.229.789	1.223.658	1.059.178	164.480
Ontvangsten							
Totale ontvangsten	58.667	85.418	68.916	131.282	105.747	53.769	51.978
<i>waarvan Verkoopopbrengsten</i>					30.706	9.400	21.306
<i>waarvan Overige ontvangsten</i>					75.041	44.369	30.672

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

De realisatie van de verplichtingen is € 137,2 miljoen hoger dan begroot. De hogere realisatie wordt voornamelijk veroorzaakt door betalingen in verband met de eigendomsoverdracht van een aantal Infrastructuurprojecten van de Dienst Vastgoed Defensie (DVD) aan het moederdepartement (zie toelichting programma-uitgaven, investeringen infrastructuur). Daarnaast is voor € 30 miljoen meer verplicht dan begroot in verband met extra onderhoud aan infrastructuur.

Programma-uitgaven

Investeringen Infrastructuur

De hogere uitgaven worden vooral veroorzaakt door betalingen van in totaal € 114,8 miljoen voor de projecten «vliegbasis Gilze Rijen», «opleidingscentrum Kmar» en «Kmar Schiphol» in verband met eigendomsoverdracht van de DVD aan het ministerie van Defensie. De DVD heeft hierdoor de leningen vervroegd kunnen aflossen. Hier tegenover staan € 17 miljoen lagere uitgaven: energiebesparende maatregelen voor bestaande infrastructuur (€ 8 miljoen) en diverse nieuwbouwprojecten (€ 9 miljoen) die waren voorzien voor 2012 maar waarvan de realisatie is doorgeschoven naar 2013 en verder.

Beleidsartikelen

Investerings Infrastructuur	Project volume (2012)	Fasering tot ¹	Gereali- seerde Uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali- seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project volume (2013)
Nieuwbouw Schiphol Herbelegging infrastructuur vliegbases Soesterberg en Gilze-Rijen	140,4	2014 (2013)	120,2	31,2	3,5	- 27,7	140,9
Infrastructuur en voorziening KMA Aanpassing/ renovatie Plein/ Kalvermarktcomplex Hoger onderhoud Woensdrecht	206,1	2013 (2012)	211,5	0,9	1,0	0,1	234,7
Nieuwbouw LOKKmar EPA Maatregelen Strategisch Vastgoedplan Kmar	52,3	2019 (2018)	20,8	0,0	0,4	0,4	52,3
	26,0	2012 (2012)	17,9	3,8	4,5	0,7	26,0
	76,6	2018 (2014)	11,3	26,1	0,1	- 26,0	88,9
	84,5	2016 (2015)	20,1	19,0	1,5	- 17,5	86,1
	64,4	2019 (2018)	11,4	8,7	0,0	- 8,7	65,3
	25,4	2015 (2016)	6,7	0,0	1,7	1,7	25,4

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Nieuwbouw Schiphol

De oplevering van het hoofdgebouw is vertraagd, waardoor € 27,7 miljoen minder is uitgegeven.

Hoger Onderhoud Woensdrecht

De realisatie van de nieuwbouw van het Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW) zou oorspronkelijk in 2011 en 2012 zijn. Na besluitvorming in het kader van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie is deze nieuwbouw in uitvoering genomen in 2012. Hierdoor is € 26 miljoen minder gerealiseerd.

Nieuwbouw Lokkmar

De realisatie van dit project is vertraagd, waardoor voor € 17,5 miljoen minder is uitgegeven ten opzichte van de begroting.

Epa-maatregelen

Door herprioritering binnen de investeringen infrastructuur zijn er in 2012 geen uitgaven gedaan op dit project.

Investerings Informatievoorziening

De lagere uitgaven worden veroorzaakt door het niet volledig realiseren van de projecten «SPEER», «Legacy ERP», «Electronic Key Management System (EKMS)» en «Defensiebreed Computer Emergency Response Team (DEFCERT)», zoals in de volgende tabel nader wordt toegelicht:

Beleidsartikelen

Bedragen x € 1 miljoen	Project volume (2012)	Fasering tot ¹	Gereali-seerde uitgaven t/m 2011	Verwachte uitgaven in 2012	Gereali-seerde uitgaven in 2012	Verschil uitgaven 2012	Project volume (2013)
SPEER	268,1	2014 (2014)	232,4	16,5	15,7	- 0,8	14,6
Legacy ERP (PALS)	34,2	2014 (2013)	22,9	4,8	1,9	- 2,9	4,2
@migo	19,0	2013 (2012)	15,8	2,6	4,3	1,7	1,0
Electronic Key Management System (EKMS) Defensiebreed Computer Emergency Response Team (DEFCERT)	18,0	2015 (2015)	0,4	2,4	0,1	- 2,3	6,3
Defensiebrede vervanging C2000 randapparatuur	7,5	2013 (2012)	2,2	3,7	1,6	- 2,1	3,8
	7,6	2013 (2013)	3,6	0,0	0,0	0,0	4,1

¹ Tussen haakjes is de oorspronkelijke planning uit de begroting 2012 opgenomen.

Uit de tabel blijkt dat er geen significante verschillen zijn tussen de gerealiseerde uitgaven en de begroting (groter dan € 5 miljoen).

Nederlandse Defensie Academie

Eind 2011 is de «Stichting Wetenschappelijk Onderwijs en Onderzoek NLDA» (SWOON) opgericht. De stichting verzorgt de wetenschappelijke bachelor en master programma's als onderdeel van de officiersopleiding, in overeenstemming met de eisen van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Verder verleent de stichting graden die behoren bij wetenschappelijk onderwijs, laat zij opleidingen accrediteren en geaccrediteerd houden en verzorgt ze wetenschappelijk onderzoek ter ondersteuning van de wetenschappelijke opleidingen. In 2012 heeft de stichting haar werkzaamheden naar tevredenheid uitgevoerd en zijn de eerste civiel erkende diploma's uitgereikt. Defensie heeft de stichting daarbij ondersteund door 102 vte'n ter beschikking te stellen. Op basis van extracomptabele berekening wordt dit in totaal gewaardeerd op € 14,7 miljoen. Vanaf 2013 wordt deze steun (de jaarlijkse subsidie en de beschikbaar gestelde «om niet» middelen) expliciet opgenomen in de begroting en het jaarverslag. In dit jaarverslag wordt volstaan met een paragraaf die gewijd is aan de realisatie van de Stichting.

Apparaatsuitgaven verdeeld naar categorie

Personele uitgaven

De hogere personele uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt door overheveling van facilitaire budgetten van de defensieonderdelen naar het Facilitair Bedrijf Defensie (€ 25,7 miljoen). De personele uitgaven zijn voorts bijgesteld door wijzigingen in de ABP-premie en de premie sociale lasten (€ 4,3 miljoen). De overige mutaties betreffen interne herschikkingen en technische mutaties, zoals de aanpassing van middensommen, de loonbijstelling en de ontslagbescherming.

Huisvesting

Voor het inhalen van achterstallig onderhoud aan infrastructuur is er eenerschikking van € 30,5 miljoen uitgevoerd. Voorts is de huur van het «Emma Mijn Complex» in Schinnen op grond van het «Soesterberg Agreement» uit 1954 vanaf oktober 2009 overgenomen van het *United States Army Garrison* (USAG) voor een bedrag van € 6,6 miljoen. Met

Beleidsartikelen

USAG is afgesproken dat het ter compensatie te zijner tijd verhuist naar het *NATO Industrial Complex* (NIC) in Brunssum. Dit huurbedrag zal worden aangewend voor het geschikt maken van het NIC. De Kamer is 10 november 2011 geïnformeerd over de verplaatsing van het USAG van Schinnen naar het NIC (Kamerstuk 33 000 X, nr. 26). Verder is een bedrag van € 4,2 miljoen toegevoegd aan de begroting ten behoeve de bruto beschikbaarheidvergoeding van het PPS-project. Tenslotte is € 2,2 miljoen minder uitgegeven aan diverse kleine posten.

ICT

Vanuit Defensie is een bijdrage overgeheveld naar het ministerie van Veiligheid en Justitie voor de centrale exploitatiekosten van het project C2000 (– € 6,3 miljoen). Voorts is het budget aangepast aan de activiteiten (– € 2,5 miljoen).

Overige exploitatie

De lagere uitgaven hebben voor € 2,5 miljoen betrekking op minder uitgaven voor de NLDA. De rest wordt verklaard door minder uitgevoerde activiteiten dan gepland.

Ontvangsten

Verkoopopbrengsten

De hogere ontvangsten hebben vooral betrekking op de verkoop van de Knoopkazerne (€ 20,0 miljoen).

Overige ontvangsten

De meeropbrengst wordt grotendeels veroorzaakt door de afroming van de opbrengsten van de baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie.

Prestatiegegevens CDC

Het CDC leverde een scala aan diensten die voornamelijk indirect hebben bijgedragen aan de door Defensie te behalen operationele doelstellingen. Een deel van de diensten leverde echter een rechtstreekse bijdrage aan de operationele inzet of de operationele gereedstelling van eenheden. Deze diensten bevinden zich op het zogenaamde *operationele koppelvlak*. Hieronder is de realisatie hiervan per bedrijfsgroep weergegeven.

Bedrijfsgroep	Nakomen afspraken	
	Norm (%)	Realisatie (%)
Divisie Facilitair & Logistiek		
Strategische voorraad rantsoenen	≥100	63
Kwaliteit & tijdigheid strategische verplaatsingen – inzet	95	100
Kwaliteit & tijdigheid strategische verplaatsingen – OG	95	100
Divisie Personeel & Gezondheid		
Levering medische ge- en verbruiksartikelen	95	90
Voorraad medische ge- en verbruiksartikelen	≥100	49
Levering bloed en bloedproducten	95	100
Voorraad bloed en bloedproducten	≥100	102
Inzet medisch-specialistische teams	95	100
Medische opleidingen	95	83
Divisie Informatievoorziening		
Operationele IV JCG – Inzet	80	86
Operationele IV JCG – OG	80	81

Beleidsartikelen

Resultaat operationele koppelvlakken in 2012

Over 2012 zijn vier indicatoren op het operationele koppelvlak onder de streefwaarde uitgekomen.

Bij de «strategische voorraad rantsoenen» werd de lagere score veroorzaakt door het uitblijven van besluitvorming over de herijking van de normering. Vooruitlopend op de besluitvorming zijn de voorraden in 2012 verminderd waardoor de streefwaarde onder de «oude» norm is uitgekomen.

De «levering medische gebruiks- en verbruiksartikelen» is onder de norm gebleven door enerzijds de lagere voorraden en anderzijds door de implementatie van SAP bij het Militair Geneeskundig Logistiek Centrum. Bij de «voorraad medische gebruiks- en verbruiksartikelen» is de score beneden de norm gebleven door verschillende oorzaken, onder meer door problemen bij het vaststellen van de juiste besteladviezen uit de systemen en onderzoek naar de uitbesteding van het beheer van de strategische voorraden. De lagere voorraadniveaus waren wel voldoende om in de dagelijkse (operationele) behoefte van de klanten te voorzien. Bij de «medische opleidingen» is de score beneden de norm gebleven door de ondervulling van opleidingsplaatsen. De lagere scores hebben niet geleid tot knelpunten in de operationele inzet of operationele gereedstelling van de eenheden.

5. NIET-BELEIDSARTIKELEN

5.1 Niet-beleidsartikel 70 Geheime uitgaven

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Uitgaven en verplichtingen	2.106	2.245	2.236	6.238	5.251	5.251	0
Geheime uitgaven	2.106	2.245	2.236	6.238	5.251	5.251	0
Totaal uitgaven	2.106	2.245	2.236	6.238	5.251	5.251	0

De geheime uitgaven worden jaarlijks gecontroleerd door de president van de Algemene Rekenkamer.

5.2 Niet-beleidsartikel 80 Nominaal en onvoorzien

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Vershil
Uitgaven en verplichtingen						146.908	- 146.908
Loonbijstelling							
Prijsbijstelling							
Onvoorzien							
Nader te verdelen						146.908	- 146.908
Totaal uitgaven						146.908	- 146.908

In dit begrotingsartikel worden de door het ministerie van Financiën toegekende bedragen opgenomen. Met de 2e suppletoire begroting 2012 is het resterende bedrag vrijgegeven en doorgeschoven (via de eindejaarsmarge) naar 2013. Het saldo 2012 is nihil.

5.3 Niet-beleidsartikel 90 Algemeen

De onderstaande tabel bevat de geraamde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen voor 2012.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Verplichtingen	206.815	243.351	230.968	198.570	202.930	202.650	280
Programma-uitgaven							
Milieu-uitgaven	5.230	6.617	6.530	3.842	5.133	5.481	- 348
Subsidies en bijdragen	20.542	14.610	19.697	21.554	21.904	19.282	2.622
Bijdragen aan de Navo	64.113	75.857	74.613	67.248	43.950	73.240	- 29.290
Internationale samenwerking	4.074	4.660	4.121	3.039	2.979	3.904	- 925
Wetenschappelijk onderzoek	78.627	85.416	74.736	69.447	70.663	63.995	6.668
Overige uitgaven	26.687	42.182	53.284	39.857	33.736	36.748	- 3.012
Totaal programma-uitgaven	199.273	229.342	232.981	204.987	178.365	202.650	- 24.285
Ontvangsten							
Totaal ontvangsten	405.073	10.456	3.993	7.464	14.960	518	14.442

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

Bij de verplichtingen zijn er geen verschillen tussen begroting en realisatie groter dan € 5 miljoen.

Programma-uitgaven*Bijdragen aan de NAVO*

De lagere realisatie (€ 29,3 miljoen) wordt vooral veroorzaakt doordat lidstaten minder projecten hebben gerealiseerd, waardoor de Nederlandse bijdrage in de budgetten lager is uitgevallen (€ 9,4 miljoen). Ook is reeds in 2011 al een bijdrage in de gezamenlijke budgetten van het Nationaal Veiligheid Investeringsprogramma (€ 5,1 miljoen) betaald. Verder zijn betalingen voor het Nationaal Veiligheid Investeringsprogramma voor Nieuw Milligen, Volkel en Brunssum (€ 5,0 miljoen) en het *military budget* (€ 3,0 miljoen) naar 2013 verschoven. Doordat Canada is teruggetrokken uit de AWACS exploitatie, heeft de NAVO minder in rekening gebracht (€ 2,8 miljoen) voor deze exploitatie. Ook voor investeringen AWACS (€ 1,1 miljoen) en diverse kleinere projecten is minder gerealiseerd (€ 1,1 miljoen). Tevens heeft de NAVO de bijdrage voor het *military budget* (€ 1,8 miljoen) neerwaarts bijgesteld.

Wetenschappelijk onderzoek

De hogere realisatie op dit artikelonderdeel van per saldo € 6,7 miljoen wordt vooral veroorzaakt door het doorschuiven van projecten (van 2011 naar 2012) van het amendement Ten Broeke (€ 2,0 miljoen) en de Maatschappelijke Innovatie Agenda (€ 3,0 miljoen).

Ontvangsten

De hogere realisatie op dit artikelonderdeel van per saldo € 14,4 miljoen wordt vooral veroorzaakt door ontvangst van BTW op NAVO-projecten.

5.4 Beleidsartikel 91 Centraal apparaat

Op dit artikel zijn alle verplichtingen, personele en materiële uitgaven en ontvangsten van de Bestuursstaf en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst weergegeven. Tevens zijn in dit artikel de defensiebrede uitgaven ondergebracht voor pensioenen en uitkeringen, wachtgeld, inactiviteitswedden, SBK-gelden en de ziektekostenvoorziening.

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2008	Realisatie 2009	Realisatie 2010	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Begroting 2012 incl NvW	Verschil
Verplichtingen	1.404.069	1.413.466	1.451.490	1.539.764	1.761.039	1.475.982	285.057
Apparaatsuitgaven							
Bestuursstaf	107.722	125.259	125.721	116.779	107.015	114.092	- 7.077
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	64.679	70.723	70.848	72.751	70.670	79.592	- 8.922
<i>waarvan personele uitgaven</i>					137.888	146.448	-8.560
<i> waarvan ICT</i>					20.404	18.648	1.756
<i> waarvan overige exploitatie</i>					19.393	28.588	-9.195
Pensioenen en uitkeringen *)	1.103.371	1.069.855	1.147.502	1.224.066	1.380.124	1.167.993	212.131
Wachtgeld, inactiviteitswedden en SBK-gelden	123.669	124.278	109.833	123.102	202.876	111.144	91.732
Ziektekostenvoorziening	15.553	12.128	8.812	5.783	2.845	3.161	- 316
Totaal programma-uitgaven	1.414.994	1.402.243	1.462.716	1.542.481	1.763.530	1.475.982	287.548
Ontvangsten							
Totaal ontvangsten	4.151	1.054	16.540	6.749	24.839	6.382	18.457
* waarvan niet relevant	30.026	33.840	41.992	81.915	80.976	108.058	- 27.082

Toelichting bij de verschillen groter dan € 5 miljoen

Verplichtingen

Er is voor € 285,1 miljoen meer aan verplichtingen gerealiseerd dan begroot. De posten die bij de uitgaven worden genoemd, zorgen tevens voor de hogere verplichtingen.

Apparaatsuitgaven*Bestuursstaf en Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst*

De lagere realisatie op dit artikelonderdeel van per saldo € 16,0 miljoen is het gevolg van budgettaire aanpassingen (- € 10,8 miljoen), interne herschikkingen binnen de Bestuursstaf (- € 5,5 miljoen), overhevelingen naar andere defensieonderdelen en departementen (- € 1,6 miljoen) en de vertraging van diverse kleinere projecten. Hier tegenover staan meer uitgaven, waaronder de uitdeling van het restant van de loonbijstelling tranche 2011 (€ 0,5 miljoen), de start van het sourcingprogramma van Defensie (€ 0,6 miljoen) en het budget waarover het Programmabureau Cyber kon beschikken (€ 0,8 miljoen).

Pensioenen en uitkeringen

De hogere realisatie (€ 212,1 miljoen) is het gevolg van uitkering van de schadeloosstelling veteranen (€ 169,2 miljoen, inclusief loonheffing). Verder zijn de uitgaven als gevolg van hogere levensverwachting voor pensioenen € 11,9 miljoen hoger. Daarnaast maakt de structurele verbetering van het betaalproces het mogelijk dat de pensioenfactuur van december (€ 58,4 miljoen) tijdig (in december) betaald kan worden. Hier staat tegenover dat € 27,4 miljoen is vrijgegeven voor het niet relevante

Niet-Beleidsartikelen

deel van de ABP-lening in het kader van het volledig op kapitaaldekking brengen van de militaire pensioenen.

Wachtgelden, inactiviteitswedden en SBK-gelden

De hogere realisatie (€ 91,7 miljoen) wordt vooral veroorzaakt door de extra instroom eind 2011 in het SBK 2004 (€ 53,1 miljoen) en de inwerkingtreding van het SBK 2012 (€ 31,4 miljoen).

Ontvangsten

De hogere realisatie op dit artikelonderdeel van per saldo € 18,5 miljoen is in het bijzonder het gevolg van een incidentele ontvangst van de baten-lastendiensten. Het betreft de voorziening voor wachtgelden die de baten-lastendiensten hebben opgebouwd en die defensiebreed wordt angewend.

6. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

De bedrijfsvoeringsparagraaf kent vier verplichte onderdelen:

1. Rechtmatigheid;
2. Totstandkoming beleidsinformatie;
3. Financieel beheer en materieelbeheer;
4. Overige aspecten bedrijfsvoering.

Naast het verschaffen van een beeld van het feitelijk financieel en materieel beheer over 2012 onder het bovengenoemde derde verplichte onderdeel van de bedrijfsvoeringsparagraaf, wordt tevens ingegaan op de voortgang van het verbeterprogramma voor financieel, materieel en personeelsbeheer en de samenhang met de randvoorwaardelijke projecten. Hiermee wordt invulling gegeven aan de toezegging om de Kamer twee maal per jaar te rapporteren over de voortgang van het verbeterprogramma. In 2012 was de uitdaging voor de bedrijfsvoering van Defensie om, ondanks de bezuinigingen en de bijbehorende reorganisaties, het beheer te verbeteren of op het niveau van 2011 te houden en defensiebreed structureel in te bedden. De Algemene Rekenkamer heeft, in haar rapport bij het jaarverslag over 2011, in totaal 17 onvolkomenheden geconstateerd voor het financieel, personeel en materieel beheer en de veiligheidsonderzoeken van de MIVD. De belangrijkste doelstelling voor Defensie, geen achteruitgang van beheer in 2012 ten opzichte van 2011, is gehaald. Door alle beheergebieden is het niveau van 2011 behouden en in een aantal gevallen is er vooruitgang geboekt. De ADD heeft de realisatie van de verbeterprogramma's in 2012 getoetst aan de geleverde onderbouwing en hun eigen bevindingen en heeft geen opmerkingen. De samenhang met de reorganisatie, de opgelopen vertraging en de implementatie van Speer heeft de realisatie van de diverse verbeterprogramma's in 2012 onder druk gezet. Daarom is, mede op advies van de Algemene Rekenkamer om de ambities te heroverwegen, eind 2012 besloten de doelstellingen en het tijdschema voor het op orde brengen van het beheer te herijken. De Kamer is daarover geïnformeerd op 14 februari 2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 116). Gelet op de lopende reorganisatie en de invoering van SAP/SPEER, wordt in 2013 een mogelijke terugval verwacht.

1. Rechtmatigheid

De verantwoording in het departementale jaarverslag is in overeenstemming met de begrotingswetten, de Europese regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en in ministeriële regelingen opgenomen bepalingen. Voor de bepaling van fouten en onzekerheden is de rijksbrede normering toegepast. In de verantwoording voorkomende fouten en onzekerheden zijn binnen de interdepartementaal overeengekomen (artikel)toleranties gebleven.

2. Totstandkoming beleidsinformatie

De totstandkoming van de niet-financiële informatie van de (beleids)artikelen in het jaarverslag is gecontroleerd op de aspecten ordelijkheid, controleerbaarheid en deugdelijkheid. De huidige rapportagesystematiek over Krijgsmacht op orde levert geen betrouwbaar beeld op van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. Daarnaast is uit onderzoek ADD gebleken dat bij de totstandkoming van de informatie over de krijgsmacht op orde ruimte is voor verschillende interpretaties van de gegevens. In de brief van 14 februari 2013 (32 733 nr. 116) is toegezegd aan de Kamer

Bedrijfsvoeringsparagraaf

vanaf 2013 bij het jaarverslag en de begroting te rapporteren over de mate waarin Defensie in staat is de inzetbaarheidsdoelstellingen te halen. In de nieuwe vorm zal rekening worden gehouden met de opgedane ervaringen uit de beoordeling totstandkoming van de rapportage krijgsmacht op orde.

Stuur- en verantwoordingsinformatie

In 2012 heeft het ministerie de verbetering van de informatie over de operationele gereedheid voortgezet in het programma Basisadministraties. Het programma zorgt ervoor dat gegevens die in meerdere processen worden gebruikt, beschikbaar worden gesteld vanuit basisadministraties. De gegevens over de personele gereedheid, materiële gereedheid en geoefendheid leiden tot de informatie over de operationele gereedheid van de krijgsmacht. In 2012 is de bepaling van de norm voor personele gereedheid geüniformeerd. De uniformering van de norm voor de materiële gereedheid is de volgende stap in het verbeteren van de stuur- en verantwoordingsinformatie.

3. Financieel en materieelbeheer

Financieel beheer

In 2012 zijn de inspanningen in het financieel beheer gericht geweest op het uitvoeren van het verbeterprogramma. In 2012 voldeed Defensie aan de Rijksbrede norm dat minimaal 90 procent van de facturen binnen 30 dagen wordt betaald. De doelstelling voor het verplichtingenbeheer in 2012 was dat Defensie binnen de wettelijke tolerantiegrenzen van de comptabele rechtmatigheid zou blijven, zonder dat extracomptabele correcties nodig zouden zijn op aangeven van de auditor. In 2012 is het verplichtingenbeheer verbeterd. De afwijking op de aangegane verplichtingen is na een hoger bedrag in 2011 (€ 100 miljoen) aanzienlijk gedaald in 2012 (€ 7,5 miljoen). De gesaldeerde afwijkingen op de openstaande verplichtingen laten een aanzienlijke daling zien vanaf 2010 (€ 143 miljoen in 2010; € 110 miljoen in 2011 en € 39 miljoen in 2012). In 2010 en 2011 was een correctie nodig om binnen de goedkeuringstolerantie te blijven. In 2012 was dit niet het geval.

In 2012 zijn, als onderdeel van het verbeterprogramma, de processen in het financieel beheer geanalyseerd met als doel de belangrijkste beheersingsmaatregelen (key controls) te bepalen, om er op die manier voor te zorgen dat in het vervolg de grootste risico's in de financiële processen zijn afgedekt en dat de opzet van het financieel beheer deugdelijk is. Voorbeelden van maatregelen zijn functiescheidingen, autorisaties in het financieel systeem en voorafgaand toezicht in verschillende fasen van het proces. Deze activiteit loopt nog door in 2013.

Het financieel beheer wordt naar verwachting structureel verbeterd en ingebed in de bedrijfsvoering met de oprichting van het Financieel Administratie en Beheer Kantoor (FABK). Zodra het FABK is opgericht ondersteunt zij door uniformering en concentratie van kennis en kunde, het administratieve proces van de begrotingsuitvoering. Als gevolg van de vertraging van de defensiebrede reorganisatie is de oprichting van het FABK in 2012 niet gerealiseerd.

Materieelbeheer

In 2012 is de Monitor Kwaliteit Materieelbeheer (MKM) voor het eerst defensiebreed toegepast als beheersinstrument voor de lijnorganisatie. De MKM vormt daarmee tevens de basis voor de externe verantwoording.

Bedrijfsvoeringsparagraaf

Het verbetertraject voor het materieelbeheer is hiermee op de helft van de looptijd. De inrichtende fase van het verbetertraject is voltooid en tot en met 2014 wordt ingezet op verdere bewustwording en taakvolwassenheid van de lijnorganisatie.

Voor alle gevoelige materieelsoorten per opslagvorm is voldaan aan de norm dat minimaal 80 procent van de defensieonderdelen een score heeft van minimaal «redelijk». Voor niet-gevoelige materieelsoorten per opslagvorm is eveneens voldaan aan de norm dat minimaal 70 procent van deze eenheden een score heeft van minimaal «redelijk».

De ADD heeft een steekproef genomen van ruim 40 procent op de totale populatie van de uitkomsten MKM. De resultaten hiervan bevestigen de onderbouwing van de conclusies van Defensie.

4. Overige aspecten bedrijfsvoering

Personeelsbeheer

In 2012 is de controle van de personeelsdossiers op de aanwezigheid van de vier wettelijk vereiste documenten voltooid. Het completeren van de dossiers met deze documenten is niet gehaald in 2012. Het behalen van deze doelstelling is namelijk onder andere afhankelijk van het aanleveren van de ontbrekende documenten door de werknemers. Eind 2012 bevatte 49 procent van de dossiers alle vier de wettelijke documenten. In totaal is 61 procent van de dossiers gecontroleerd en geschoond en daarna opengesteld voor de individuele medewerker. Naast het completeren van de personeelsdossiers was de algemene doelstelling om wat betreft fouten en signaleringen in 2012 op het niveau van 2011 te blijven of daaronder te komen. Deze doelstelling is gehaald. Uit door Defensie uitgevoerde controles blijkt dat de datakwaliteit van een vergelijkbaar of hoger niveau is dan in 2011. Over de foutmeldingen is inhoudelijk overleg gevoerd met de defensieonderdelen. Het doel hiervan is tweeledig: het oplossen van de geconstateerde fouten en het voorkomen van fouten. De procesbeschrijving voor personeelsbeheer is in 2012 verder geactualiseerd, maar nog niet volledig afgerond. Deze actie werkt door in 2013. De bestaande autorisatiemix van het informatiesysteem voor het digitaal beheren van de personeelsdossiers is in 2012 geactualiseerd en de toegekende autorisaties zijn door Defensie aan de hand van deze matrix gecontroleerd en zo nodig aangepast.

Veiligheidsonderzoeken

Defensie hanteerde als doelstelling voor 2012 dat de achterstand bij de uitvoering van de veiligheidsonderzoeken is weggewerkt en dat vervolgens 90 procent van de veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken wordt voltooid. De achterstand is eind 2012 nagenoeg weggewerkt. Op 31 december 2012 waren nog 399 aanvragen voor veiligheidsonderzoeken van voor 5 november 2012 niet afgehandeld, omdat de MIVD daarvoor in afwachting was van nadere informatie van betrokkene of naslagen in het buitenland. In andere gevallen waren de desbetreffende medewerker of referenten langere tijd niet beschikbaar, of was sprake van een complex onderzoek. Van een achterstand van 6000 onderzoeken medio 2010, naar 2500 onderzoeken medio 2012 is de achterstand eind 2012 teruggebracht naar 399 onderzoeken. Deze trend lijkt samen met de getroffen maatregelen een solide basis voor het halen van de norm van 90 procent in 2013. Voor het proces van de veiligheids-onderzoeken is een verbeterprogramma opgesteld, waarin maatregelen zijn opgenomen die moeten leiden tot een stabiel proces in 2014.

Samenhang verbetering in de bedrijfsvoering met andere verandertrajecten

Er bestaat samenhang tussen verdere verbeteringen in de bedrijfsvoering en een aantal andere verandertrajecten die op dit moment bij Defensie worden uitgevoerd. De reorganisatie en SPEER hebben hiervan de meeste impact. SAP/SPEER moet worden uitgerold in een stabiele organisatie (eerst reorganiseren en dan migreren) de vertraging van de reorganisatie heeft een negatief effect op de migratie SAP/SPEER. Hiermee vertragen ook de verdere verbeteringen in de bedrijfsvoering, waarvoor SAP/SPEER van belang is. Het financieel beheer is gebaat bij een functionerend FABK, maar door de vertraging van de reorganisatie wordt ook het FABK later operationeel dan gepland en kunnen de administratie en beheertaken pas volledig worden overgenomen als de defensieonderdelen zijn omgeklapt. In de kaders voor het materieelbeheer zijn functietypen en formatievoorstellen opgenomen die pas kunnen worden ingebed als de reorganisatie is voltooid. Ter ondersteuning van het materieel moet de noodzakelijke informatievoorziening zijn ingericht met behulp van SAP/SPEER. Bij de veiligheidsonderzoeken van de MIVD heeft de reorganisatie risico's voor het niet vullen van bestaande vacatures en het ontstaan van vacatures door medewerkers die elders zekerheid zoeken.

Aanschaf ICT-diensten en ICT-producten

De Instructie rijksdienst schrijft voor dat bij de aanschaf van ICT-diensten of ICT-producten in bepaalde gevallen gebruik moet worden gemaakt van open source software en standaarden. Defensie maakt bij investeringen op het gebied van software standaarden een bewuste afweging over het gebruik van open source software. Een belangrijk aspect hierbij is dat de bedrijfsvoering niet in gevaar mag komen. De behoefte aan specifieke software die niet altijd als open source beschikbaar is, beveiligingsdoel-einden en samenwerking met (militaire) partners zijn redenen om specifiek te kiezen voor closed source producten. Daarnaast wordt interoperabiliteit en koppelbaarheid van nieuwe softwaresystemen aan de bestaande software meegenomen in de toets, wat kan leiden tot de conclusie dat het gebruik van open source praktisch niet mogelijk is. Om een geleidelijke overgang op termijn mogelijk te maken worden open source producten naast closed source producten geïmplementeerd. Tevens wordt in grote contracten een clause opgenomen omtrent migratie van *commercial-off-the-shelf* (COTS) naar open source (indien van toepassing). Daarmee worden marktpartijen verplicht mee te werken aan de migratie naar een open source variant.

Audit Comité Defensie

Het Audit Comité Defensie is een adviesorgaan van de SG en een platform voor het bespreken van de sturings- en beheersingsvraagstukken met als doel de bedrijfsvoering op het gewenste niveau te krijgen en te houden. Na de publicatie van de *rijksbrede regeling Audit Committees* in de Staatscourant (mei 2012) is de instellingsbeschikking van het Audit Comité Defensie aan de nieuwe regeling aangepast en goedgekeurd. Conform de nieuwe regeling heeft het Audit Comité Defensie sinds 2012 twee onafhankelijke externe leden. Het Audit Comité is in 2012 zes keer bij elkaar gekomen. Het op orde krijgen van het beheer (personeel, materieel en financieel) was een periodiek terugkerend agendapunt. Begin 2012 zijn afspraken gemaakt over hoe over de voortgang wordt gerapporteerd aan het Audit Comité. Deze procesgang is in het laatste kwartaal 2012 geëvalueerd en leidt in 2013 tot enkele wijzigingen. Andere agendapunten van het Audit Comité waren de overgang van de ADD naar de Audit

Bedrijfsvoeringsparagraaf

Dienst Rijk (ADR) en de coördinatie van audits bij de ADD, de defensiebrede risicoanalyse, en stuur- en verantwoordingsinformatie.

C. DE JAARREKENING

7. DEPARTEMENTALE VERANTWOORDINGSSTAAT

Departementale verantwoordingsstaat 2012 van het ministerie van Defensie (X)

Bedragen in EUR 1.000									
Artikel Omschrijving	(1)			(2)			(3)=(2)-(1)		
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting (inclusief nota van wijziging)			Realisatie ¹			Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting		
	Verplich- tingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplich- tingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplich- tingen	Uitgaven	Ontvangsten
TOTAAL	7.651.411	7.873.048	347.821	7.967.090	8.066.750	433.648	315.679	193.702	85.827
Beleidsartikelen	5.820.620	6.042.257	340.921	5.997.870	6.119.604	393.849	177.250	77.347	52.928
20 Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties	204.450	204.450	12.607	165.904	191.231	8.384	- 38.546	- 13.219	- 4.223
21 Commando zee strijdkrachten	650.894	650.894	13.564	679.465	671.975	10.418	28.571	21.081	- 3.146
22 Commando landstrijdkrachten	1.242.946	1.242.946	15.823	1.273.299	1.277.277	18.346	30.353	34.331	2.523
23 Commando luchstrijdkrachten	699.076	699.076	9.181	627.070	661.877	13.854	- 72.006	- 37.199	4.673
24 Commando Koninklijke marechaussee	372.144	372.144	4.652	388.505	392.326	8.074	16.361	20.182	3.422
25 Defensie Materieelorganisatie	1.662.832	1.813.569	231.325	1.738.102	1.701.260	229.026	75.270	- 112.309	- 2.299
26 Commando Dienstencentra	988.278	1.059.178	53.769	1.125.525	1.223.658	105.747	137.247	164.480	51.978
Niet-beleidsartikelen	1.830.791	1.830.791	6.900	1.969.220	1.947.146	39.799	138.429	116.355	32.899
70 Geheime uitgaven	5.251	5.251		5.251	5.251		0	0	0
80 Nominaal en onvoorzien	146.908	146.908					- 146.908	- 146.908	0
90 Algemeen	202.650	202.650	518	202.930	178.365	14.960	280	- 24.285	14.442
91 Centraal apparaat	1.475.982	1.475.982	6.382	1.761.039	1.763.530	24.839	285.057	287.548	18.457

¹ De bedragen zijn afgerond (op € 1.000)

8. SALDIBALANS

Saldibalans per 31 december 2012 (bedragen x € 1.000)					
1)	Uitgaven ten laste van de begroting	8.066.750	2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting	433.648
3)	Liquide middelen	33.128	4a)	Rekening-courant RHB	7.593.708
4)	Rekening-courant RHB		6)	Ontvangsten buiten begrotingsverband	143.997
5)	Uitgaven buiten begrotingsverband	71.475			
7)	Openstaande rechten		7a)	Tegenrekening openstaande rechten	
8)	Extra-comptabele vorderingen	278.500	8a)	Tegenrekening extra-comptabele vorderingen	278.500
9a)	Tegenrekening extra-comptabele schulden		9)	Extra-comptabele schulden	
10)	Voorschotten	3.131.788	10a)	Tegenrekening voorschotten	3.131.788
11a)	Tegenrekening garantieverplichtingen		11)	Garantieverplichtingen	
12a)	Tegenrekening openstaande verplichtingen	3.727.887	12)	Openstaande verplichtingen	3.727.887
13)	Deelnemingen		13a)	Tegenrekening deelnemingen	
	Totaal	15.309.528		Totaal	15.309.528

Toelichting behorende bij de saldibalans van het ministerie van Defensie per 31 december 2012 (alle bedragen x € 1.000).*ad 3. Liquide middelen.*

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 33.128 en bestaat uit de volgende saldi:

Kas	11.035
Bank	22.093
Totaal	33.128

ad 5. Uitgaven buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen vordering).

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 71.475.

Als criterium voor de toelichting van vorderingen geldt een grensbedrag van € 10.000 (alle bedragen x € 1.000).*Commando DienstenCentra*

Voor de uitgaven buiten begrotingsverband staat één contract open met een vordering groter dan € 10.000. Dit betreft een contract met de Bedrijfsgroep IVENT inzake salariskosten, waarvan de salarissen voor november en december ad € 30.171 nog te ontvangen waren per 31 december 2012. Intussen is het bedrag ontvangen.

ad 6. Ontvangsten buiten begrotingsverband (Derdenrekeningen schuld).

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 143.997. Dit bedrag bestaat grotendeels uit af te dragen loonheffing en sociale lasten (€ 84.728) en daarnaast voor € 48.679 uit vooruit ontvangen gelden van derden voor nog te maken uitgaven, de zogenoemde negatieve derdenrekeningen vorderingen. Het restant (€ 10.590) betreft gelden die door Defensie worden aangehouden voor derden.

ad 7. Openstaande rechten.

Het saldo op de saldibalans is nihil. Voor zover aanwezig zijn deze posten opgenomen onder het bedrag van extra-comptabele vorderingen. Er wordt hiervoor geen aparte administratie gevoerd.

Saldibalans

ad 8. Extra-comptabele vorderingen.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € (alle bedragen x € 1.000).

Aard van de vordering	Bedrag
Personeel	9.905
Baten-lastendiensten Defensie	27.619
CMH/MRC	5.011
Diversen	22.296
Buitenlandse mogendheden	16.899
Koninklijke Schelde Groep lening	14.294
Verkoop overtollige goederen	222.028
Subtotaal	318.052
Af: openstaand op rekeningen buiten begrotingsverband, derdenrekeningen	39.552
Balanssaldo extra-comptabele vorderingen 31-12-2012	278.500

Als criterium voor de toelichting van vorderingen geldt een grensbedrag van € 10.000 (alle bedragen x € 1.000).

Defensie Materieel Organisatie

In verband met gesloten contracten over de verkoop van strategische goederen aan buitenlandse overheden heeft Defensie in de periode 2012 tot en met 2020 via de Dienst Domeinen Roerende Zaken (ministerie van Financiën) nog een bedrag van € 222.028 tegoed. Hiervan heeft € 129.307 betrekking op geconditioneerde vorderingen. De Dienst Domeinen Roerende Zaken draagt zorg voor incasso en verrekenet de ontvangen bedragen met Defensie.

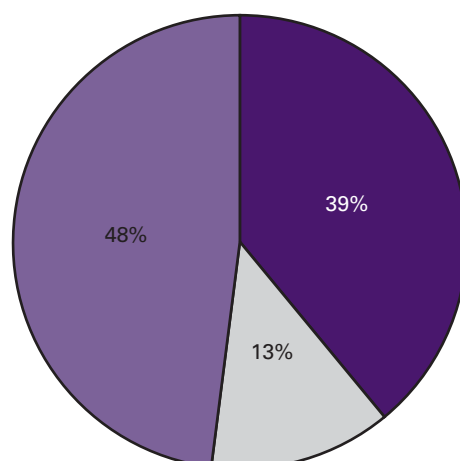
De vordering op de Koninklijke Schelde Groep B.V. (ingesteld in 2004) van nominaal € 20.420 betreft een aan de KSG verstrekt krediet ter gedeeltelijke financiering van de investeringen voor herinrichting en verhuizing in verband met een nieuwe bouwplaats voor marineactiviteiten op de locatie Sloegebied te Vlissingen. Dit krediet dient te worden terugbetaald in tien jaarlijkse termijnen, waarvan de eerste termijn is vervallen op 31 juli 2009. De termijn voor 2012 is niet ontvangen. Het openstaande vorderingenbedrag is € 14.294.

Verdeling vorderingen naar ouderdom

De verdeling van de extra-comptabele vorderingen naar ouderdom is hieronder in een grafiek weergegeven. De verkoop van overtollige goederen ten bedrage van € 222.028 is buiten beschouwing gelaten.

Saldibalans

Ouderdom vorderingen in miljoenen euro's (ultimo 2012: € 56.472).

Jaar	Bedrag (miljoen euro)	Procent
<2011	22.177	39%
2011	7.242	13%
2012	27.053	48%

Vorderingen groter dan € 2000 die in 2012 buiten invordering zijn gesteld (alle bedragen x € 1.000).

Er zijn geen vorderingen groter dan € 2000 buiten in vordering gesteld.

ad 9. Extracomptabele schulden.

Het saldo op de saldibalans is nihil.

ad 10. Voorschotten.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 3.131.788.

De verdeling van de voorschotten naar ouderdom is vermeld in onderstaande tabel.

Alle voorschotten van voor 2008 staan tegen de maandkoers van december 2007 gewaardeerd en de voorschotten vanaf 2008 zijn gewaardeerd tegen de op het moment van verstrekking geldende maandkoers.

Het saldo op de saldibalans bedraagt € (alle bedragen x € 1.000).

Jaar van ontstaan	Beginstand	verstrekt	verrekend	Openstaand voorschot
<2009	354.644		23.430	331.214
2009	126.061		17.441	108.620
2010	326.068		75.792	250.276
2011	1.728.887		1.270.054	458.833
2012	0	2.046.825	63.980	1.982.845
Totaal	2.535.660	2.046.825	1.450.697	3.131.788

Als criterium voor de toelichting van voorschotten geldt een grensbedrag van € 100.000 (alle bedragen x € 1.000).

Saldibalans

Voor de declaraties van het ABP met betrekking tot de post-actieven is in 2012 een bedrag van € 1.203.872 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2012 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Voor de declaraties van het ABP met betrekking tot de ereschulden veteranen is in 2012 een bedrag van € 169.317 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2012 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Voor de declaraties van KPMG met betrekking tot de wachtgelden is in 2012 een bedrag van € 105.387 betaald. De bedragen zijn in de financiële verantwoording 2012 als extra-comptabele voorschotten opgenomen.

Een voorschot van € 181.712 betreft de aanschaf van zes Chinook-helikopters. De levering en verrekening van het verstrekte voorschot hebben plaats in 2012 en 2013. Er is enige vertraging in de levering.

Een voorschot van € 132.863 betreft de aanschaf van het eerste JSF testtoestel. De levering is gedaan in 2012 en verrekening van het verstrekte voorschot start in 2013.

Een voorschot van € 221.646 betreft de aanschaf van 200 Boxers (Groot pantser wielvoertuig). De levering en verrekening van het verstrekte voorschot hebben plaats tussen 2013 en 2017.

Een voorschot van € 112.623 betreft de aanschaf van twintig NH-90 helikopters. De levering en verrekening van het verstrekte voorschot hebben plaats tussen 2010 en 2015.

ad 11. Garantieverplichtingen

Het saldo op de saldibalans is nihil. Voor de garantieverplichtingen wordt geen gescheiden administratie gevoerd. Aanwezige garantieverplichtingen worden opgenomen onder de balanspost «openstaande verplichtingen».

Per 31 december 2012 is er één openstaande garantie, die voor een nihil bedrag is opgenomen. Het betreft een overeenkomst met de Vereniging Verbond van Verzekeraars over de verzekeraarbaarheid van personeel. De looptijd is onbepaald en er is geen gegarandeerd bedrag vastgesteld. De overeenkomst regelt de verhouding tussen Defensie en de Vereniging met als doel de belemmeringen weg te nemen die defensieambtenaren in het maatschappelijk verkeer ondervinden als gevolg van uitsluitingsclausules bij levensverzekeringen, gekoppeld aan de financiering van een woning. In 2012 zijn er geen aanspraken geweest.

ad 12. Openstaande verplichtingen (alle bedragen x € 1.000)

Het saldo op de saldibalans bedraagt € 3.727.887. De met termijncontracten afgedekte verplichtingen zijn opgenomen tegen de betreffende termijenkoers. De niet op termijn afgedekte US \$-verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de plandollar koers van € 0,775.

Bij de nieuw aangegane verplichtingen is uitgegaan van de methode van het opnemen in de rekening van zowel de positieve als negatieve bijstellingen van oude verplichtingen.

Saldibalans

Verplichtingen 1/1/2012	3.851.647
Aangegane verplichtingen in verslagjaar	8.317.736
Subtotaal	12.169.383
Tot betaling gekomen in verslagjaar	8.441.496
Openstaande verplichtingen per 31/12/2012	3.727.887

Als criterium voor de toelichting van openstaande verplichtingen geldt een grensbedrag van € 100.000 (alle bedragen x € 1.000).

Openstaande verplichtingen van € 161.706 hebben betrekking op het opstarten van de productielijn en de verwerving van twintig NH-90 helikopters. De hoofdleverancier is NAHEMA en de levering heeft plaats in de jaren 2012 tot en met 2015. Ten opzichte van het oorspronkelijke leverschema is de levering vertraagd.

Openstaande verplichtingen van € 497.528 betreffen de aanschaf van 200 Boxers in verschillende uitvoeringen inclusief toebehoren, documentatie voor training en reservedelen. De leveringen en betalingen volgen vanaf 2013 tot en met 2017.

Met het MoU *Production Sustainment & Follow-on Development* (PSFD) uit 2006 wordt de samenwerking tussen Nederland, de Verenigde Staten en de zeven andere partnerlanden op het gebied van de JSF voortgezet. Deze MoU heeft een geldigheidsduur van 45 jaar en heeft tot doel de productie, instandhouding en doorontwikkeling van het toestel gedurende de gehele levensduur op doeltreffende en doelmatige wijze te garanderen. Daarnaast bevat het MoU afspraken over het management van het PSFD-programma en over de financiële, contractuele en industriële aspecten. De openstaande verplichting van € 78.913 wordt in de periode 2012 tot en met 2046 betaald.

Voor de twee Nederlandse JSF-testtoestellen staan respectievelijk verplichtingen open van € 30.212 voor het eerste en € 42.783 voor het tweede testtoestel. Deze worden in 2013 betaald en afgeleverd.

Voor overige aan het project «Vervanging F-16» gerelateerde deelprojecten zijn voor een bedrag van € 16.791 openstaande verplichtingen opgenomen. Daarnaast staat voor de doorontwikkeling € 11.288 aan verplichtingen open.

Een openstaande verplichting van € 134.294 betreft de aanschaf van een Joint Support Ship (JSS), te leveren door Damen Schelde Naval Shipbuilding. De betalingen hebben plaats in de periode 2012 tot en met 2014 en de levering is voorzien in 2014. De levering ligt op schema.

Een openstaande verplichting van € 378.406 betreft het deel waarvoor Nederland participeert in een internationaal samenwerkingsverband van twaalf landen, het *Strategic Airlift Capability* programma van de NAVO waarbij gevlogen wordt met drie Boeing C-17 Globemasters van de *NATO Airlift Management Agency* (NAMA) naar missies in Kosovo, Afghanistan en Irak vanuit Hongarije. De betalingen en leveringen staan gepland tot en met 2033.

Saldibalans

ad 13. Deelnemingen

Het saldo op de saldibalans bedraagt nihil.

BATEN-LASTENDIENSTEN

**9. DE SAMENVATTENDE VERANTWOORDINGSSTAAT
BATEN-LASTENDIENSTEN**

Samenvattende verantwoordingsstaat 2012 inzake baten-lastendiensten van het ministerie van Defensie (X)				
Bedragen in € 1.000	1	2	3=2-1	
Omschrijving	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
01 Baten-lastendienst Defensie Telematica				
Organisatie				
Totale baten	341.200	378.671	37.471	393.811
Totale lasten	341.200	339.151	- 2.049	352.588
Saldo van baten en lasten	0	39.520	39.520	41.223
Totale kapitaalontvangsten	60.000	12.588	- 47.412	225
Totale kapitaaluitgaven	105.000	80.401	- 24.599	78.884
02 Baten-lastendienst Dienst Vastgoed Defensie				
Totale baten	223.880	240.099	16.219	208.000
Totale lasten	223.880	239.411	15.531	215.390
Saldo van baten en lasten	0	688	688	- 7.390
Totale kapitaalontvangsten	60.841	154.360	93.519	73.647
Totale kapitaaluitgaven	62.034	164.265	102.231	74.758
03 Baten-lastendienst Paresto				
Totale baten	91.535	87.687	- 3.848	88.526
Totale lasten	91.535	89.016	- 2.519	89.267
Saldo van baten en lasten	0	- 1.329	- 1.329	- 741
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	291
Totale kapitaaluitgaven	200	0	- 200	2.941

10. BATEN-LASTENDIENST DEFENSIE TELEMATICA ORGANISATIE

Staat van baten en lasten van de baten-lastendienst Defensie Telematica Organisatie				
(Bedragen x € 1.000)	1	2	3=2-1	
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	303.055	335.401	32.346	355.555
Omzet overige departementen	38.000	43.083	5.083	37.830
Omzet derden	145	121	- 24	89
Rentebaten		66	66	323
Vrijval voorzieningen				14
Bijzondere baten				
Totaal baten	341.200	378.671	37.471	393.811
Lasten				
Apparaatskosten				
– personele kosten	197.962	164.446	- 33.516	172.508
– materiële kosten	99.038	145.552	46.514	144.504
Afschrijvingskosten				
– immaterieel	3.000	2.829	- 171	2.257
– materieel	36.000	24.879	- 11.121	29.601
Overige lasten				
– dotaties voorzieningen				
– rente	5.200	1.327	- 3.873	3.718
– bijzondere lasten		118	118	
Totaal lasten	341.200	339.151	- 2.049	352.588
Saldo van baten en lasten	0	39.520	39.520	41.223

Algemeen

Nieuwe investeringen zijn beperkt gebleven. Investerings zijn voornamelijk gedaan ten behoeve van software voor het inrichten van de virtuele desktop infrastructuur. De traditionele werkplek bestaande uit desktop of laptop wordt in de komende jaren vervangen door de veel goedkopere *thin client* en de virtualisatie van werkplekken via de telestick. De kosten van beide middelen worden beschouwd als exploitatie en niet als investering/activa. Het resultaat van de Defensie Telematica Organisatie (DTO) in 2012 staat deze eenmalige kosten toe. Een bijkomend voordeel hiervan op de langere termijn is dat er minder druk staat op de IV-begroting van Defensie. Vanwege de geringe waarde is materieel-beheer niet langer vereist.

Omzet algemeen

De omzet van DTO bestaat voor het merendeel uit ontvangsten voor geleverde producten en diensten die zijn opgenomen in de Producten- en Dienstencatalogus (PDC). De nadere toelichting is opgenomen bij de tabel doelmatigheidsindicatoren.

Omzet per productgroep (bedragen x € 1 miljoen)	2009	2010	2011	2012
Omzet categorie Generiek	240,3	253,1	235,7	225,2
Omzet categorie Specifiek	162,8	154,8	157,8	153,3

Baten-Lastendiensten

Omzet moederdepartement

De substantieel hogere omzet van het moederdepartement is grotendeels het gevolg van het minder snel dalen van de vraag vanuit de defensieonderdelen dan in de begroting was voorzien. Ook was er een eenmalige onvoorziene omzet bij de investeringsprojecten «ARGO2» en «@MIGO BORAS» en was de omzet bij handelsgoederen hoger dan geraamd.

Omzet overige departementen

De dienstverlening aan de overige departementen heeft pas plaats na goedkeuring door de Secretaris-Generaal. De omzet is ten opzichte van 2011 met € 5 miljoen toegenomen. Binnen het standaardportfolio was meer vraag naar deze diensten.

Omzet derden

Een klein deel van de dienstverlening aan derden betreft de NAVO en haar partners. De dienstverlening bestond in 2012 uit incidentele kleine opdrachten.

Personele kosten

Als gevolg van vacaturemanagement is er vrijwel geen instroom van personeel. De inhuur van personeel wordt al enkele jaren beperkt. Aflopende contracten worden in principe niet meer verlengd. Ook zijn de tarieven van inhuur verlaagd met het oog op de marktomstandigheden.

Materiële kosten

(Bedragen x € 1.000)			
	Begroting 2012	Realisatie 2012	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
Directe kosten	44.560	78.157	33.597
Huisvestingskosten	9.000	9.349	349
Kantoorkosten	2.975	5.203	2.228
Algemene kosten	4.500	541	- 3.959
Kosten hard- en software	38.003	52.302	14.299
Totaal materiële kosten	99.038	145.552	46.514

De directe kosten zijn in 2012 hoger dan begroot als gevolg van de hogere omzet.

De kosten voor hard- en software zijn hoger dan begroot vanwege hogere onderhoudskosten voor software en de aanschaf van 30.000 «thin clients» ter vervanging van de desktop en laptop.

Rentelasten

Da lagere rentelasten zijn voornamelijk veroorzaakt door lagere investeringen, een goede liquiditeitsbeheersing, vervroegde aflossing van leningen en een gunstige stand op de rekening-courant bij het ministerie van Financiën.

Bijzondere lasten

Het bedrag van € 0,1 miljoen betreft een «verlies» op de begroting van het kas/verplichtingendeel. Er is meer budget uitgegeven dan beschikbaar gesteld.

Baten-Lastendiensten

Resultaat

Het saldo van baten en lasten over 2012 bedraagt € 39,5 miljoen positief. Dit resultaat is verwerkt in het eigen vermogen. Dit positieve resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere omzet moederdepartement, minder inhuur personeel en lagere afschrijvingskosten door minder investeringen.

Balans per 31 december 2012

(Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Balans 2012	Balans 2011
Activa		
Immateriële activa	10.482	7.317
Materiële activa		
– gebouwen en terreinen	16.447	19.126
– machines en installaties	6.340	8.369
– computerapparatuur	51.550	55.187
– overige bedrijfsmiddelen	1.100	1.611
Voorraden	2.571	2.194
Debiteuren	12.406	14.466
Nog te ontvangen/overlopende activa	28.764	27.974
Liquide middelen	61.017	69.761
Totaal activa	190.677	206.005
Passiva		
Eigen Vermogen	20.099	
– exploitatiereserve	12	12
– verplichte reserve		
– onverdeeld resultaat	39.520	41.223
Subtotaal eigen vermogen	59.631	41.235
Vorzieningen		198
Leningen bij het ministerie van Financiën	13.192	25.061
Crediteuren	48.027	61.139
Nog te betalen/overlopende passiva	69.827	78.372
Totaal passiva	190.677	206.005

Materiële vaste activa

In 2012 is een inventarisatie uitgevoerd naar het bestaan van vaste activa. Deze inventarisatie heeft geleid tot een desinvestering van niet meer aanwezige activa, voor een belangrijk deel zonder boekwaarde.

Eigen vermogen

Het saldo van baten en lasten over 2012 bedraagt € 39,5 miljoen positief. Dit resultaat is verwerkt in het eigen vermogen. Op basis van 5 procent van de gemiddelde jaaromzet van de afgelopen drie jaar (€ 407,9 miljoen in 2010, € 393,4 miljoen in 2011 en € 378,6 in 2012) bedraagt het maximaal toelaatbaar eigen vermogen € 19,7 miljoen. Dit betekent dat € 40,0 miljoen zal worden afgedragen aan het moederdepartement.

Debiteuren

De stand debiteuren is lager dan ultimo 2011 door stringente bewaking van open posten.

Baten-Lastendiensten

Leningen bij het ministerie van Financiën (langlopend)

(Bedragen x € 1.000)		
	Stand 31-12-2012	Stand 31-12-2011
Leningen bij het ministerie van Financiën		
Vermogensconversielening	–	–
Investeringsleningen	13.192	25.061
Totaal leningen	13.192	25.061

De leningen zijn opgenomen ter financiering van de vaste activa. Een bedrag van € 24,0 miljoen is naar kortlopende leningen geboekt, € 12,0 miljoen is daadwerkelijk geleend voor de investeringen van 2012. De lagere rentelasten worden verwerkt in de tarieven 2013.

Voorzieningen

(Bedragen x € 1.000)					
	Stand 31-12-2011	Dotaties 2012	Vrijval 2012	Onttrekkingen 2012	Stand 31-12-2012
Wachtgelduitkeringen FPU57	– 198	–	–	– – 198	– –
Totaal aan voorzieningen	198	0	0	– 198	0

De voorziening wachtgelduitkering dient ter dekking van de verplichtingen voortvloeiend uit de wachtgeldaanspraken van voormalige medewerkers. Vanaf 2011 wordt geen voorziening meer getroffen voor wachtgelden. Deze kosten worden vanaf 2011 verantwoord door het moederdepartement.

Nog te betalen/overlopende passiva

(Bedragen x € 1.000)		
	Stand 31-12-2012	Stand 31-12-2011
Salarissen en sociale lasten	19.581	7.865
Aflossing leningen ministerie van Financiën	24.029	36.831
Overige overlopende passiva	26.217	33.676
Totaal overlopende passiva	69.827	78.372

De post «salarissen en sociale lasten» betreft reserveringen voor vakantiedagen, de opbouw van vakantiegeld en de verschuldigde afdrachtkosten voor de salarissen van december.

Baten-Lastendiensten

Kasstroombegroting

(Bedragen x € 1.000)		1	2	3=2-1
		Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2011 + stand depositorekeningen	34.769	69.761	34.992
2.	Totaal operationele kasstroom	48.000	59.069	11.069
	Totaal investeringen (-/-)	- 60.000	- 22.445	37.555
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)		428	428
3.	Totaal investeringskasstroom	- 60.000	- 22.017	37.983
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)		- 21.124	- 21.124
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)			0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 45.000	- 36.832	8.168
	Beroep op leenfaciliteit (+)	60.000	12.160	- 47.840
4.	Totaal financieringskasstroom	15.000	- 45.796	- 60.796
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2011 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	37.769	61.017	23.248

Operationele kasstroom

In de operationele kasstroom is het positieve resultaat de belangrijkste factor.

Investeringsstroom

De gerealiseerde investeringen zijn, zoals eerder vermeld, lager dan vorig jaar en lager dan begroot. In 2012 is onder andere geïnvesteerd in het opwaarderen van het NAFIN glasnetwerk en het inrichten van een nieuwe virtuele desktop infrastructuur

Financieringskasstroom

In 2012 is een beroep gedaan op de leenfaciliteit van het ministerie van Financiën. Aan het moederdepartement is het onverdeeld resultaat 2011 ad € 21,1 miljoen uitgekeerd.

Doelmatigheidsparagraaf

Door het omvangrijke portfolio dat wordt gevoerd, is het niet mogelijk de doelmatigheidstabel van model 3.33 van de Rijksbegrotingsvoorschriften te voeren. Vanaf 2012 worden de doelmatigheidsindicatoren «Leverbetrouwbaarheid Service Level Agreements» en «Oplossend vermogen Service Desk Defensie» niet meer vermeld omdat deze geen relevante informatie verschaffen. Hiervoor is de doelmatigheidsindicator «Betrouwbaarheid Informatievoorziening» in de plaats gekomen. Deze indicator geeft de beschikbaarheid van de IV-systemen weer zoals de gebruiker die ervaart. De norm voor deze indicator wordt ontleend aan het «standaard Diensten Niveau» op het niveau «Brons». De norm is op 97 procent gesteld.

Baten-Lastendiensten

Doelmatigheidsindicatoren c.q. kengetallen per 31 december 2012					
Omschrijving generieke deel	realisatie	realisatie	realisatie	realisatie	oorspronkelijke begroting
	2009	2010	2011	2012	2012
Betrouwbaarheid informatievoorziening				99,1%	
Leverbetrouwbaarheid SLA's	87,8%	86,0%	83,7%		85,0%
Oplossend vermogen Service Desk Defensie	75,6%	69,0%	65,6%		70,0%
Tijdigheid klachtafhandeling	89,9%	90,0%			70,0%
Opdrachtgeverstevredenheid	72,8%	70,0%			70,0%
Vte'n totaal	2.178	2.181	2.062	1.836	2.242
– Burgers	2.056	2.083	1.965	1.755	
– Militairen	122	98	97	81	
Saldo baten/lasten als % van totale baten	0,03%	0,05%	1,00%	0,10%	0,00%
Omschrijving specifiek deel					
	2009	2010	2011	2012	
Kostprijs per werkplek (norm)	98%	88%	85%	82%	82%
Kostprijs per werkplek (realisatie)	87%	82%	80%	77%	
<i>Omzet categorie Generiek (in € miljoen)</i>	<i>240,3</i>	<i>253,1</i>	<i>235,7</i>	<i>225,2</i>	<i>204,7</i>
Housing		2,4	2,7	2,6	
Defensiepas en MFCS		8,1	6	5,7	
Handelsgoederen		16,5	14,5	16,4	
Evenementen		0,1			
Dienstontw & klantopdracht			1,4	7,0	
WDD intern		134,3	120,9	114,4	
WDD extern		10,8	17,5	11,9	
Communicatie dienst basis		31,4	27,2	26,9	
Communicatie dienst specifiek		9,3	7,8	0,6	
Connectivity		40,2	37,7	39,7	
<i>Omzet categorie Specifiek (in € miljoen)</i>	<i>162,8</i>	<i>154,8</i>	<i>157,8</i>	<i>153,3</i>	<i>136,5</i>
Dienstontw& klantopdracht specifiek		1,0			
Advies en applicaties		36,0	23,3	21,6	
IV diensten		13,7	74,3	65,7	
Externe applicatie diensten		3,4	1,8		
Software		0,9	0,7	0,1	
Hosting ERP		27,7	25,5	25,8	
Hosting MF		10,0	1,0		
Applicatie hosting		11,0	2,0	0,5	
Exploitatie connectivity		0,2	0,1		
Hosting Overig		0,1			
Marktkosten IV-I & IV-E gelden		48,0	28,2	39,1	
NSA		1,4	0,9	0,5	
Dubbele beheerlasten		1,0			
Kleine diverse omzetposten		0,4			

Het personeels- en arbeidsplaatsbestand van het baten-lastendeel is voor het personeel beneden de grenzen van het dubbelslot baten-lastendienst gebleven. Dit dubbelslot stelt grenzen aan aantallen en kosten. Per einde boekjaar had DTO een bezetting van 1836 vte'n aan eigen personeel. Doelmatigheid op het gebied van personeel is vooral zichtbaar geworden in de terugdringing van de inhuur. Door vacaturemanagement is het personeelsbestand afgenomen (zie toelichting personele kosten).

Als indicator voor de ontwikkeling van de doelmatigheid wordt de prijs per werkplek gebruikt. De prijs per werkplek voor 2007 is gesteld op 100. De daling van de kostprijs per werkplek komt door de verhoging van de doelmatigheid. In 2012 is de prijs verder gedaald tot 77 procent. Samen

Baten-Lastendiensten

met een afname van het aantal werkplekken in 2012 is derhalve een aanzienlijke doelmatigheid bereikt.

In 2012 zijn wijzigingen doorgevoerd in de administratie die leiden tot een andere verdeling over de omzetcategorieën, omdat het een beter inzicht geeft in de mutaties per categorie. De wijziging heeft geen effect op de totale omzet, maar wel op de omzet per categorie.

De omzet van DTO bestaat voor het merendeel uit ontvangsten voor geleverde producten en diensten die zijn opgenomen in de Producten- en Dienstencatalogus. De meest omvangrijke diensten zijn de werkplekdiensten en telefonie (40 procent van de omzet). De volgende grote omzetcategorie betreft de IV-diensten (17 procent van de omzet).

De omzet voor Werkplekdiensten Defensie (WDD) intern is met € 15,5 miljoen afgenomen. Dit is het gevolg van een tariefdaling van de werkplek (- € 25 miljoen). Daarentegen is de omzet van het account gestegen (€ 13 miljoen). Tevens was er binnen de specifieke omzet een tariefsdaling op applicaties.

11. BATEN-LASTENDIENST DIENST VASTGOED DEFENSIE*Staat van baten en lasten van de baten-lastendienst Dienst Vastgoed Defensie*

(Bedragen x € 1.000)	1	2	3=2-1	
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	66.361	78.321	11.960	76.126
Omzet inzake programmafacturen				
instandhouding	137.065	151.033	13.968	126.460
Omzet huisvesting	20.454	8.919	- 11.535	10.526
Omzet overige departementen		1.373	1.373	558
Omzet derden		12	12	10
Mutatie onderhanden werk		- 2.954	- 2.954	- 7.659
Rentebaten			0	
Rentebaten huisvestingsactiviteiten			0	
Vrijval uit voorzieningen		37	37	142
Bijzondere baten		3.358	3.358	1.837
Totaal baten	223.880	240.099	16.219	208.000
Lasten				
Apparaatskosten				
- personele kosten	55.224	54.201	- 1.023	62.415
- uitbesteding	1.000	3.909	2.909	2.626
- materiële kosten	19.508	13.589	- 5.919	11.736
- programmagelden instandhouding	137.065	153.889	16.824	125.128
Rentelasten investeringen DVD	1.222	1.217	- 5	1.233
Rentelasten huisvestingsactiviteiten Defensie	13.860	6.737	- 7.123	7.603
Rentelasten rekening-courant		4	4	38
Afschrijvingskosten				
- materieel	1.402	903	- 499	1.272
- materieel huisvestingsactiviteiten	6.594	2.123	- 4.471	2.722
Effect reorganisatiemaatregelen	- 11.995		11.995	
Overige lasten				
- dotaties voorzieningen		15	15	466
- bijzondere lasten		2.824	2.824	151
Totaal lasten	223.880	239.411	15.531	215.390
Saldo van baten en lasten	0	688	688	- 7.390

Algemeen

Bij het opstellen van de begroting 2012 werd uitgegaan van een sterke daling van de omzet. Deze verwachte daling was het gevolg van de maatregelen uit de beleidsbrief. Dit was voor de Dienst Vastgoed Defensie (DVD) reden om reorganisatiedoelstellingen op te nemen in de begroting. Doordat extra budgetten beschikbaar zijn gesteld door het moederdepartement, waardoor sprake was van hogere omzetten, waren de financiële taakstellingen dit jaar niet nodig.

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement is opgebouwd uit het honorarium voor het totale dienstverleningspakket van de DVD. In 2012 is door het moederdepartement extra budget beschikbaar gesteld voor instandhouding. De omzet Verwerving en Afstoting is gestegen ten opzichte van de begroting. Extra werkzaamheden in verband met de start van de uitvoering van het

Baten-Lastendiensten

Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie hebben geleid tot extra inkomsten Expertise & Advies.

Omzet huisvesting

De omzet huisvesting is de ontvangen tegemoetkoming voor het beschikbaar stellen van investeringen in gebouwen en werken & terreinen voor de «leenfaciliteitprojecten» (afschrijvingen en rente) en de rentebaten over de investeringen van nog niet opgeleverde leenfaciliteitprojecten (inclusief voorfinanciering). Door de vertraging in de uitvoering van deze projecten zijn er minder investeringen gedaan, waardoor minder leningen zijn opgevraagd en dus minder rente in rekening is gebracht bij het moederdepartement. Daarnaast is over het deel van de gebouwen die eind 2011 zijn overgedragen aan het moederdepartement geen huisvestingsvergoeding ontvangen.

Mutatie onderhanden werk

In de begroting is deze post nihil gesteld. De negatieve mutatie «onderhanden werk» hangt samen met het ontbreken van aanwas van nieuwe opdrachten aan het eind van het boekjaar en een lagere voorziening voor verwachte verliesgevende projecten.

Rentebaten

Over het positief saldo van rekening Courant bij het ministerie van Financiën is in 2012 geen rentevergoeding ontvangen.

Vrijval voorzieningen

Ten opzichte van de begroting is een deel van de voorzieningen vrijgevallen door een neerwaartse bijstelling voor FPU-voorzieningen en wachtgeldvoorziening.

Bijzondere baten

De bijzondere baten worden gevormd door de omzet uit de normale bedrijfsvoering van voorgaande boekjaren. Het betreft vrijval van transitoria en diverse kleine posten.

Uitbesteding

De gerealiseerde kosten voor uitbesteding bedragen € 3,9 miljoen. Voor een aantal projecten is de projectvoering uitbesteed.

Programmagelden instandhouding

De hogere lasten hangen samen met het de extra gelden die door het moederdepartement beschikbaar zijn gesteld voor instandhouding.

Materiële kosten

De materiële kosten bevatten lopende exploitatielasten. De daling ten opzichte van de begroting is het gevolg van maatregelen die door de DVD zijn doorgevoerd.

Rentelasten huisvestingsactiviteiten

Dit betreft de verschuldigde rente voor de leningen ten behoeve van de investeringen inclusief de bouwrente voor de in aanbouw zijnde huisvesting en de opgeleverde gebouwen en terreinen. Voor de verklaring van de daling van € 7,1 miljoen wordt verwezen naar de omzet huisvesting.

Baten-Lastendiensten

Afschrijvingskosten materieel

Op automatiseringsmiddelen, transportmiddelen en gebouwen is minder afgeschreven dan was voorzien in de begroting. De voorgenomen vervangingsinvesteringen zijn uitgesteld als gevolg van onzekere toekomstige ontwikkelingen.

Effect reorganisatiemaatregelen

Door niet geraamde hogere omzetten in 2012 zijn financiële taakstellingen niet nodig geweest in 2012.

Dotaties aan voorzieningen

Eind 2012 is een geringe dotatie gedaan voor de voorziening garantieverplichtingen.

Bijzondere lasten

Dit zijn lasten van de gewone bedrijfsuitoefening uit voorgaande boekjaren. Voor een bedrag van € 2,8 miljoen betreft dit de afwaardering van de panden Zwolle en Tilburg op basis van de WOZ-waarde.

Omzet per productgroep van het moederdepartement, overige departementen en derden.

(Bedragen x € 1.000)				
	Begroting 2012	Realisatie 2012	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Expertise & Advies	6.321	8.562	2.241	9.059
Verwerving & afstoting	13.572	19.106	5.534	20.394
COVO	2.000	2.225	225	1.980
Instandhouding	44.468	49.813	5.345	45.262
Beveiliging	–	–	–	–
Overig	–	–	–	–

De producten instandhouding en COVO genereren meer dan de helft van de omzet. Ten opzichte van 2011 is de omzet licht gestegen. Dit is een saldo van minder opdrachten nieuwbouw en eenmalig extra budget voor instandhouding.

Baten-Lastendiensten

Balans per 31 december 2012

(Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Balans 2012	Balans 2011
Activa		
Materiële activa		
– grond en gebouwen	47.353	95.670
– gebouwen in aanbouw	69.456	102.940
– transportmiddelen	1.606	2.010
– overige	203	458
Vlottende activa		
Onderhanden werk	7.177	10.131
Debiteuren	1.038	372
Vorderingen op moederdepartement	450	353
Overlopende activa	7.440	16.974
Liquide middelen	58.569	58.278
Totaal activa	193.292	287.186
Passiva		
Eigen Vermogen		
– exploitatiereserve	701	8.091
– verplichte reserve		
– onverdeeld resultaat	688	– 7.390
Leningen bij het ministerie van Financiën	110.318	195.484
Vorzieningen		942
Crediteuren	15.917	17.946
Schulden aan moederdepartement	2.275	22.983
Overlopende passiva	63.393	49.130
Totaal passiva	193.292	287.186

Materiële activa

Door de verkoop van de projecten Gilze Rijen en Opleidingcentrum Kmar en overdracht van gebouwen in aanbouw aan het moederdepartement is de boekwaarde van de materiële activa gedaald.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk omvat de kosten van lopende projectfasen van nieuwbouwprojecten waarvan nog geen omzet is ontvangen. De daling van € 2,2 miljoen ten opzichte van 2011 wordt enerzijds veroorzaakt door een afname van het onderhanden werk als gevolg van afgewikkelde oude projecten en het ontbreken van nieuwe opdrachten, en anderzijds door een lagere voorziening voor verliesgevende projecten.

Overlopende activa

De post overlopende activa bedraagt ultimo 2012 € 7,4 miljoen. In 2011 was dit € 17,0 miljoen. De daling wordt vooral veroorzaakt door minder te vorderen programmaged vanwege minder nieuwbouwprojecten.

Eigen vermogen

Het saldo van baten en lasten wordt ten gunste van het eigen vermogen geboekt. Op basis van vijf procent van de gemiddelde omzet van de afgelopen drie jaar bedraagt het maximaal toelaatbaar eigen vermogen € 11,8 miljoen. De stand aan het eind van 2012 bedraagt € 1,4 miljoen.

Baten-Lastendiensten

Leningen bij het ministerie van Financiën

(Bedragen x € 1.000)		
Leningen bij het ministerie van Financiën	Stand 31-12-2012	Stand 31-12-2011
Vermogensconversielening	5.210	5.325
Investeringsleningen	105.108	190.159
Totaal leningen	110.318	195.484

Met de leningen van het ministerie van Financiën worden de materiële vaste activa gefinancierd. De looptijden van de leningen worden bepaald in overeenstemming met de economische levensduur van de materiële vaste activa. De vermogensconversielening loopt tot 2038 met een rente van 5,0 procent. De overige leningen hebben een looptijd variërend van drie jaar tot ongeveer 50 jaar tegen rentepercentages variërend van 1,7 procent tot 5,6 procent.

Voorzieningen

(Bedragen x € 1.000)					
	Stand 31-12-2011	Dotaties 2012	Vrijval 2012	Onttrekkingen 2012	Stand 31-12-2012
Garantieplichtingen		15		- 15	0
Wachtgelduitkeringen	558		- 23	- 535	0
FPU 57+ voorziening	384		- 14	- 370	0
Totaal aan voorzieningen	942	15	- 37	- 920	0

Toelichting voorzieningen

De voorziening garantieplichtingen dient ter dekking van aansprakelijkheidsrisico's met inbegrip van beroepsaansprakelijkheid. Conform de «Regeling van de verhouding tussen opdrachtgever en adviserend ingenieursbureau (RVOI)» is de DVD in bepaalde gevallen aansprakelijk te stellen tot de hoogte van het honorarium van het betreffende project.

De voorziening wachtgelduitkering dient ter dekking van de verplichtingen voortvloeiend uit de wachtgeldaanspraken van voormalige medewerkers. Vanaf 2011 wordt geen voorziening meer getroffen voor wachtgelden. Deze worden vanaf 2011 verantwoord door het moederdepartement.

Schulden aan moederdepartement

De schuld aan het moederdepartement bedraagt € 2,3 miljoen. In 2011 was dit € 23,0 miljoen. De daling wordt veroorzaakt doordat in 2012 de wachtgeldvoorzieningen die in 2011 op de balans stonden, zijn overgedragen aan het moederdepartement.

Baten-Lastendiensten

Overlopende passiva

(Bedragen x € 1.000)		
	Stand 31-12-2012	Stand 31-12-2011
Aflossing leningen ministerie van Financiën	6.265	7.626
Vooruitontvangen bedragen	11.591	2.650
Met betrekking tot huidig boekjaar te betalen	39.340	35.501
Te betalen vakantiegelden	1.711	1.776
Betalingen onderweg	2.747	
Te betalen vakantiedagen	1.739	1.577
Totaal overlopende passiva	63.393	49.130

De post «vooruitontvangen bedragen» is ten opzichte van 2011 gestegen met € 8,9 miljoen. Dit wordt verklaard doordat een bedrag vooruit is ontvangen voor de in 2014 en 2015 geplande financiering van bouwwerkzaamheden in Brunssum ten behoeve van het *United States Army Garrison*.

De post «met betrekking tot huidig boekjaar te betalen» bestaat onder meer uit te betalen programmagelden en apparaatskosten. De stijging ten opzichte van 2011 wordt vooral verklaard doordat de werkelijke uitgaven voor COVO's lager zijn dan de ontvangen voorschotten. De reservering voor gratificaties in het kader van ambtsjubilea van € 0,2 miljoen is ook opgenomen in deze post.

Kasstroomoverzicht

(Bedragen x € 1.000)			
	1	2	3=2-1
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand depositorekeningen	1	58.278	58.277
2. Totaal operationele kasstroom	2.201	10.196	7.995
Totaal investeringen (-/-)	- 60.841	- 42.961	17.880
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)		119.582	119.582
3. Totaal investeringskasstroom	- 60.841	76.621	137.462
Enmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0		0
Enmalige storting door het moederdepartement (+)			0
Aflossingen op leningen (-/-)	- 1.193	- 121.304	- 120.111
Beroep op leenfaciliteit (+)	60.841	34.778	- 26.063
4. Totaal financieringskasstroom	59.648	- 86.526	- 146.174
5. Rekening-courant RHB 31 december 2012+ stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	1.009	58.569	57.560

Kasstroom uit operationele activiteiten

De liquiditeit uit operationele activiteiten is gestegen ten opzichte van het plan. Dit wordt vooral veroorzaakt door de effecten van de daling van het onderhanden werk en overlopende activa.

Baten-Lastendiensten

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

Het betreft hier vooral investeringen in activa en gebouwen en voor een gering deel in activa voertuigen. Het verschil tussen begroting en realisatie wordt veroorzaakt door de lagere afroep van de leenfaciliteit in verband met de vertraging van het project Hoger Onderhoud Woensdrecht en Opleidingscentrum Kmar. Tevens zijn panden als onderdeel van de leenfaciliteit projecten Gilze Rijen, Opleidingscentrum Kmar en kazerne Kmar Schiphol verkocht aan het moederdepartement.

Kasstroom uit Financieringsactiviteiten

De mutaties in de kasstroom uit financieringsactiviteiten zijn als gevolg van een kleiner beroep op de leenfaciliteit voor investeringen lager dan geraamd. Verder zijn de leningen aan het ministerie van Financiën afgelost ad € 114,8 miljoen in verband met de overdracht in economisch eigendom aan het moederdepartement van de panden vliegbasis Gilze-Rijen, het opleidingscentrum Kmar en Kmar Schiphol.

Doelmatigheidsparagraaf

Doelmatigheidsindicatoren c.q. kengetallen per 31 december 2012					
omschrijving generiek deel	realisatie 2009	realisatie 2010	realisatie 2011	realisatie 2012	oorspronkelijke begroting 2012
VTE-totaal (excl. externe inhuur) ¹	1.412,0	1.408	1.008	849,0	853,0
Saldo van baten en lasten (%)	1,1%	-2,0%	-3,5%	0,6%	0,0%
Servicelevels (norm = 90%)	88%	85%	81%	74%	90%
Projecttevredenheid (norm = 90%)	77%	94%	95%	98%	83%
Productiviteit (omzet K€ per directe medewerker)	94,4	87,9	80,7	103,7	89,2
omschrijving specifiek deel	2009	2010	2011	2012	
kostprijzen per product(groep)					
Expertise & Advies	77,06	76,69	81,96	77,25	71,05
Verwerving & afstoting	74,06	73,24	69,94	71,55	69,51
COVO	64,07	62,07	53,87	63,00	61,28
Instandhouding	60,93	59,67	63,97	64,59	62,84
Gemiddelde kostprijs per product	65,94	65,18	64,18	65,07	63,22
Omzet per productgroep (pxq) in K€					
Expertise & Advies (honorarium)	10.160	8.219	9.059	7.321	6.321
Verwerving & afstoting (excl ohw)	31.482	28.011	20.394	16.952	13.572
COVO	7.130	4.310	1.980	2.225	2.000
Instandhouding	47.833	45.226	45.262	49.813	44.468
Beveiliging	29.014	28.141			0
Overig	1.482	1.230			0

¹ Vanwege de vergelijkbaarheid zijn de vte'n t/m 2011 aangepast. Tot en met 2011 zijn de directe vte'n opgenomen, vanaf 2012 zijn de totale vte'n opgenomen

Kostprijs per productgroep.

De kostprijzen per productgroep of de tarieven per uur laten in 2012 gemiddeld een hogere kostprijs zien ten opzichte van 2011. Het verschil is gerelateerd met de verschillende mix van de salarisschalen en de inhuurschalen die nodig zijn om de producten te realiseren.

Omzet per product

De producten instandhouding en COVO genereren meer dan de helft van de omzet. Ten opzichte van 2011 is de omzet licht gestegen. Dit is een saldo van minder opdrachten nieuwbouw en eenmalig extra budget voor instandhouding.

Baten-Lastendiensten

Een aandachtspunt voor de DVD is de doelmatigheid van de inzet van middelen. Uitgangspunt is daarbij dat de kwaliteit van de dienstverlening minimaal overeind blijft. In dit doelmatigheidsstreven in combinatie met de kwaliteit wordt gewerkt langs de volgende sporen:

- de periodieke uitvoering van benchmarkonderzoeken;
- het voortdurend nastreven van productiviteitsgroei;
- de sturing op serviceniveaus, project- en gebruikerstevredenheid (kwaliteitsindicatoren).

Benchmarkonderzoeken

In 2011 is een Public Private Comparative uitgevoerd met betrekking tot de DVD en de eventueel uit te besteden diensten. Binnenkort wordt het ambitiedocument voltooid en opgeleverd. Een prestatie-indicator is opgezet om het verkooptarief en het kostprijstarief met de markt te vergelijken. De berekening voor deze prestatie-indicator wordt in het eerste kwartaal van 2013 gemaakt.

Productiviteit

De productiviteit is het quotiënt van de omzet (inclusief mutatie onderhanden werk en exclusief programmagelden instandhouding en huisvestingsactiviteiten) en de hiervoor benodigde directe vte'n. Vanaf het tweede kwartaal van 2011 is een lichte stijging van de bouwmarktprijzen te zien. Dit effect (van herstel) was ook in enige mate terug te zien in aanbestedingsresultaten van de DVD dit jaar ten opzichte van 2011.

Kwaliteitsindicatoren(sturing op serviceniveaus, project- en klanttevredenheid)

De divisie werkt reeds een aantal jaren met een pakket aan indicatoren waarmee de kwaliteit van de dienstverlening gemeten wordt. Op basis van de uitkomsten wordt de dienstverlening indien nodig aangepast. De doelstelling van de divisie is een voortdurende toename van de kwaliteit van de dienstverlening. Door de verlaging van het beschikbare budget is de kwaliteit (perceptie van de klant) van de dienstverlening in 2011 gedaald naar 81 procent. In 2012 is dit percentage verder gedaald naar een gemiddelde van 74 procent.

12. BATEN-LASTENDIENST PARESTO**Staat van baten en lasten van de baten-lastendienst Paresto**

(Bedragen x € 1.000)	1	2	3=2-1	
	Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2011
Baten				
Omzet moederdepartement	90.845	86.155	4.690-	86.228
Omzet overige departementen			-	-
Omzet derden	680	700	20	680
Rentebaten	10	52	42	94
Overige omzet		668	668	1.524
Vrijval voorzieningen			-	
Bijzondere baten		112	112	
Totaal baten	91.535	87.687	3.848-	88.526
Lasten				
Apparaatskosten				
- personele kosten	55.162	50.586	4.576-	53.232
- materiële kosten	35.428	35.669	241	34.815
Rentelasten				
Afschrijvingskosten				
- immaterieel				
- materieel	946	934	12-	946
- desinvesteringen			-	249
Overige lasten				
- dotaties voorzieningen		1.397	1.397	
- rentelasten			-	25
- bijzondere lasten		430	430	
Totaal lasten	91.535	89.016	2.519-	89.267
Saldo van baten en lasten	0	1.329-	1.329-	741-

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement bestaat uit twee delen. Het betreft hier de omzet bedrijfsvoering (verkopen) en de omzet bijdrage defensieonderdelen.

Omzet bedrijfsvoering (verkopen)

Dit betreft in het boekjaar de door Paresto in rekening gebrachte omzet verkopen voor in het boekjaar verrichte leveranties en diensten.

Opbrengst verkopen naar productgroep		
Bedragen x € 1.000	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012
Omzet regulier	28.741	25.014
Omzet niet-regulier	7.319	8.358
Omzet logistiek ondersteuning	9.703	11.682
Totaal opbrengst verkopen	45.764	45.054

De omzet bedrijfsvoering is wat betreft de omzet verkopen onder te verdelen naar de volgende productgroepen:

Baten-Lastendiensten

- De omzet regulier betreft de verkopen in de bedrijfsrestaurants, de kantines en toko's op locaties;
- De niet reguliere omzet is omzet van onder andere vergaderingen, diners en recepties die op locaties gehouden worden;
- De omzet logistieke ondersteuning betreft onder andere de leveringen van gevechtsrantsoenen door de logistieke centra in Bathmen en Den Helder.

Door het sluiten van locaties blijft de reguliere omzet in 2012 achter op de begroting. Een tweede verklaring is het gastenaantal dat is gedaald met 12,4 procent naar 6,0 miljoen (6,9 miljoen in 2011). De besteding per gast is wel gestegen, met 0,4 procent naar € 3,1 miljoen (€ 3,0 miljoen in 2011).

De niet-reguliere omzet is met € 8,4 miljoen 14,2 procent hoger uitgevallen dan begroot (€ 8,8 miljoen in 2011). De bezuinigingen waren nog niet te merken in de besteding van de niet-reguliere budgetten bij de eenheden. De omzet logistieke ondersteuning ligt hoger dan begroting doordat de oefenbudgetten van de krijgsmachtdelen weer volledig zijn benut.

Omzet bijdrage Defensieonderdelen

De omzet bijdrage defensieonderdelen betreft de vergoeding die Paresto ontvangt voor de personele en materiële inzet op de locaties. De onderverdeling van deze bijdrage naar de defensieonderdelen is als volgt:

Opbrengst uit bijdragen defensieonderdelen		
Bedragen x € 1.000	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2012
Commando landstrijdkrachten	18.625	17.082
Commando zee­strijdkrachten	5.190	4.607
Commando luchtstrijdkrachten	6.321	5.558
Commando Koninklijke marechaussee	2.632	2.405
Commando Dienstencentra	7.819	7.243
Defensie Materieelorganisatie	1.571	1.505
Bestuursstaf	2.923	2.702
Overig		
Totaal bijdrage defensieonderdelen	45.081	41.102

De omzet bijdrage defensieonderdelen ligt € 4,0 miljoen lager dan begroot voor 2012. De voornaamste verklaring voor dit verschil zit in de dekking van de personeelskosten. In de begroting waren diverse vacatures opgenomen waarvan later bleek dat die als gevolg van het lagere gastenaantal niet of niet geheel opgevuld hoefden te worden. De omzet derden betreft de omzet die Paresto in rekening brengt bij het CDC voor de cateringkosten van het Militair Revalidatie Centrum. CDC berekent deze als ziektekosten door aan de ziektekostenverzekeraars.

Rentebaten

Dit betreft de rente die Paresto heeft ontvangen op deposito (gemiddeld rentepercentage bedraagt 0,32 procent) en de lopende rekening courant met het ministerie van Financiën (gemiddeld rentepercentage bedraagt 0 procent).

Baten-Lastendiensten

Overige omzet

Deze post betreft voornamelijk de retour ontvangen bedragen conform de contractuele afspraken met onze grootste leverancier en de producentenbonussen van toeleveranciers.

Bijzondere baten

Dit betreft voornamelijk baten uit het vorige boekjaar.

Personele kosten

De realisatie van gemiddelde bezetting over 2012 ten opzichte van de begroting is als volgt:

Bedragen x € 1	Budget		Realisatie	
	Vte'n	Prijs per vte	Vte'n	Prijs per vte
Militair personeel	154	51.658	142	51.204
Burger personeel	995	45.810	869	45.408
Overige categorieën:				
Inhuur en uitzendkrachten	30	46.590	38	54.118
Herplaatsers en SBK	5	45.810	13	45.408
Totaal/Gemiddeld	1.184	46.590	1.062	46.493

Vooruitlopend op de reorganisatie 2.0 is op locaties en het servicekantoor een strikte personeelsplanning en vacaturemanagement toegepast. Operationele knelpunten zijn opgevangen met inhuur en voor een groter deel dan gebudgetteerd was.

Materiële kosten

De materiële kosten bevatten de lopende exploitatiekosten. Deze post bestaat uit kosten ingrediënten (€ 31,5 miljoen), automatiseringskosten (€ 2,2 miljoen) en overige exploitatiekosten (€ 2,0 miljoen). De materiële kosten zijn hoger dan de begroting (zie tabel Staat van Baten en Lasten) door onder andere de niet begrote reservering incurante voorraden Bathmen.

Overige lasten

Deze lasten zijn onder te verdelen naar dotaties voorzieningen, rentelasten en bijzondere lasten. De dotaties voorzieningen bestaan uit een dotatie van € 0,6 miljoen voor externe expertise met betrekking tot het project outsourcing en een dotatie van € 0,8 miljoen voor de verlieslatende overdracht van voorraden logistieke ondersteuning aan het CLAS. Er zijn in 2012 geen rentelasten geweest. De bijzondere lasten bestaan voornamelijk uit lasten uit het vorig boekjaar.

Resultaatbestemming

Het resultaat over 2012 bedraagt € 1,3 miljoen verlies. Het resultaat komt conform de vigerende regelgeving ten laste van het eigen vermogen, dat hier groot genoeg voor is. De grens voor de exploitatiereserve voor 2012 is € 4,7 miljoen, te weten maximaal vijf procent van de gemiddelde omzet over de afgelopen drie jaar. Paresto komt eind 2012 niet boven de gestelde grens voor de exploitatiereserve uit.

Baten-Lastendiensten

Balans per 31 december 2012

(Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Balans 2012	Balans 2011
Activa		
Immateriële activa		
Materiële vaste activa		
– grond en gebouwen		
– installaties en inventarissen	59	979
– overige materiële vaste activa	27	41
Voorraden	1.957	4.975
– voorziening incurante voorraden	174–	800–
Debiteuren	779	930
Nog te ontvangen	3.125	3.498
Liquide middelen	15.396	20.167
Totaal activa:	21.169	29.790
Passiva		
Eigen Vermogen		
– exploitatiereserve	5.067	5.808
– onverdeeld resultaat	1.329–	741–
Voorzieningen	2.197	–
Leningen bij het Ministerie van Financiën	–	–
Crediteuren	9.100	10.528
Nog te betalen	6.134	14.195
Totaal passiva	21.169	29.790

Materiële vaste activa

Bij de installaties en inventarissen is rekening gehouden met het eindscenario van outsourcing conform het Project Initiatie Document. Daarom is er toegewerkt naar bijna volledige afschrijving van activa ultimo 2012.

Eigen vermogen

In 2012 is er geen uitkering aan het moederdepartement geweest. De grens voor de exploitatiereserve voor 2012 is € 4,7 miljoen (maximaal vijf procent van de gemiddelde omzet over de afgelopen drie jaar). Het eigen vermogen van Paresto is groot genoeg om het verlies van 2012 op te vangen en komt met € 3,7 miljoen onder de maximaal gestelde grens voor de exploitatiereserve uit.

Leningen

Alle door Paresto opgenomen gelden bij het ministerie van Financiën (leningen) zijn volledig afgelost.

Baten-Lastendiensten

Voorzieningen

(Bedragen x € 1.000)					
	Stand 31-12-2011	Dotaties 2012	Vrijval 2012	Onttrekkingen 2012	Stand 31-12-2012
Wachtgelduitkeringen	0	0	0	0	0
Externe expertise outsourcing	0	597	0	0	597
Verlieslatende overdracht voorraad LogOst	0	1.600	0	0	1.600
Totaal aan voorzieningen	0	2.197	0	0	2.197

Conform de wijziging in de wachtgeldsystematiek voor baten-lastendiensten in 2011 wordt centraal door de Hoofddirectie Personeel voorzien in de aanspraken op wachtgeld en niet meer door Paresto. De opgebouwde voorziening wachtgeld van vóór 2011 is in 2012 afgedragen aan het CDC. In 2012 zijn wel twee nieuwe voorzieningen aangemaakt voor externe expertise met betrekking tot het project outsourcing ter waarde van € 0,6 miljoen en voor de verlieslatende overdracht van voorraden logistieke ondersteuning aan het CLAS ter waarde van € 1,6 miljoen. Omdat hiervan € 0,8 miljoen in 2011 al als Overige schuld was opgenomen, bedraagt de resterende dotatie ten laste van het jaar 2012 slechts € 0,8 miljoen.

Nog te betalen

(Bedragen x € 1.000)		
	Stand 31-12-2012	Stand 31-12-2011
Vakantieplichting personeel	2.725	3.253
Aflossingen leningen die binnen een jaar vervallen	0	0
Restitutie defensieonderdelen	0	0
Overige schulden	3.409	10.942
Totaal nog te betalen	6.134	14.195

De vakantieplichtingen aan het personeel bestaan uit € 1,4 miljoen te betalen vakantiedagen en € 1,3 miljoen te betalen aan vakantiegeden. De daling van de overige schulden is grotendeels te verklaren door de afdracht van de voormalige voorziening wachtgeld (€ 9,0 miljoen). Tegelijk is op deze post een reserveringen opgenomen van € 1,6 miljoen met betrekking tot de eerder genoemde vertraging van de reorganisatie.

Baten-Lastendiensten

Kasstroombegroting 2012

(Bedragen x € 1.000)		1	2	3=2-1
		Oorspronkelijke vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2012 + stand depositorekeningen	2.004	19.949	17.945
2.	Totaal operationele kasstroom	272	4.664-	4.936-
	Totaal investeringen (-/-)	200-	-	200
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	-	-	-
3.	Totaal investeringskasstroom	200-	-	200
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	-	-	-
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	-	-	-
	Aflossingen op leningen (-/-)	-	-	-
	Beroep op leenfaciliteit (+)	-	-	-
4.	Totaal financieringskasstroom	-	-	-
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2012+ stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	2.076	15.285	13.209

Onder de kasstroom uit operationele activiteiten zijn opgenomen de kasstroom uit bedrijfsactiviteiten, de mutatie in het werkkapitaal en de ontvangsten dan wel betaalde interest. Door het afdragen van de voormalige voorziening wachtgeld, die als kortlopende schuld was opgenomen, is de operationele kasstroom lager dan begroot.

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

In 2012 zijn in tegenstelling tot de begroting geen investeringen of desinvesteringen gedaan.

Kasstroom uit financieringsactiviteiten

In 2012 zijn er geen activiteiten geweest die een wijziging in een financieringskasstroom tot gevolg hebben.

Doelmatigheidsparagraaf

Het is niet mogelijk om model 3.33 van de Rijksbegrotingsvoorschriften (doelmatigheidsindicatoren) volledig te voeren. De omzet bij Paresto bestaat uit verkopen van ingekochte producten. Er is geen sprake van productie. De gekozen indeling in een specifiek deel en een generiek deel vloeit voort uit de aard van de dienstverlening door Paresto. Gestuurd wordt op de bruto-marge van de locaties. Hiermee samenhangende indicatoren zijn daarom als specifiek benoemd.

Baten-Lastendiensten

Doelmatigheidsindicatoren c.q. kengetallen per 31 december 2012					
Omschrijving generieke deel	realisatie				oorspronkelijke begroting
	2009 ¹	2010	2011	2012	2012
Omzet verkopen (x € 1000)	59.746	57.331	43.840	45.054	45.238
Vte'n totaal	1.429	1.272	1.122	1.062	1.184
– waarvan in eigen dienst	1.285	1.195	1.085	1.024	1.154
– waarvan inhuur	144	76	36	38	30
saldo baten/lasten als % van totale baten	0,6%	2,0%	– 0,1%	– 1,5%	0,0%
Omschrijving specifiek deel					
	2009	2010	2011	2012	2012
Aantal locaties	140	130	125	108	120
Productiviteit per medewerker (omzet per vte)	41.810	45.087	39.082	42.422	38.208
% Ziekteverzuim	8,1%	8,6%	8,9%	8,3%	8,0%
% Bruto marge locaties	32,0%	32,8%	37,7%	37,4%	35,0%
Gasttevredenheid ²	0	7,3	0	0	7

¹ Omzet exclusief correctie € 4,3 miljoen

² Niet gehouden in 2009 en 2011

Het overgrote deel van de kosten van Paresto (ruim 90 procent) bestaat uit personeels- en ingrediëntkosten. De doelmatigheid van Paresto komt onder andere tot uitdrukking in een zo doelmatig mogelijke inzet van deze middelen. Twee belangrijke graadmeters daarvoor zijn de productiviteit per medewerker en het percentage bruto marge (inkoop ten opzichte van de omzet).

De productiviteit per medewerker is zowel door een gestegen omzet verkopen als door de afname van het aantal vte'n gestegen ten opzichte van 2011. De brutomarge heeft zich gestabiliseerd op het hoge niveau van 2011.

D. BIJLAGEN

BIJLAGE 1: TOEZICHTRELATIES EN ZBO's/RWT's

Het ministerie van Defensie kent één rechtspersoon met een wettelijke taak (RWT), namelijk de Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht (SZVK) die tot taak heeft te zorgen voor het beheer en het uitvoeren van de ziektekostenverzekering voor militairen in actieve dienst. Deze militairen zijn niet verzekerd op grond van de Zorgverzekeringswet (ZVW), maar zijn wettelijk verplicht gebruik te maken van de zorgverlening door of vanwege de militair geneeskundige diensten van de krijgsmacht, zoals vastgelegd in hoofdstuk 9 Algemeen Militair Ambtenaren Reglement (AMAR) en de Regeling ziektekostenverzekering militairen.

Naam organisatie	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel	Financiering(realisatiecijfers)(1)			Verwijzing (URL-link) naar website RWT/ZBO	Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen	Het bestuur en/of accountant verklaart dat de rechtmatigheid op orde is
					begroting	premies	Tarieven			
SZVK	X		Ziektekostenverzekering Krijgsmacht	Wordt per Defensieonderdeel betaald uit de post salarissen en sociale lasten		€ 84.517.276,57.		www.szvk.nl	√	

BIJLAGE 2: OVERZICHT NIET-FINANCIËLE INFORMATIE OVER INSCHAKELING VAN EXTERNE ADVISEURS EN TIJDELIJK PERSONEEL (EXTERNE INHUUR)

Ministerie van Defensie Verslagjaar 2012

Uitgaven (in € x 1.000)	
Programma- en apparaatskosten	
1. Interim-management	0
2. Organisatie- en formatieadvies	1.866
3. Beleidsadvies	89
4. Communicatieadvisering	0
Beleidsgevoelig	1.955
5. Juridisch advies	0
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	478
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	1.400
(Beleids)ondersteunend	1.878
8. Uitzendkrachten (formatie en piek)	73.813
Ondersteuning bedrijfsvoering	73.813
Totaal uitgaven inhuur externen	77.646

Afgezet tegen de totale loonsom van Defensie inclusief de baten-lastendiensten en de inhuuruitgaven, bedroeg het inhuurpercentage over 2012 2,3 procent. De berekening van dit percentage is conform de definities in de Rijksbegrotingsvoorschriften 2013.

Het percentage voor externe inhuur valt daarmee ruim onder de norm van maximaal tien procent externe inhuur die is vastgesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Rapportage overschrijding maximumuurtarief externe inhuur buiten mantelcontracten

In onderstaande tabel wordt weergegeven in hoeveel gevallen in 2012 door het ministerie (in Nederland) buiten de mantelcontracten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumuurtarief van € 225 (exclusief BTW).

Inhuur externen buiten mantelcontracten	2012
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	1
Toelichting	Binnen het project «Sourcing Wielvoertuigen» is financiële expertise van «PricewaterhouseCoopers» ingehuurd. Het betreft in totaal 14 uur met een uurtarief van 228 euro (exclusief BTW). Het totaalbedrag bedraagt 3192 euro (exclusief BTW).

BIJLAGE 3: OVERZICHT VOLTOOIDE ONDERZOEKEN

Overzicht voltooide onderzoeken

In 2012 heeft Defensie de beleidsdoorlichtingen «Mensenhandel/mensensmokkel» en «Strategische luchttransportcapaciteit» uitgevoerd. De beleidsdoorlichting «Actieplan Werving en Behoud», die oorspronkelijk gepland was voor 2011, is eveneens in 2012 uitgevoerd.

Soort onderzoek	Onderwerp	Status	Kamerstuk
<i>Beleidsdoorlichtingen</i>	Mensenhandel/Mensensmokkel	Gereed. De Kamer ontvangt de beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal van 2013.	Volgt
	Strategische luchttransportcapaciteit	Gereed. De Kamer ontvangt de beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal van 2013.	Volgt
	Actieplan Werving & Behoud	Gereed. De Kamer ontvangt de beleidsdoorlichting in het tweede kwartaal van 2013.	Volgt
<i>Overig onderzoek</i>	Tussentijdse evaluatie kleine missies	Afgerond in 2012	29 521 nr. 185
	Evaluatie Bos en Van Geel-gelden	Reeds afgedaan ¹	27 925 nr. 436 en 32 733 nr. 12
	Eindevaluatie EUFOR Althea	Afgerond in 2012	29 521 nr. 187
	Eindevaluatie UNMIS	Afgerond in 2012	29 521 nr. 184
	Eindevaluatie Unified Protector	Afgerond in 2012	32 623 nr. 64

¹ Toelichting

Met de eindevaluatie ISAF (27 925 nr. 436) zijn de Bos en Van Geel-gelden geëvalueerd. Met het verruimen van de HGIS-criteria (32 733 nr. 12) is de hieruit voorkomende motie Knops/Ten Broeke afgehandeld.

BIJLAGE 4: INTEGRITEITSMELDINGEN

Defensie heeft in 2012 de rapportagesystematiek inzake integriteit in overeenstemming gebracht met de sector Rijk. Om dit jaar een vergelijking mogelijk te maken met 2011 zijn de cijfers uit dat jaar opnieuw ingedeeld naar de huidige indeling van type schendingen.

In 2012 zijn 434 meldingen in de registratiesystemen over een vermoedelijke integriteitschending gedaan. Dit is een daling ten opzichte van 2011. De meest voorkomende typen van vermoedelijke integriteitschendingen zijn misdragingen in de privésfeer en het oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen en/of de overschrijding interne regels. De meldingen over misdragingen in de privésfeer zijn vaak agressiemeldingen die betrekking hebben op gedragingen in de vrije tijd van de defensiemedewerkers. De meldingen over het oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen en/of overschrijding gaan voornamelijk over de overschrijding van interne regels, zoals drugsgebruik.

Type schending	Aantal vermoedelijke	
	2012	2011
Financiële schendingen	71	77
Misbruik positie en belangenverstrengeling	10	9
Lekken en misbruik van informatie	20	20
Misbruik van bevoegdheden	2	32
Misbruik van geweldsbevoegdheid	2	1
Ongewenste omgangsvormen	65	66
Misdragingen in de privésfeer	130	183
Oneigenlijk gebruik van dienstmiddelen/ overschrijding interne regels	134	111
Misstand volgens de klokkenluidersregeling	–	–
Totaal	434	499

Bron: registratiesysteem «Melding Voorvallen» en «Politie Bedrijfs Processen Systeem»

De 434 meldingen van vermoedelijke integriteitschendingen hebben in 2012 geleid tot 356 onderzoeken naar deze vermoedens. De onderzoeken zijn door de defensieonderdelen uitgevoerd. Naar aanleiding van deze onderzoeken zijn in 2012 in totaal 295 integriteitschendingen geconstateerd. Hierbij zijn de volgende maatregelen genomen:

- 52 werknemers zijn ontslagen;
- In 102 zaken is een ambtsbericht opgemaakt of is de medewerker berispt;
- In 72 zaken is een andere maatregel genomen;
- In 50 zaken is geen maatregel genomen.

In de overige gevallen is over de afdoening van het incident nog niet besloten of de afdoening is nog niet geregistreerd. In sommige gevallen is ook aangifte gedaan bij de Koninklijke marechaussee.

BIJLAGE 5: MILIEU**Algemeen**

Defensie meet en registreert de milieubelasting als gevolg van haar activiteiten. Hierbij spelen energieverbruik, geluidemissie, milieugevaarlijke stoffen, bodem-, water- en luchtverontreiniging, afvalreductie en natuurwaarden een rol. Daarnaast volgt Defensie hiermee de realisatie van de milieudoelstellingen zoals opgenomen in de Defensie Duurzaamheidsnota 2009 (DDN2009). Deze informatie gebruikt Defensie zowel voor verantwoording via dit jaarverslag, als voor bijsturing van de defensieactiviteiten.

Sinds 1993 voert het ministerie van Defensie een specifiek beleid op milieugebied, voortgezet in de Defensie Duurzaamheidsnota 2009. De looptijd van de Defensie Duurzaamheidsnota 2009 bedraagt vier jaar, te weten van 2009 tot en met 2012. Uitgangspunt voor het duurzaamheidsbeleid van Defensie is het voldoen aan wet- en regelgeving en uitvoering van het Rijksbeleid. Hierbij geldt als belangrijke randvoorwaarde dat het primaire doel van de defensieorganisatie, de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht, gegarandeerd moet blijven.

In 2011 is een tussentijdse evaluatie van het duurzaamheidsbeleid van Defensie uitgevoerd die heeft geleid tot bijsturing van het beleid in 2012. Daarbij zijn van invloed de wijziging van het Rijksbeleid onder het kabinet-Rutte II, nieuwe Europese en nationale regelgeving, inkrimping van en bezuiniging op de defensieorganisatie, toepassing van het «Nieuwe Werken» en de invoering van Systeemgericht Toezicht, gezamenlijk met de Inspectie Leefomgeving en Transport. Tevens is met deze evaluatie een aanzet gegeven voor de nieuwe duurzaamheidsnota: de Defensie Energie- en Milieubeleidsnota 2013–2016.

De drie belangrijkste elementen van de Defensie Duurzaamheidsnota 2009 betreffen energiebesparing en gebruik van duurzame energie, duurzaam inkopen en milieumanagement. Jaarlijks wordt de voortgang van de realisatie van de doelstellingen uit de Defensie Duurzaamheidsnota 2009 gevolgd en vastgelegd. Bij de evaluatie is geconstateerd dat de uitvoering van de maatregelen uit de DDN2009 vertraagd is als gevolg van verlaging van budgetten en capaciteitsgebrek in de uitvoeringsorganisaties.

Energie en klimaat

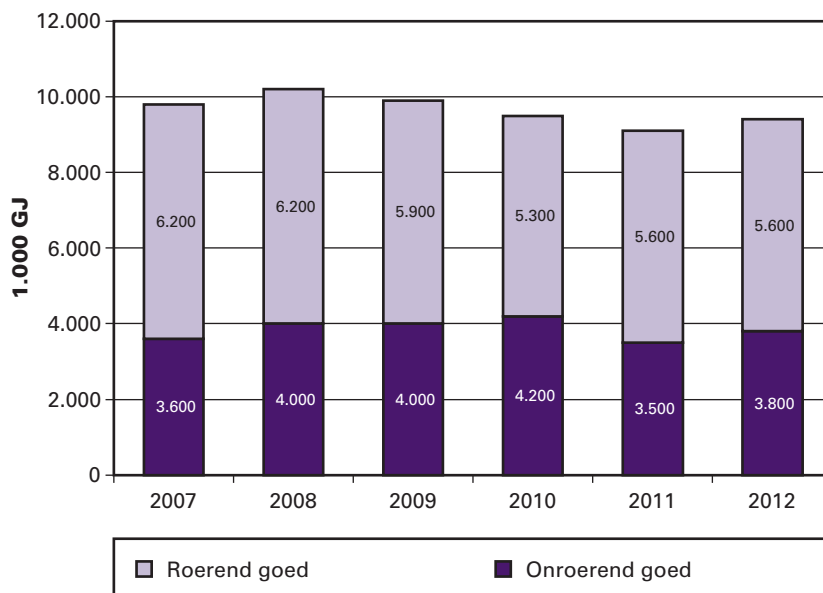
De energiedoelstellingen van Defensie zijn gebaseerd op Rijksbeleid en wettelijke verplichtingen. De belangrijkste indicatoren voor de prestaties op energiegebied zijn het totale energieverbruik van Defensie en de energie-efficiency van gebouwen. Op energiegebied is de belangrijkste beleidswijziging dat Nederland het minimale percentage duurzame energie ten opzichte van het totale energieverbruik heeft bijgesteld naar 16 procent in het jaar 2020. Dit is gelijk aan de Europese doelstelling. Ook de normen voor CO₂-uitstoot zijn bijgesteld naar 20 procent in 2020 ten opzichte van 1990.

Doelstellingen energie	Eindjaar
D1 <i>Defensie realiseert bij de combinatie van vastgoed en voertuigen een energiebesparing van 2% per jaar.</i>	<i>jaarlijks</i>
D2 <i>Defensie zal in 2012 wat betreft het gebruik van elektriciteit, aardgas en huisbrandolie voor verwarming van gebouwen 100% duurzaam zijn.</i>	2012

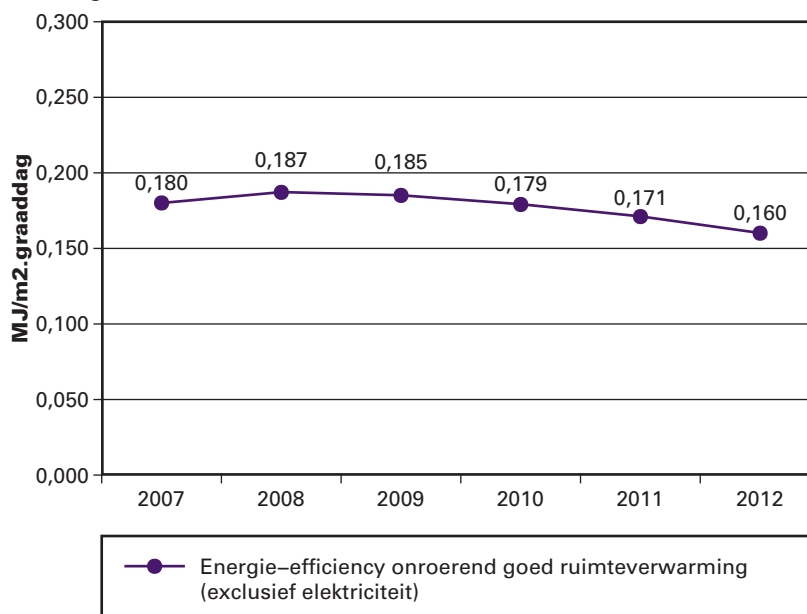
Toelichting Doelstelling 1: Energiebesparing

De energiecijfers van gas en elektriciteit bij het onroerend goed zijn in 2012 bij de grote aansluitingen met behulp van op afstand afleesbare elektronische meters vastgelegd. Dit levert kwalitatief goede en betrouwbare gegevens op. Aan het aanbrengen van op afstand afleesbare meters bij de kleinverbruikers wordt gewerkt.

Figuur 1: Totaal energieverbruik (in 1.000 GJ) onderverdeeld in het energieverbruik van roerende en onroerende goederen

Het totale energieverbruik in 2012 is ten opzichte van 2011 met 3 procent gestegen. Daarbij zijn de hoeveelheden brandstof voor het roerend goed gelijk gebleven, maar de hoeveelheid energie ten behoeve van het onroerend goed is afgelopen jaar met 7 procent gestegen. Dit is toe te wijzen aan de lagere gemiddelde temperatuur in 2012 (10 procent meer graaddagen) waardoor 8 procent meer aardgas is gebruikt, maar ook het elektriciteitsverbruik is met 12 procent gestegen. Ten opzichte van 2009 is de doelstelling van twee procent energiebesparing bij het onroerend goed en de voertuigen per jaar niet gerealiseerd. Er is een besparing van 7 procent gerealiseerd en dat had 8 procent moeten zijn.

Figuur 2: Energie-efficiency onroerende zaken ten behoeve van ruimteverwarming (excl. elektriciteit)

Als gevolg van nieuwbouw, het uitvoeren van energiebesparende maatregelen aan de gebouwen en door afstoting van energetische slechte gebouwen is de energie-efficiency van de ruimteverwarming van het gebouwenbestand (gecorrigeerd naar de strengheid van de winters) het afgelopen jaar opnieuw verbeterd. Het energiebesparingsprogramma bij het vastgoed wordt uitgevoerd maar vanwege bezuinigingen minder snel dan wenselijk is. Er is nu bijna een kwart van het programma uitgevoerd.

Er is voortgang te zien bij het verder introduceren van het «Nieuwe Werken» met daaraan gekoppeld een vermindering van het woon-werkverkeer en een reductie van het benodigde oppervlak aan kantoorgebouwen. Door een verdere vermindering van het aantal werkplekken ontstaat een compactere organisatie. De Kromhoutkazerne in Utrecht fungeert als proeftuin voor deze ontwikkelingen.

Bij de Koninklijke Luchtmacht zijn twee nieuwe simulatoren in gebruik genomen voor transporttoestellen. Hiermee kan de training worden gedaan in Nederland en hoeft minder gereisd te worden naar de Verenigde Staten of Groot-Brittannië en wordt ook brandstof voor oefenvluchten bespaard.

Het onderzoek naar de haalbaarheid van de inzet van Energy Service Companies (ESCO's) op militaire complexen is in 2012 voltooid. Een ESCO investeert in principe in energiebesparende maatregelen, waarna het bedrijf uit de bespaarde energiekosten wordt betaald. Conclusie is dat dit momenteel geen kansrijke optie is omdat het energieverbruik en de bezettingsgraad op gebouwniveau onvoldoende bekend is.

In samenwerking met het Directoraat-Generaal Organisatie Bedrijfsvoering Rijk (DGOBR) is gekeken naar de mogelijkheden van energieopwekking en -besparing op en rond de defensierreinen in Den Helder. In 2012 is deze studie voortgezet. Bij de voltooiing in 2013 is het nadrukkelijk de bedoeling om naar gebiedsgerichte concepten te kijken, waarbij

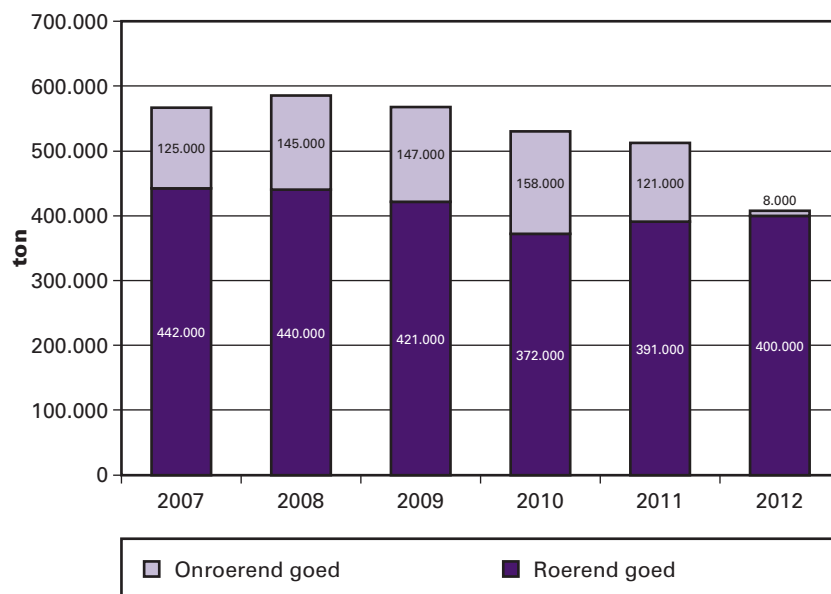
Defensie, de gemeente Den Helder en andere partijen tot innovatieve en betaalbare energieoplossingen komen.

Toelichting Doelstelling 2: 100 procent duurzame energie in de gebouwde omgeving

In 2012 was 100 procent van de ingekochte elektriciteit duurzaam opgewekt. Een klein deel van het elektriciteitsverbruik wordt door Defensie zelf opgewekt in de warmtekracht(WKK)-centrale te Den Helder en in een aantal kleinere WKK-installaties met behulp van aardgas. De WKK-installaties produceren naast elektriciteit ook warm water voor het verwarmen van gebouwen. Aan het eind van 2012 is de totale door Defensie verbruikte hoeveelheid aardgas verduurzaamd door het aanschaffen van *Verified Emission Rights*. Er is voor deze manier gekozen omdat er nog onvoldoende duurzaam geproduceerd gas op de markt aanwezig is. Hiermee is het aandeel duurzaam geproduceerde energie voor het onroerend goed gestegen van 38 procent in 2011 naar 96 procent in 2012. De laatste procenten worden ingevuld door huisbrandolie en propaan, dat gebruikt wordt voor verwarming van gebouwen die te ver van het aardgasnetwerk liggen. Er is vooralsnog niet gekozen voor het verduurzamen van deze brandstoffen.

In 2011 zijn de drie windturbines in Coevorden in gebruik genomen. Het totaal vermogen van het windturbinepark bedraagt 9 Megawatt. In 2012 is 17,8 miljoen kWh duurzame elektriciteit geproduceerd, goed voor vijf procent van het Defensieverbruik in 2012. Defensie is verantwoordelijk voor de veiligheid in het Nederlandse luchtruim en houdt dat met diverse radarposten in de gaten. Hoge objecten zoals windmolens in de buurt van deze radars veroorzaken verstoringen. Na uitvoerig overleg tussen de ministeries van Infrastructuur en Milieu en Defensie is in 2012 het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening aangepast en zijn de regels voor radarverstoring vastgelegd.

Defensie berekent op basis van het energieverbruik onder andere de uitstoot van kooldioxide, stikstofoxiden, zwaveldioxiden en koolmonoxide. Hierbij is de belangrijkste indicator voor broeikasgassen de emissie van kooldioxide (CO₂). De uitstoot van CO₂ is in 2012 met 22 procent gedaald ten opzichte van 2011. Dit is volledig toe te rekenen aan de verduurzaming van het aardgas in 2012 door de aankoop van CO₂ certificaten.

Figuur 3: Emissie kooldioxide (CO₂) in ton, onderverdeeld in de uitstoot veroorzaakt door roerende en onroerende zaken*Ozonlaag-aantastende stoffen*

Lekverliezen bij koelinstallaties en activering van brandblusinstallaties veroorzaken emissies van ozonlaag-aantastende stoffen zoals halonen, HCFK's en CFK's. Deze emissies zijn omgerekend naar CFK-equivalenten. In 2012 is de emissie van ozonlaag-aantastende stoffen uit zowel de roerende zaken als de onroerende zaken gedaald. Vanuit het roerend goed lekte afgelopen jaar 1,6 procent van de geïnstalleerde hoeveelheid weg. Bij het onroerend goed was dit 3,1 procent. In 2012 heeft de Inspectie voor Leefomgeving en Transport een onderzoek gedaan naar de naleving bij de mobiele installaties van Defensie, mede naar aanleiding van wijzigingen in de Europese verordeningen over ozonlaag-aantastende stoffen en broeikasgassen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de wetgeving goed wordt nageleefd bij de gecontroleerde installaties. De administratieve afhandeling laat echter te wensen over. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is op de hoogte gesteld dat dit in 2013 op orde wordt gebracht.

Geluid

Doelstellingen geluid	Eindjaar
D3 <i>Defensie zal niet meer indirect geluidruimtebeslag hebben dan voor haar taakuitoefening noodzakelijk is.</i>	<i>jaarlijks</i>
D4 <i>Defensie zal zich inzetten om uiterlijk 2012 voor het Infanterie Schietkamp en het Artillerie Schietkamp geluidszones voor schietgeluid door VROM te laten vaststellen.</i>	2012

Toelichting doelstelling 3: Geluidruimtebeslag

Vanaf 31 december 2008 ziet Defensie erop toe dat het totale oppervlak van het indirect geluidruimtebeslag van vliegvelden en Wm-inrichtingen niet stijgt. Bij alle objecten waar op grond van de Wet geluidhinder een 50dB(A)-zone is vastgesteld, is de oppervlakte berekend en wordt gezien of de zone kan worden aangepast. Dit vindt plaats gekoppeld aan de actualisatie van de omgevingsvergunning.

Milieu

In 2012 is het ontwerp-luchthavenbesluit Leeuwarden voltooid voor behandeling in de Ministerraad en ter advisering door de Raad van State. De voorbereidingen voor de luchthavenbesluiten van de andere militaire luchthavens is in gang gezet. Het Besluit militaire luchthavens krijgt per luchthaven doorwerking op het moment dat voor die luchthaven een luchthavenbesluit is vastgesteld. Wettelijk dient voor elke luchthaven een luchthavenbesluit te zijn vastgesteld binnen vijf jaren na inwerkingtreding van de gewijzigde Wet luchtvaart op 1 november 2009. Het project ligt op schema en moet dus op 1 november 2014 zijn voltooid.

Toelichting doelstelling 4: Schietgeluid

De door Defensie ontwikkelde rekenmethodiek voor de beoordeling van schietgeluid is aan het ministerie van Infrastructuur en Milieu aangeleverd. In september 2010 is door het ministerie van Infrastructuur en Milieu in overleg met Defensie een aangepast beleidsstandpunt «militair schietgeluid» vastgesteld. In 2012 is door deze partijen ook de juridische inpassing van de nieuwe rekenmethodiek vormgegeven. Deze inpassing vindt plaats in het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling. De voorgestelde wijzigingen worden meegenomen in de vierde tranche met wijzigingen van het Activiteitenbesluit. De inwerkingtreding is voorzien op 1 januari 2015.

Gevaarlijke stoffen

Doelstelling gevaarlijke stoffen	Eindjaar
D5 <i>Defensie beperkt het gebruik van ongewenste stoffen en draagt zorg voor een veilig gebruik van gevaarlijke stoffen.</i>	<i>jaarlijks</i>

Toelichting doelstelling 5: Veilig gebruik gevaarlijke stoffen

In 2009 heeft Defensie haar aandacht gericht op een inventarisatie van de stoffen die zij van buiten de EU importeert boven de in REACH vermelde drempelwaarde van één ton per jaar. Uiteindelijk betreft het één stof (torpedobrandstof), waarvoor door zorg van Defensie een registratiedossier wordt opgesteld. Voor deze torpedobrandstof zal Defensie een beroep doen op de in de Wabo opgenomen defensie-uitzondering, omdat de leverancier uit vertrouwelijkheidsoverwegingen geen registratie bij het Europees Chemie Agentschap heeft gedaan. Defensie zal zelf de registratie ter hand nemen, uiteraard zonder dat deze openbaar gemaakt wordt. TNO heeft in opdracht van Defensie in 2012 een vooronderzoek afgerond om de systematiek en de hiermee gemoeide kosten in beeld te brengen. In 2013 zal een uitzondering bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu aangevraagd worden zodat de gehele procesgang in beeld is. In 2012 is een onderzoek opgestart naar vliegtuigcoatings die Chroom (VI) bevatten, met als uiteindelijk doel het vervangen van Chroom (VI) houdende coatings.

Luchtkwaliteit

Doelstelling luchtkwaliteit	Eindjaar
D6 <i>Defensie neemt ter verbetering van de luchtkwaliteit bij nieuw en bestaand materieel technische maatregelen waardoor de uitlaatgassen minder schadelijk zijn.</i>	<i>jaarlijks</i>

Toelichting doelstelling 6: Luchtkwaliteit

Bij de keuze van nieuw materieel zijn regels gesteld voor het meenemen van energie-efficiency van de motoren. Dit behoort intussen tot de normale werkzaamheden waardoor bijvoorbeeld binnen het Rijksbrede contract voor personenauto's ook elektrische en hybride dienstauto's aangeboden worden.

Bodem

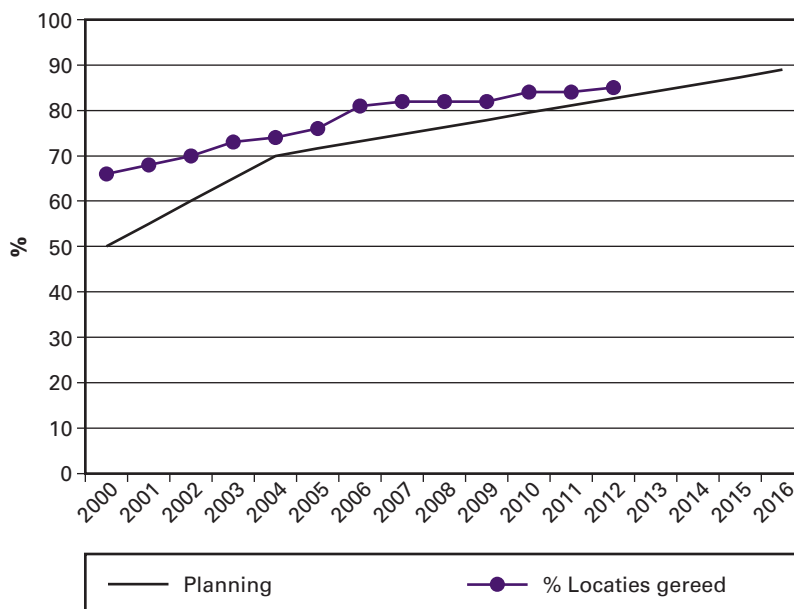
Defensie werkt sinds 1991 aan de uitvoering van haar bodemonderzoek- en saneringsprogramma. Van verdachte plekken en bij nieuwbouwlocaties op defensie terreinen wordt de bodemkwaliteit onderzocht, waarna ernstige bodemverontreinigingen worden gesaneerd of beheerst. Op basis van nationaal beleid moeten «spoedlocaties» uiterlijk in 2015 zijn gesaneerd.

Doelstellingen bodem	Eindjaar
D7 <i>Defensie zal eind 2012 alle oriënterende bodemonderzoeken hebben afgerond en 60% van de spoedeisende bodemverontreinigingen hebben gesaneerd. De einddatum voor afronding van de bodemsaneringsoperatie blijft gehandhaafd op 2023.</i>	2012 2023
D8 <i>Defensie besluit in 2011 over invoering van maatregelen om bodemverontreiniging door schietoefeningen met klein kaliber wapens te verminderen.</i>	2011

Toelichting doelstelling 7: Bodemsaneringsoperatie

Eind 2012 was het aantal nog te onderzoeken locaties van het bodemprogramma van Defensie gedaald tot 13 stuks. Van de 3800 onderzochte verdachte locaties is inmiddels 85 procent gereed. Dat wil zeggen dat uit onderzoek is gebleken dat de locatie schoon was of dat de noodzakelijke sanering is voltooid.

Figuur 4: Percentage locaties gereed van het bodemsaneringsprogramma van Defensie gerelateerd aan het lineaire verloop van het programma tussen 2000 en 2016

Milieu

In 2012 zijn bij graaf- en bouwactiviteiten geen nieuwe verdachte locaties bijgekomen. Defensie ligt nog steeds op schema om de spoedeisende saneringen in 2015 te hebben voltooid en alle ernstige bodemverontreinigingen op defensieterreinen in 2023 gesaneerd of beheerst te hebben. Het aantal ernstige en spoedeisende bodemsaneringlocaties is in 2012 met vijf procent afgenomen tot 62 stuks.

Toelichting doelstelling 8: Bodemverontreiniging door schietoefeningen
Het onderzoek naar de ballistische eigenschappen van «groene» munitiesoorten die bij schietoefeningen gebruikt zouden kunnen worden is in 2012 uitgevoerd. Bij deze munitie, waarin niet of nauwelijks lood voorkomt, treedt geen vervuiling van de zandkogelvangsters op. Mede op grond van Noors onderzoek is gebleken dat er problemen zijn met de schietkarakteristieken en met de dampen die tijdens het schieten vrijkomen en waardoor schutters onwel kunnen worden. De productie van de «groene» munitie blijkt ook grotere milieubelasting met zich mee te brengen. Om deze redenen is verder onderzoek en gebruik van deze munitiesoort stopgezet.

De proeven met alternatieve kogelvangsters naar Zwitsers model, waarbij de hoeveelheid loodhoudend afval aanzienlijk kan verminderen, is in 2012 afgerond. Op dit moment vindt een evaluatie plaats om te bezien of deze methodiek breder kan worden toegepast.

Water

Doelstellingen water	Eindjaar
D9 Defensie zal uiterlijk 2012 een besparing op het leidingwaterverbruik realiseren van 5% t.o.v. 2008.	2012
D10 Defensie zal uiterlijk in 2010 onderzoek hebben afgerond naar de mogelijkheden voor infiltratie en gescheiden afvoer van hemelwater en zal uiterlijk in 2012 130 watertoetsen en -balansen hebben opgesteld.	2010
D11 Defensie zal uiterlijk in 2012 uitvoering hebben gegeven aan 50% (in kosten) van de maatregelen met een hoog milieuniveau uit de ruim twintig waterbeheerplannen (DMB2004) en zijn gestart met uitvoering van de maatregelen uit de in doelstelling D10 genoemde onderzoeken.	2012

Toelichting doelstelling 9: Besparing op leidingwatergebruik
In 2012 is het leidingwaterverbruik met vijf procent gedaald. Dit is volledig toe te wijzen aan een vermindering van het aantal medewerkers. Het verbruik is namelijk al jaren stabiel met ongeveer 20 m³ per vte. Ten opzichte van 2008 is een vermindering van 13 procent gerealiseerd.

Toelichting doelstelling 10: Onderzoek, watertoetsen en -balansen
Watertoetsen en -balansen geven een beeld van alle hemel-, grond-, drink- en afvalwaterstromen op een defensieterrein en leiden tot maatregelen om waterbesparing te realiseren en het grondwater op peil te houden. Defensie stelt deze toetsen op in nauw overleg met gemeenten, het drinkwaterbedrijf, de provincie en overige belanghebbenden. In 2012 zijn geen nieuwe watertoetsen en -balansen opgesteld vanwege budgettaire redenen.

Toelichting doelstelling 11: Uitvoering waterbesparende maatregelen

In 2008 zijn 21 waterbeheerplannen op de grotere kazernes en vliegbases voltooid. Met de uitvoering van waterbesparende voorzieningen, die in de plannen worden geadviseerd, is in 2009 gestart. Bij de voorzieningen moet bijvoorbeeld gedacht worden aan waterbesparende douchekoppen, beperking doorspoelhoeveelheden van toiletten en bemetering. Ongeveer 30 procent van de maatregelen is tot nu toe in uitvoering genomen en voltooid. Vanwege budgettaire redenen is de realisatie van het uitvoeringsprogramma waterbeheermaatregelen in 2012 tot stilstand gekomen.

Afval

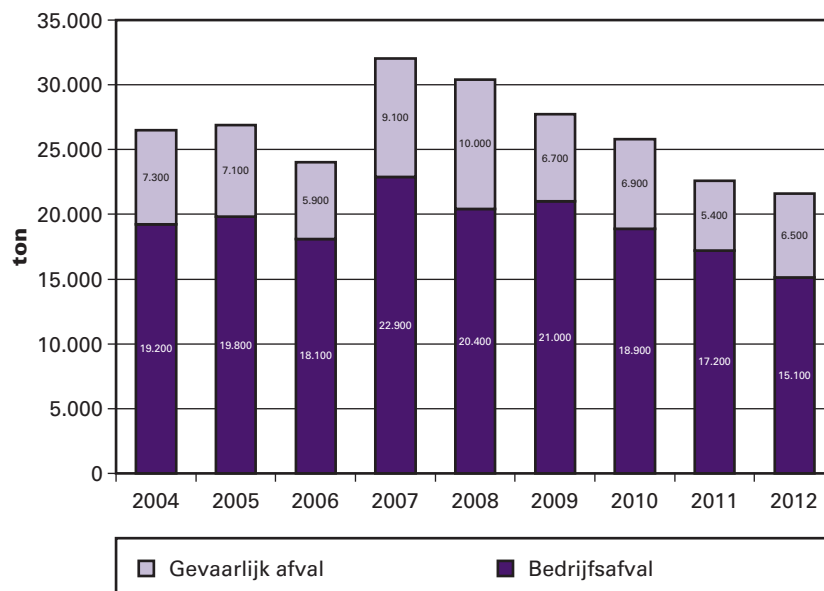
Defensie heeft gekozen voor het zo veel mogelijk scheiden van afval in herbruikbare deelstromen. Hierdoor wordt vooral gestuurd op het verminderen van de hoeveelheid restafval.

Doelstellingen afval	Eindjaar
D12 <i>Defensie implementeert het nationale en EU-beleid op het gebied van afvalstoffen. De overgang van beheersen naar preventie wordt vormgegeven binnen de organisatorische en operationele mogelijkheden.</i>	Jaarlijks
D13 <i>Defensie produceert in 2012 niet meer restafval dan in 2007.</i>	2012

Toelichting doelstelling 12: Implementatie afvalbeleid

De totale hoeveelheid afval die Defensie produceert, daalt al een aantal jaren. In het verslagjaar is ook de hoeveelheid bedrijfsafval opnieuw gedaald. In 2012 is de applicatie waarmee de hoeveelheden afvalstoffen gevalideerd worden verder ontwikkeld. De totale hoeveelheid afval is met vier procent afgenomen. Hierbij is de hoeveelheid gevaarlijk afval gestegen en de hoeveelheid bedrijfsafval fors gedaald.

Figuur 5: De totale hoeveelheid afval (in ton) van Defensie, onderverdeeld in de hoeveelheid bedrijfsafval en de hoeveelheid gevaarlijk afval

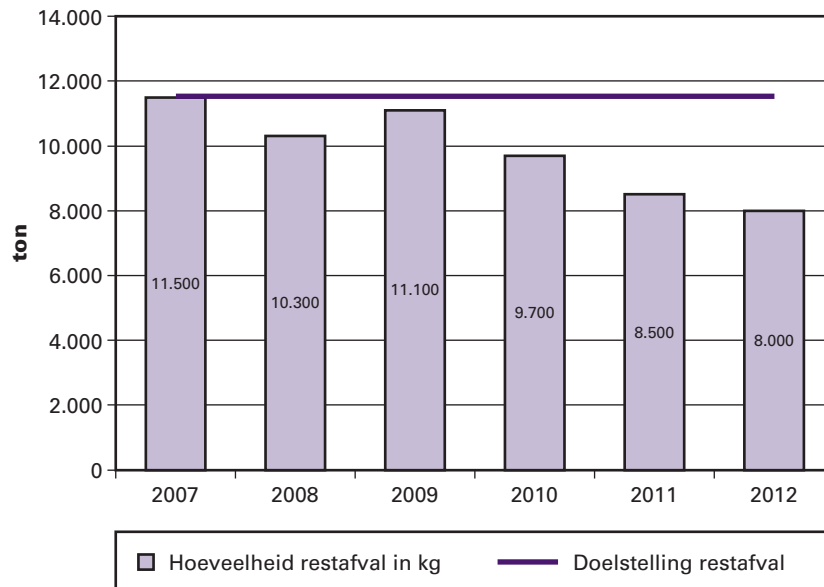
Toelichting doelstelling 13: Reduceren hoeveelheid restafval

Het milieubeleid van Defensie stuurt op het verminderen van de hoeveelheid restafval door een betere scheiding van afval aan de bron en door middel van preventie. Door aanhoudende aandacht voor afval-

Milieu

scheiding is ook in 2012 opnieuw minder restafval afgevoerd en wordt dus aan de doelstelling voldaan.

Figuur 6: Hoeveelheid restafval (in ton)

Om preventie van het ontstaan van afval vorm te geven, is in 2010 vastgesteld op welke defensielocaties meer dan 150 kilo restafval per medewerker per jaar vrijkomt. Voor deze 20 objecten worden uiterlijk in 2012 afvalpreventie- en scheidingsplannen opgesteld. In 2012 zijn diverse plannen opgeleverd, maar de kwaliteit van deze plannen is nog onvoldoende. Er is gewerkt aan het verbeteren van de systematiek zodat de kwaliteit van de plannen kan verbeteren. In 2012 is de verwerking van uniformen verduurzaamd. In plaats van het verbranden van gebruikte uniformen worden de vezels teruggewonnen voor hergebruik.

Externe veiligheid

Doelstelling externe veiligheid	Eindjaar
D14 <i>Defensie zal in 2012 in samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Milieu extern veiligheidsbeleid geïmplementeerd hebben voor munitiecomplexen, luchtvaartterreinen met voornamelijk vaste vleugelvliegtuigen en buisleidingen.</i>	2012

Toelichting doelstelling 14: Implementatie extern veiligheidsbeleid

Veiligheidszones rondom munitiecomplexen zijn vastgelegd in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening dat in 2011 in werking is getreden. In 2012 zijn in overleg met ministerie van Infrastructuur en Milieu algemene regels opgesteld om de externe veiligheid rondom de opslag van munitie bij de krijgsmacht in te bedden. Deze algemene regels worden in de vierde tranche met wijzigingen van het Activiteitenbesluit opgenomen. Verwacht wordt dat deze op 1 januari 2015 in werking treden.

De sinds 2005 toegepaste berekeningsmethodiek voor militaire vaste vleugelvliegtuigen is door het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium in 2012 geëvalueerd. Hierbij zijn verbeteringen en aanbevelingen naar voren gekomen die in de komende jaren worden geïmplementeerd.

Milieu

De ontwikkeling van een berekeningsmethodiek externe veiligheid voor militaire helikopters is nog steeds niet afgerond. Probleem blijft het vinden van een geschikte database met helikopterongevallen.

De Wet luchtvaart bepaalt dat een luchthavenbesluit voor militaire luchthavens een externe veiligheidszone kan bevatten. Zolang bovenstaande methodieken nog niet zijn vastgesteld worden de luchthavenbesluiten voorbereid zonder externe veiligheidszone.

Biodiversiteit en natuur

Doelstellingen biodiversiteit en natuur	Eindjaar
D15 <i>Defensie wil, bij het ontplooiën van haar activiteiten en het beheer van haar terreinen, naar vermogen blijven bijdragen aan de biodiversiteit in Nederland en aan de doelstellingen van Natura2000.</i>	Jaarlijks
D16 <i>Defensie zal, bij haar activiteiten voor vrede en veiligheid, de (Noord)zee op een duurzame manier blijven gebruiken om daarmee bij te dragen aan een goede milieukwaliteit op zee.</i>	Jaarlijks

Toelichting doelstelling 15: Biodiversiteit

Defensie houdt bij het beheer en gebruik van defensieterreinen rekening met de aanwezige natuurwaarden. Afstemming tussen het militaire gebruik en de natuurfunctie van de defensieterreinen vindt op een zodanige wijze plaats dat de operationele commando's in staat worden gesteld de gewenste graad van geoefendheid te bereiken en te behouden. Defensieterreinen worden al vele jaren op natuurwaarden geïnventariseerd. Daaruit blijkt dat deze terreinen – als gevolg van het specifieke gebruik en beheer – gekenmerkt worden door de aanwezigheid van bijzondere flora en fauna. Defensie heeft 14 terreinen waarop een monitoringsverplichting rust. Deze monitoring is in 2012 volledig uitgevoerd. Daarnaast is in 2012 het rapport «De bijdrage van Defensie aan de Nederlandse natuur» aan de Kamer aangeboden. Het rapport toont aan dat Defensie een belangrijke bijdrage levert aan de biodiversiteit in Nederland en aan de doelstellingen van Natura2000.

In 2012 is door het ministerie van Economische Zaken vastgesteld dat Defensie waarschijnlijk voor een aantal terreinen een significante bron is binnen de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). In overleg zijn afspraken gemaakt over de aanlevering van gegevens.

Het ministerie van Defensie heeft in 2012 een Natuurbeschermingswetvergunning verkregen voor laagvliegen met helikopters in de helikopterlaagvlieggebieden in en nabij Natura2000-gebieden. Voor de overige militaire vliegactiviteiten is een toets in het kader van de Natuurbeschermingswet voorbereid. De uitwerking hiervan loopt door in de periode 2013–2016.

Toelichting doelstelling 16: Milieu op zee

De operationele introductie van het onderwatergeluidbeheersysteem SAKAMATA heeft in 2010 plaatsgevonden, gecombineerd met een formeel voorschrift van het CZSK en de benodigde opleidingen op de Operationele School. De doorontwikkeling van het systeem duurt langer dan gedacht wegens vertraging van het Europese *Protection of Marine Mammals*-project. Wel is de norm voor maximale blootstelling vastgesteld. Deze norm geeft aan wanneer sonaractiviteiten gestaakt moeten worden. Een tweede bron van onderwatergeluid die een bedreiging kan vormen voor zeezoogdieren zijn onderwaterexplosies. Defensie laat een

tot twee keer per week oude munitie springen op zee. Deze munitie is vooral afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog. Defensie is gestart met een onderzoek dat tot 2015 doorloopt met als centrale vraag wat de impact van onderwaterexplosies op zeezoogdieren is.

Milieumanagement

Goed werkende milieumanagementsystemen zijn belangrijk voor het beheersen van de milieubelasting, het naleven van wet- en regelgeving en het realiseren van de gestelde milieudoelen. De milieumanagementsystemen van de defensieonderdelen moeten aantoonbaar aan de ISO-14001 norm voldoen. Defensie zal haar milieuzorgsystemen extern laten certificeren.

Doelstellingen milieumanagement	Eindjaar
D17 Defensie verbetert voor de gehele organisatie de aantoonbaarheid van de goede werking van milieumanagementsystemen.	Jaarlijks

Toelichting doelstelling 17: Milieumanagement

In 2012 zijn de milieumanagementsystemen verder ontwikkeld en onderhouden. CZSK en CKmar hebben hun certificaten behouden. Er zijn geen nieuwe gecertificeerde systemen bijgekomen. Een aantal elementen van milieuzorg zijn in 2012 als defensiebrede procedures opgenomen in het veiligheidsmanagement systeem van Defensie namelijk het meten en registreren van milieucijfers en de eisen aan een defensiebreed milieuaspectenregister. Voor het opslaan van milieucijfers is in 2012 de eerste module van het systeem MiMiS (Milieu Management-informatie Systeem) getest. De verdere ontwikkeling vindt in 2013 plaats. MiMiS haalt de benodigde informatie zoveel mogelijk uit bestaande bronsystemen over energieverbruik, brandstof leveringen, installaties etc., waardoor minder tijd nodig is voor bijvoorbeeld dit departementaal milieujarverslag.

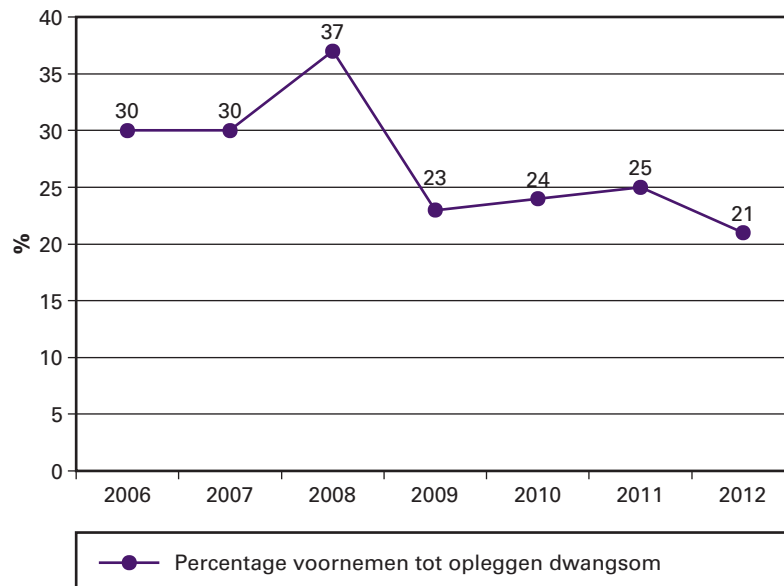
Handhaving

Uiteindelijk moet milieuzorg leiden tot minder overtredingen van milieuregels. De Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) van het ministerie van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor de handhaving van milieuregels op de defensieobjecten met een nationaal belang. De overige objecten vallen onder het bevoegd gezag van de gemeente. Inspecteurs bezoeken de objecten en maken melding van geconstateerde tekortkomingen. Afhankelijk van de aard en ernst van deze tekorten wordt door de handhaver aan het niet tijdig opheffen daarvan het voornemen tot het opleggen van een dwangsom verbonden.

In 2012 is in nauw overleg met de inspectiedienst verder gewerkt aan de invoering van «Systeemgericht Toezicht» bij Defensie. Hierbij wordt door de ILT gebruik gemaakt van controles die door Defensie zelf zijn uitgevoerd en wordt bezien of de milieumanagementsystemen goed genoeg werken om het voldoen aan wet- en regelgeving te garanderen. Er is een start gemaakt met het opzetten van een geautomatiseerd systeem dat controlelijsten genereert en dat de resultaten van interne controles vastlegt. Dit systeem heeft de werktitel NaBoS (Naleving Borgings-Systeem) gekregen en zal zowel door ILT als Defensie gebruikt worden.

In 2012 zijn door het bevoegd gezag 97 inspectiebezoeken uitgevoerd, zowel klassiek als systeemgericht. In 20 gevallen (21 procent) is een brief verzonden met een voornemen tot het opleggen van een dwangsom. Dit heeft in twee situaties tot het opstellen van een dwangsombeschikking geleid.

Figuur 7: Percentage van het aantal voornemens tot het opleggen van een dwangsom ten opzichte van het aantal milieu handhavingsbezoeken

Milieuzorg tijdens oefeningen en operaties

Bij de planning van vredes- en crisisbeheersingsoperaties en oefeningen wordt in de planningsfase in toenemende mate aandacht besteed aan het aspect milieu. Defensie is in 2012 actief geweest in onder andere Afghanistan, Bosnië Herzegovina, voor de kust van Somalië en in Soedan.

Doelstelling milieuzorg tijdens oefeningen en operaties	Eindjaar
D18 Defensie zal bij oefeningen en operaties milieuaspecten vroegtijdig in de planning meenemen en een eenvoudig milieumanagementsysteem implementeren.	Jaarlijks
D19 Defensie zal de bedrijfsprocessen van militaire kampementen op milieuaspecten analyseren en verbeteren. De resultaten worden in orders, aanwijzingen en instructies opgenomen.	Jaarlijks

Toelichting doelstelling 18: Oefeningen en operaties

Binnen de NAVO is de afgelopen jaren milieubeleid ontwikkeld en op het hoogste militaire niveau vastgesteld. Dit beleid gaat er van uit dat tijdens de planning en de uitvoering van oefeningen en operaties binnen de operationele mogelijkheden zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met milieuaspecten. Het beleid is uitgewerkt in NAVO-procedures op het gebied van milieumanagement, afvalmanagement en brandstofbehandeling tijdens operaties. Deze *Standardization Agreements* (STANAG's) zijn gericht op de milieuverantwoordelijkheden van de operationele commandant in het veld en dienen als basis voor de milieubijlage van operatiebevelen voor oefeningen en operaties. Elk Nederlands schip heeft een eigen milieumanagementsysteem aan boord. Bij de overige operaties in 2012 werd over het algemeen gebruik gemaakt van faciliteiten van bondgenoten.

Milieu

Toelichting doelstelling 19: Milieu op compounds

Het afgelopen jaar zijn enkele initiatieven genomen om compounds energiezuiniger en milieuvriendelijker te maken. Zo zijn in Kunduz zonnepanelen geplaatst voor de opwekking van elektriciteit. Defensie blijft deelnemen aan de *NATO Science for Peace and Security* projecten. Nieuwe inzichten op milieugebied voor compounds worden in de interne defensieregelgeving verwerkt.

Materieel

Doelstellingen materieelkeuzeproces	Eindjaar
D20 <i>Defensie streeft binnen de kaders van operationele geschiktheid en bescherming van het personeel naar toepassing van milieu- en sociale criteria bij de keus van militair materieel. Alle overige inkopen en investeringen van Defensie voldoen vanaf 2010 aan de beschikbare criteria voor duurzaam inkopen.</i>	<i>Jaarlijks 2010</i>

Toelichting doelstelling 20: Milieuaspecten bij materieelkeuze

Materieel kan duurzaam ingekocht worden. Dit betekent dat een organisatie bij haar inkoopbeslissingen, naast prijs en kwaliteit, ook rekening houdt met de milieu- en sociale aspecten van de aan te schaffen producten en diensten. Hierbij lopen duurzaamheidsaspecten gezamenlijk op met operationele eisen. Tijdens operaties betekent een laag energieverbruik van kampementen en materieel bijvoorbeeld minder logistieke opvoer van brandstof onder gevaarlijke omstandigheden. Als ondersteuning voor de inkopers en verwervers is een werkinstructie Duurzaam Inkopen opgesteld. Er wordt actief naar gestreefd om bij aanschaf van materieel en materialen de milieu- en sociale criteria een rol te laten spelen. Dit alles met behoud van operationele doelstellingen. In 2012 is dit beleid bestendigd.

Infrastructuur

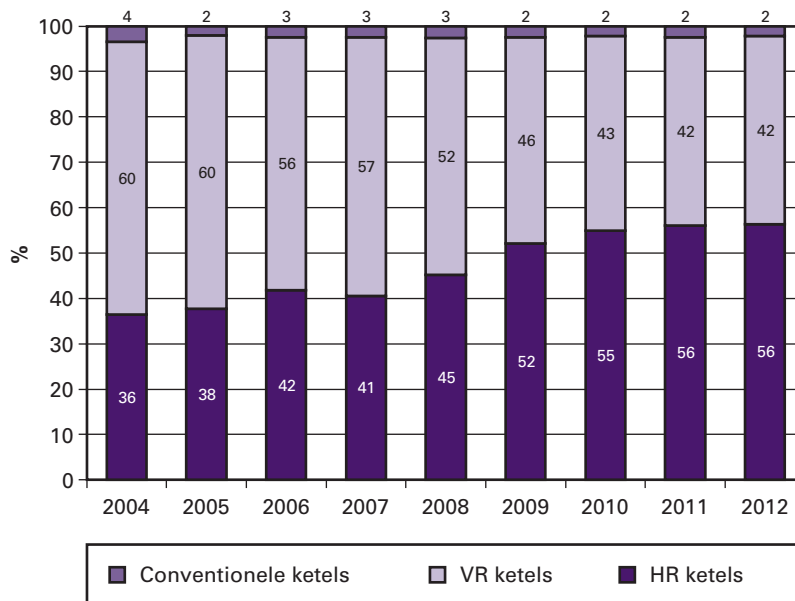
Defensie is beheerder van ongeveer 12.000 gebouwen en is verantwoordelijk voor de nieuwbouw- en onderhoudswerkzaamheden. Zowel bij nieuwbouw als in de exploitatiefase, worden grondstoffen en energie gebruikt en ontstaat er bouwafval. De principes van Duurzaam Bouwen zorgen ervoor dat deze milieueffecten gedurende de hele levenscyclus van de gebouwen worden beperkt. Daarbij kan gedacht worden aan energiebesparende maatregelen (zoals dubbel glas en hoogrendementsketels), waterbesparing (bij douches en toiletten), hergebruik van sloopmaterialen en duurzame bouwmaterialen (zoals FSC-hout). In de vastgoednormen van Defensie is het aspect Duurzaam Bouwen dwingend voorgeschreven.

Doelstelling infrastructuur	Eindjaar
D21 <i>Defensie hanteert vanaf 2010 bij het ontwerp van alle nieuwbouw- en onderhoudsprojecten de door het ministerie van VROM vastgestelde GPR Gebouw®-minimumscores.</i>	<i>2010</i>
D22 <i>Defensie draagt er vóór 2010 zorg voor dat het aspect duurzaamheid is opgenomen in alle vastgoedplannen en programma's van eisen en dat alle infrastructurele projecten inhoudelijk en procedureel voldoen aan het beleid op het gebied van duurzaam inkopen.</i>	<i>2009</i>

Toelichting doelstelling 21: Toepassing GPR

Het softwareprogramma GPR-Gebouw, waarmee de duurzaamheid van een gebouwontwerp kan worden vastgesteld, is bij vrijwel alle nieuwbouw- en renovatieprojecten toegepast. De door het ministerie van Infrastructuur en Milieu vastgestelde minimumscore van zeven punten wordt bij de gangbare ontwerpsystematiek van Defensie goed gehaald. Vanwege problemen in het geautomatiseerde systeem kon de procentuele toepassing van duurzaam bouwen in 2012 nog niet bepaald worden. Het aandeel HR-ketels in het gebouwenbestand van Defensie is in 2012 procentueel gezien niet gegroeid.

Figuur 8: Percentage opgesteld vermogen naar type ten behoeve van ruimteverwarming onroerend goed

Toelichting doelstelling 22: Duurzaamheid in Programma's van Eisen en vastgoedplannen

In 2012 heeft de DVD een oriënterende studie uitgevoerd naar energieneutraal bouwen. Dit is nodig vanwege de Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen die eist dat bepaalde typen nieuwbouw zoals kantoren en legeringsgebouwen vanaf 2018 vrijwel geen energie meer gebruiken.

Naar aanleiding van een inspectie van de ILT in 2012 naar de concernbeoordeling op het gebied van energiebesparende maatregelen, is geconcludeerd dat het energie- en milieubeleid van Defensie adequaat en op orde is. De uitvoering van energiebesparende maatregelen blijft, door de omvang van de toegekende budgetten, achter bij de planning.

Bij de DVD is een project uitgevoerd met de functionele inspectiemethode «Duurzaam Beheer en Onderhoud bestaande gebouwen». Het doel is om snel te bepalen hoe efficiënt het beheer en onderhoud is georganiseerd in een specifiek gebouw.

Voor het toepassen van duurzame maatregelen in de Grond- Weg- en Waterbouw (GWW) is eind 2012 binnen de DVD een Praktijkgroep Duurzaam GWW opgericht. Deze praktijkgroep bereidt een project voor waarin dit onderwerp zal worden toegepast en gemonitord.

Veiligheid, Arbeidsomstandigheden en Milieu

Het Defensie milieubeleid richt zich op het beheer van risico's voor de leefomgeving. Bij arbeidsomstandigheden (arbo) wordt gekeken naar de gezondheid en het welzijn van individuele medewerkers in de arbeidssituatie. Bij diverse onderwerpen bestaan er raakvlakken tussen arbo en milieu zoals bij geluid (voorkomen gehoorschade en voorkomen hinder), externe veiligheid (bescherming medewerkers en voorkomen van schade buiten een inrichting), gevaarlijke stoffen (voorkomen van blootstelling medewerker en voorkomen van verspreiding naar bodem, water en lucht). Beheersing van deze risico's levert een hogere veiligheid op voor beide vakgebieden. Door een wijziging in het besturingsmodel van Defensie zullen op dit gebied meer integrale kaders gesteld worden.

Financiën

Zowel op het gebied van het vastgoed als bij het materieel wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de methodiek van *life cycle costing* (LCC), waarbij investerings- en exploitatiekosten in samenhang worden gezien. In 2012 zijn drie pilot-gebouwen op LCC-kosten doorgerekend en zijn door aanpassingen in het ontwerp de kosten vervolgens geminimaliseerd. De terugverdientermijn die bij LCC berekeningen wordt gehanteerd is acht jaar. In 2012 is bekeken of deze termijn flexibeler gehanteerd kan worden, zodat ook investeringen die zich binnen de technische en economische levensduur terugverdienen kunnen worden meegenomen.

BIJLAGE 6: VOORTGANG REORGANISATIE EN KRIJGSMACHT OP ORDE

In het jaarverslag over 2011 is de Kamer toegezegd dat de Kamer twee keer per jaar *key performance indicators* zou ontvangen. De Kamer heeft een eerdere rapportage ontvangen op 18 september (Kamerstuk 32 733, nr. 81). Hierbij ontvangt u de rapportage over de herinrichting en verkleining van de organisatie en de uitvoering van de krijgsmacht op orde.

Heringericht en verkleind (reorganisaties)		
Heringericht en verkleind (reorganisatie)		Prognose
1.	Eenheden opgeheven	behaald
2.	Wapensystemen afgestoten (2013–2019)	oranje
Nieuwe organisatie ingericht in 2013		
3.	Bestuursstaf heringericht en staven dertig procent verkleind	groen
4.	Systeemlogistieke bedrijven geheel bij Operationele commando's	behaald
5.	DPOD opgericht bij CDC	groen
6.	JIVC opgericht bij DMO	groen
Omvang en opbouw van formatie en personeel in 2016 conform numerus fixus		
7.	Omvang: ongeveer 53.000	groen
8.	Onder – bovenbouw: 60/40	groen
	Militair – burger: 80/20	groen
9.	Minder topfunctionarissen: 80 +10 in projectpool	groen
10.	Gemiddelde leeftijd met 1 jaar gedaald t.o.v. 2011	oranje
Vastgoed gereduceerd en herbelegd		
11.	2012–2016: uitvoering herbeleggingsplan vastgoed	oranje
12.	Vanaf 2017: structurele besparing € 61 miljoen	oranje

LEGENDA	Prognose
Groen	Doelstelling wordt naar verwachting behaald.
Oranje	Behalen doelstelling is nog niet volledig zeker, maar aanvullende maatregelen zijn nog niet aan de orde.
Rood	Doelstelling wordt naar verwachting niet behaald. Aanvullende maatregelen zijn vereist.

Toelichting op de tabel

Eenheden opgeheven

1. De desbetreffende eenheden staan sinds mei 2011 stil en zijn formeel opgeheven.

Wapensystemen afgestoten

2. Voor enkele wapensystemen die zullen worden afgestoten bestaat belangstelling. De markt voor defensiematerieel is als gevolg van de economische crisis en het grote aanbod echter moeilijk. Onderzocht is in hoeverre het aanhouden van materieel voor reservedelen doelmatiger is dan verkoop. Op grond daarvan heb ik eerder besloten alle 40 Fenneks, drie van de zes pantserhouwitsers en vier van de negentien F-16's aan te houden voor hergebruik van de reservedelen (Kamerstuk 32 733, nr. 64). Het bevoorradingschip Hr.Ms. Zuiderkruis zal, vanwege gebrek aan capaciteit bij CZSK en de naar verwachting geringe netto-opbrengst bij verkoop, worden ontmanteld.

Nieuwe defensieorganisatie ingericht in 2013

3. Een behoorlijk aantal reorganisaties, waaronder die van de Staven en de DPOD, is in 2012 geheel gereed met het opstellen van alle documenten, inclusief het voltooiën van het formele overleg met de medezeggenschap en de bonden. Deze reorganisaties staan daarmee op het punt om te worden geïmplementeerd, echter het overleg met de bonden is eind 2012 opgeschort. Tot eind 2012 lagen de reorganisaties op schema.
4. Per 1 januari 2012 zijn de onderhoudsbedrijven Logistiek Centrum Woensdrecht, het Marine Bedrijf en het Defensie Bedrijf Grondgebonden Systemen overgeheveld naar de operationele commando's en is IVENT overgeheveld naar de DMO. Ook het personeel is hierbij overgegaan. De Kamer is over de financiële consequenties van de overheveling geïnformeerd met een Nota van Wijziging (Kamerstuk 33 000, nr. 15). De financiële overgang van deze organisatieonderdelen is bij de jaarovergang naar 2013 probleemloos gerealiseerd. Dit positieve resultaat toont aan dat de draaiboeken en instrumenten werken voor de komende reorganisaties.
- 5/6. De DPOD en het Joint IV Commando (JIVC) worden in 2013 formeel opgericht bij het CDC en de DMO. In 2013 zullen ook het FABK en de (Staf) Defensie Gezondheidsorganisatie (DGO) worden opgericht. De voorbereidingen voor de personele vulling, maar ook voor de ontvlechting en de overheveling van budgetten, materieel, IV, dossiers en taken en verantwoordelijkheden, liggen op schema. In verband met de benodigde ondersteuning tijdens de reorganisaties worden de personele dienstencentra per 1 januari 2013 ongewijzigd in de DPOD opgenomen, maar worden zij pas in 2014 gereorganiseerd als onderdeel van de doorontwikkeling van de DPOD.

Omvang en opbouw van formatie en personeel in 2016 conform numerus fixus

7. Alle maatregelen uit de beleidsbrief zijn verwerkt in het nieuwe formatieplan van Defensie. In totaal betreft het een vermindering van 11.182 vte'n. Met de uitvoering van de verschillende reorganisaties wordt deze doelstelling bereikt.
8. De numerus fixus-aantallen in rangen en schalen, gekoppeld aan een tijdschema en volgens de defensiebrede 60/40 en 80/20 verhoudingen, zijn toebedeeld aan de defensieonderdelen die binnen deze kaders hun organisatie vormgeven. Het bereiken van de verhoudingen maakt daarmee deel uit van de reorganisatietrajecten van de defensieonderdelen.
9. Ook de vermindering van het aantal topfunctionarissen maakt deel uit van de kaders van de numerus fixus waarbinnen de defensieonderdelen hun nieuwe organisaties vormgeven.
10. In 2012 zijn er nog geen vorderingen gemaakt met de gewenste verjonging van het personeelsbestand. De verjonging is de resultante van twee factoren: voldoende instroom van jong personeel aan de onderkant van de organisatie en de uitstroom, in lijn met de numerus fixus, van ouder personeel in de bovenbouw. De instroom blijft momenteel achter. De komende jaren komt de nadruk nog meer te liggen op het aantrekken van nieuw, jong personeel om de operationele eenheden maximaal gevuld en inzetbaar te houden. Ook vanuit het oogpunt van de continuïteit van werkzaamheden en een gezondere leeftijdsopbouw is de aanwas van jong personeel onontbeerlijk. De uitstroom voltrekt zich weliswaar kwantitatief volgens plan, maar de reorganisaties die voor de uitstroom in de bovenbouw gaan zorgen, krijgen pas vanaf

2013 hun beslag. De effecten op de uitstroom zullen daardoor pas vanaf 2014 zichtbaar worden. Beide factoren combinerend zal de verjonging vooral in 2014 en 2015 vorm krijgen.

Vastgoed gereduceerd en herbelegd

11/12. In 2012 is verder gewerkt aan de invulling van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie. Fase 1 is voltooid en besproken met de Kamer. In het jaarverslag over 2011 is gemeld dat ook de besluiten over fase 2 en fase 3 van de vastgoedoperatie zouden volgen in 2012. De uitwerking van enkele maatregelen heeft echter langer op zich laten wachten dan gepland, omdat deze veelal samenhangen met reorganisaties die nog niet zijn voltooid. Ook is er nog overleg gaande met lagere overheden. Hierdoor kon ook de besluitvorming over een aantal vastgoedtrajecten nog niet worden voltooid in 2012. De maatregelen uit de eerste fase van het herbeleggingsplan leiden tot een structurele bezuiniging die oploopt tot € 37 miljoen in 2017. Met fase 2a is daar € 4 miljoen aan toegevoegd. De maatregelen in fase 2b moeten nog worden vastgesteld en de Kamer ontvangt deze naar verwachting in het eerste kwartaal van 2013. Bij dit jaarverslag ontvangt de Kamer een uitgewerkt overzicht met alle maatregelen die in het kader van de herbelegging zijn genomen. Daarin wordt ook zichtbaar gemaakt in hoeverre de uitvoering van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie de beoogde besparingen heeft opgeleverd.

Krijgsmacht op orde		
Op orde en inzetbaar	Huidige status	Prognose
Personeel gereed		
1. 2013 (eind): operationele eenheden gevuld	<i>rood</i>	<i>rood</i>
2. 2014 (eind): overige eenheden gevuld	<i>rood</i>	<i>rood</i>
Voorraden op niveau		
3. 2012 (eind): brandstof voor inzet, inzetvoorbereiding en oefenprogramma	<i>groen</i>	behaald
4. 2012 (eind): kleding en uitrusting	<i>groen</i>	behaald
5. 2013: urgente munitievoorraden	<i>rood</i>	<i>oranje</i>
6. 2014: overige munitievoorraden	<i>rood</i>	<i>oranje</i>
7. 2014: voorraad reservedelen en onderhoud gestabiliseerd	<i>rood</i>	<i>oranje</i>
Normering		
8. 2013: normering instandhouding gereed	<i>groen</i>	<i>oranje</i>
9. 2013: normering ondersteuning gereed	<i>groen</i>	<i>oranje</i>
Eenheden geoefend		
10. 2013 (eind): een bij de operationele doelstellingen passend oefenprogramma gerealiseerd, trainingsniveau voldoende	<i>rood</i>	groen

LEGENDA	Huidige status	Prognose
Groen	Doelstelling is op dit moment behaald.	Doelstelling wordt naar verwachting behaald.
Oranje	N.v.t.	Het behalen van de doelstelling is nog niet geheel zeker, maar aanvullende maatregelen zijn nog niet aan de orde
Rood	Doelstelling is op dit moment niet behaald.	Doelstelling wordt naar verwachting niet behaald. Aanvullende maatregelen zijn vereist.

Personeel gereed

1. De operationele eenheden zijn op dit moment niet volledig gevuld. Ook in 2013 zal dit het geval zijn omdat de instroom in 2012 is achtergebleven bij de planning.
2. De vulling van de overige eenheden is op dit moment evenmin volledig. Voor de schaarse categorieën van technisch en medisch personeel worden ook in 2014 problemen voorzien.

Vorraden op niveau

3. De brandstofvoorraden zijn volledig aangevuld en worden op peil gehouden. Deze doelstelling is daarmee behaald.
4. De kledingpakketten voor de voorbereiding en de uitvoering van missies zijn op orde. Dit geldt ook voor de opkomst- en de functionele pakketten. Deze doelstelling is daarmee behaald.
5. De beschikbaarheid van de munitievoorraden zal de komende jaren verbeteren. Voor sommige munitie categorieën vormen munitie-technische problemen en lange levertijden wel een risico.
6. Zie punt 5.
7. De voorraden reservedelen en het onderhoud zijn op dit moment nog niet op orde. De verbeteringen liggen wel op schema. Onvoldoende technisch personeel vormt wel een risico voor onderhoud.

Normering

8/9. De normering voor instandhouding en ondersteuning wordt op dit moment verder uitgewerkt.

De voltooiing daarvan is voorzien in voor 2013 en de maatregel ligt daarmee op schema.

Eenheden geoefend

Defensie kan in 2013 het oefenprogramma uitvoeren. Wel is dit een programma dat passend is bij een gereedstellingsopdracht die lager is dan op grond van de beleidsbrief uit 2011 wenselijk wordt geacht. Dit geldt ook nog voor 2014.

BIJLAGE 7: LIJST MET AFKORTINGEN

AC	=	Aanmeldcentrum
AD	=	Algemene Dienst
AE	=	Aanhoudingseenheid
AMB	=	Air Manoeuvre Brigade
AMBV	=	Mijnenbestrijdingsvaartuig van de Alkmaar-klasse
AMET	=	Aero Medical Evacuation Team
AMISOM	=	African Union Mission in Somalia
AOM	=	Allied Operations and Missions
AOCS (NM)	=	Air Operations Control Station (Nieuw Milligen)
ATF	=	Air Task Force
BE	=	Bijstandseenheid
BG	=	Battle Group
BG	=	Bedrijfsgroep
BINUB	=	Bureau Intégré des Nations Unies au Burundi
BLOW	=	Bestuursvereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie
BMS	=	Battlefield Management System
BTW	=	Belasting Toegevoegde Waarde
BZK	=	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CARIB	=	Caribisch Gebied
CDC	=	Commando DienstenCentra
CFK	=	Chloorfluorkoolwaterstof
CFMCC	=	Combined Force Maritime Component Command
CIED	=	Counter Improvised Explosive Devices
CIMIC	=	Civil-military Cooperation
CIS	=	Communicatie- en Informatiesystemen
CKMAR	=	Commando Koninklijke marechaussee
CLAS	=	Commando landstrijdkrachten
CLSK	=	Commando luchstrijdkrachten
CMH	=	Centraal Militair Hospitaal
COID	=	Centrale Organisatie Integriteit Defensie
CONTCO	=	Contingentscommando
CSTC(A)	=	Combined Security Transition Command Afghanistan
CTF	=	Commander Task Force
COVO	=	Commandanten Voorziening
CUP	=	Capability Upgrade Programme
CZSK	=	Commando zeestrijdkrachten
DBBO	=	Defensie Beveiligings- en BewakingsOrganisatie
DBV	=	Dienst Beveiliging Vastgoed
DCHR	=	Dienstencentrum Human Resources
DCIVB	=	Dienstencentrum IV-beheer
DCOID	=	Dienstencentrum Internationale Ondersteuning Defensie
DDG	=	Duik- en Demonteergroep
DDN	=	Defensie Duurzaamheidsnota
DGI	=	Defensiegerelateerde industrie
DHC	=	Defensie Helikopter Commando
DIS	=	Defensie Industrie Strategie
DMO	=	Defensie Materieel Organisatie

Lijst met Afkortingen

DMP	=	Defensie Materieelkeuze Proces
DR&D	=	Defence Research&Development
DRC	=	Democratische Republiek Congo
DTO	=	Defensie Telematica Organisatie
DUBO	=	Duurzaam Bouwen
DVD	=	Dienst Vastgoed Defensie
EATC	=	European Air Transport Command
EDA	=	Europees Defensie Agentschap
EGF	=	Europese Gendarmerie Force
EL&I	=	Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
EODD	=	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EOV	=	Elektronische oorlogsvoering
EPA	=	Energie Prestatie Adviezen
ERP	=	Enterprise Resource Planning
EU	=	Europese Unie
EUBAM	=	EU Border Assistance Mission
EUFOR	=	European Force
EULEX	=	European Union Rule of Law Mission (Kosovo)
EUMM	=	European Union Monitor Mission
EUNAVFOR	=	EU Naval Force
EUPM	=	European Union Police Mission (Bosnië- Herzegovina)
EUPOL	=	European Police
EUSEC	=	European Security
EVDB	=	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
FBUH	=	Fysieke bescherming en uitrusting hulpverle- ners
FCSS	=	Fast Combat Support Ship
FES	=	Fonds Economische Structuurversterking
FGBADS	=	Future Ground Based Air Defence System
FHQ	=	Field Headquarters
FINAD	=	Financiële Administratie
FMS	=	Foreign Military Sales
FPS	=	Flexibel Personeelssysteem
FPU	=	Flexibel Pensioen en Uittreden
HCFK	=	Hydrochloorfluorkoolwaterstof
HGIS	=	Homogene Groep Internationale Samenwer- king
HLD	=	High Level Design
HQ	=	Headquarter
HRF(L)HQ	=	High Readiness Forces (Land) Headquarters
HRM	=	Human Resource Management
ICMS	=	Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking
IED	=	Improvised Explosive Devices
IG	=	Innovation Game
IGV	=	Infanterie Gevechtsvoertuig
ILS	=	Integrated Logistic Support
ILT	=	Inspectie Leefomgeving en Transport
IND	=	Immigratie- en Naturalisatie Dienst
INK	=	Instituut Nederlandse Kwaliteitszorg
IPU	=	Integrated Police Unit
ISAF	=	International Security Assistance Force
ISR	=	Information Storage and Retrieval
ISTAR	=	Intelligence Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance
IV	=	Informatievoorziening

Lijst met Afkortingen

IVENT	=	Informatievoorziening en Telematica
JISTARC	=	Joint Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance Command
JSF	=	Joint Strike Fighter
JTFC	=	Joint Task Force Counter
KAF	=	Kandahar Airfield
KFOR	=	Kosovo Force
KMA	=	Koninklijke Militaire Academie
LCF	=	Luchtverdedigings- en Commandofregat
LCW	=	Logistiek Centrum Woensdrecht
LOKKMAR	=	Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum Kmar
LOT	=	Liaison and Observation Team
LRIP	=	Low Rate Initial Production
LSV	=	Luchtmobiel Speciaal Voertuig
LZV	=	Landelijk Zorgsysteem Veteranen
MARIN	=	Maritiem Research Instituut Nederland
ME	=	Mobiele eenheid
MECHBRIG	=	Gemechaniseerde Brigade
MGGZ	=	Militair Geestelijke Gezondheidszorg
MILSATCOM	=	Militaire Satellietcommunicatie
MIVD	=	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
MKB	=	Midden- en Kleinbedrijf
MKM	=	Monitor Kwaliteit Materieelbeheer
MoU	=	Memorandum of Understanding
MRAT	=	Medium Range Anti-Tank
MRC	=	Militair Revalidatie Centrum
MTADS	=	Modernized Target Acquisition and Designation Sight
NATO	=	North Atlantic Treaty Organisation
NATRES	=	Nationale Reserve
NAVO	=	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NBC	=	Nucleair, Biologisch, Chemisch
NDMC	=	Nationale Datalink Management Cel
NEC	=	Network Enabled Capabilities
NFO	=	Normal Framework Operations
NGO	=	Non-Governmental Organisation/Niet-Gouvernementele Organisatie
NH-90	=	Naval Helicopter – 90
NIC	=	National Intelligence Cell
NIMCIS	=	Nieuwe Generatie Mariniers Communicatie- en Informatiesysteem
NIST	=	National Institute for Standards and Technology
NLMARFOR	=	Netherlands Maritime Forces
NLR	=	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NLTC	=	Netherlands Liaison Team Centcom
NRF	=	NATO Response Force
NSE	=	National Support Element
NTM-A	=	NATO Training Mission Afghanistan
NTM-I	=	NATO Training Mission Iraq
NTP	=	Nationaal Technologie Project
OD	=	Operationele doelstelling
OGRV	=	Operationele Grondverdediging
OHQ	=	Operational Headquarters
OM	=	Openbaar Ministerie
OMLT	=	Operational Mentoring and Liaison Teams

Lijst met Afkortingen

OOCL	=	Operationeel Ondersteuningscommando Land
OPCO	=	Operationeel Commando
PAC	=	Patriot Advanced Capability
PAM	=	Project Aanpassing Mijnenbestrijdingscapaciteit
PMD	=	Professionaliseren Materieelbeheer Defensie
POP	=	Persoonlijk Ontwikkelplan
PPS	=	Publiek-Private Samenwerking
PRT	=	Provincial Reconstruction Team (Afghanistan)
PSFD	=	Production, Sustainment and Follow-on Development
RCA	=	République Central Africaine
RCP	=	Rafah Crossing Point
RC(S)	=	Regional Command (South)
RDTF	=	Redeployment Task Force
R&D	=	Research and Development
RHB	=	Rijkshoofdboekhouding
ROC	=	Regionaal Opleidingscentrum
RPV	=	Remotely Piloted Vehicles
RWT	=	Rechtspersoon met een Wettelijke Taak
SAR	=	Search and Rescue
SBIR	=	Small Business Innovation Research
SBK	=	Sociaal Beleidskader
SFIR	=	Stabilization Force Iraq
SLA	=	Service Level Agreement
SPEER	=	Strategic Process and Enterprise Resource Planning Enabled Reengineering
SSD	=	Security Sector Development
SSO	=	Shared Service Organisatie
SSR	=	Security Sector Reform
STANAG	=	Standardisation Agreement
STARS	=	Sensor Technology Applied in Reconfigurable systems for Sustainable security
SVP	=	Strategisch Vastgoedplan
SZVK	=	Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht
TACTIS	=	Tactische Indoor Simulator
TF(U)	=	Task Force (Uruzgan)
TNO	=	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UAV	=	Unmanned Aerial Vehicle
UNAMID	=	United Nations African Union Mission in Dafur
UNIFIL	=	United Nations Interim Forces in Lebanon
UNMIS	=	United Nations Mission in Sudan
UNPOL	=	United Nations Police
UNTSO	=	United Nations Truce Supervision Organisation
VMS	=	Veiligheidsmanagementsysteem
VN	=	Verenigde Naties
VTE	=	Voltijdsequivalent
WABO	=	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
WDD	=	Werkplekdienst Defensie
ZBO	=	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZUIS	=	Zeescheepvaart Uitbreidbaar Informatie Systeem